

Na vier jaar voortgezet onderwijs

Afsluitende rapportage over Prima-cohort oo-8 in het vierde jaar
en de eindexamens van vmbo-leerlingen

Adrie Claassen | Lia Mulder

NA VIER JAAR VOORTGEZET ONDERWIJS

Na vier jaar voortgezet onderwijs

*Afsluitende rapportage over Prima-cohort 00-8 in het vierde jaar
en de eindexamens van vmbo-leerlingen*

Adrie Claassen
Lia Mulder

ITS – Nijmegen

De particuliere prijs van deze uitgave €10,-
Deze uitgave is te bestellen bij het ITS, 024 - 365 35 00.
Foto omslag: Flip Franssen

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK DEN HAAG

Claassen, Adrie.

Na vier jaar voortgezet onderwijs / Adrie Claassen & Lia Mulder - Nijmegen: ITS
ISBN 90 - 5554 - 305 - 5
NUR 840, 844

© 2006 ITS, Stichting Katholieke Universiteit te Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het ITS van de Stichting Katholieke Universiteit te Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Voorwoord

In opdracht van de Commissie Beleidsgericht Onderzoek Primair Onderwijs (BOPO) van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) volgt het ITS in het kader van het Prima-cohortonderzoek de onderwijsprestaties van een groot aantal leerlingen in het basisonderwijs. Om de vier jaar wordt een deel van deze leerlingen ook bij hun gang door het voortgezet onderwijs gevolgd.

Het voorliggende rapport heeft betrekking op het vierde jaar voortgezet onderwijs van leerlingen die in het schooljaar 2000-2001 in groep 8 van de basisschool zaten. Voor zover het onvertraagde vmbo-leerlingen betreft, worden ook de resultaten bij het eindexamen weergegeven en wordt beknopte informatie verschaft over wat zij daarna zijn gaan doen. Er wordt een vergelijking gemaakt met leerlingen die vier jaar daarvoor in het vierde jaar van het voortgezet onderwijs zaten en toen eindexamen vbo of mavo hebben gedaan.

Dit rapport is de laatste in de reeks over Prima-leerlingen in het voortgezet onderwijs. Het Prima-cohortonderzoek is inmiddels afgesloten, en vanaf 2007 wordt het loopbaanonderzoek van leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs op een andere leest geschoeid.

Prof. dr. E. de Gier
Directeur ITS

Inhoud

Voorwoord	v
Managementsamenvatting	ix
1 Probleemstelling en onderzoeksvragen	1
1.1 Inleiding	1
1.2 Onderwijsachterstandenbeleid en onderzoek naar schoolloopbanen	2
1.3 Onderzoeksvragen	3
1.4 Opzet van dit rapport	4
2 Onderzoeksverantwoording	7
2.1 Inleiding	7
2.2 Steekproeftrekking	7
2.3 Wijze van dataverzameling	8
2.4 Verloop van de respons in de achtereenvolgende jaren	9
2.5 Representativiteit	11
3 De onderwijsposities in het vierde jaar	17
3.1 Inleiding	17
3.2 Ontwikkelingen in de verdeling over onderwijstypen	17
3.3 Ontwikkelingen in het zittenblijven	22
3.4 Ontwikkelingen in de op- en afstroom	24
3.5 Posities op de leerjarenladder	30
3.6 Samenvatting	33
4 Rapportcijfers in het vierde jaar	37
4.1 Inleiding	37
4.2 Ontwikkelingen in de percentages onvoldoendes	37
4.3 Rapportcijfers van opstromers	42
4.4 Samenvatting	43

5 Profielkeuze van havo- en vwo-leerlingen	45
5.1 Inleiding	45
5.2 Verdeling over de profielen	45
5.3 Cognitieve en sociale competenties en de profielkeuze	51
5.4 Samenvatting	54
6 Richtingkeuze van vmbo-leerlingen	57
6.1 Inleiding	57
6.2 Verdeling over de richtingen	57
6.3 Cognitieve en sociale competenties en de sectorkeuze	62
6.4 Samenvatting	65
7 Eindexamenresultaten van vmbo-leerlingen	67
7.1 Inleiding	67
7.2 Geslaagd of niet?	67
7.4 Cognitieve en sociale competenties en de kans op slagen	74
7.5 Analyse van de examenvakken en eindcijfers	77
7.6 Samenvatting	83
8 Vervolgkeuzes na het eindexamen	85
8.1 Inleiding	85
8.2 De geslaagden	85
8.3 De gezakten	87
8.4 Vergelijking met eerdere cohorten	88
8.5 Samenvatting	89
9 Vier jaar samengevat	91
9.1 Inleiding	91
9.2 Onderwijsloopbanen van jongens en meisjes	92
9.3 Onderwijsloopbanen van achterstandsleerlingen	95
9.4 Besluit	98
Literatuur	101
Bijlage – Niet in de tekst opgenomen tabellen	103

Van de leerlingen die deel uitmaken van het Prima-cohortonderzoek in het basisonderwijs wordt de helft ook nog vier jaar lang gevolgd in het voortgezet onderwijs. Dit rapport heeft betrekking op het vierde jaar voortgezet onderwijs – en wat de onvertraagde vmbo-leerlingen betreft ook op de eindexamens – van leerlingen die in augustus 2001 de overstap naar het voortgezet onderwijs hebben gemaakt. Omdat zij in 2000 in groep 8 van de basisschool zaten, worden deze leerlingen aangeduid als cohort 00-8. Deze rapportage is niet alleen de laatste die op deze leerlingen betrekking heeft, maar ook tevens de laatste in de reeks over Prima-leerlingen in het voortgezet onderwijs. Vanaf 2007 wordt het loopbanonderzoek van leerlingen in het primair en het voortgezet onderwijs op een andere leest geschoeid.

In deze managementsamenvatting richten we ons niet zozeer op het vierde jaar van cohort 00-8 alswel op de vier jaar in hun geheel en voor de vmbo-leerlingen op het afsluitende eindexamen. We maken daarbij een onderscheid tussen verticale en horizontale onderwijsongelijkheid. Verticale ongelijkheid verwijst naar de ongelijke kansen van bepaalde groepen in de samenleving op het bereiken van een hoog onderwijsniveau. Horizontale onderwijsongelijkheid heeft betrekking op de ongelijke verdeling over richtingen en sectoren binnen onderwijsniveaus.

De problematiek van ongelijke kansen: verticale ongelijkheid

Al enkele decennia is het beleid van de rijksoverheid erop gericht om de leerprestaties van leerlingen die tot de achterstandsgroepen worden gerekend, te verbeteren zodat zij meer in de pas lopen met de prestaties van andere leerlingen met vergelijkbare capaciteiten. Daarvoor is onder meer een gewichtenregeling in het leven geroepen, op basis waarvan scholen – onder nauw omschreven voorwaarden – voor kinderen uit autochtone achterstandsmilieus voor een factor van 1.25 extra middelen hebben ontvangen en voor allochtone achterstandsleerlingen voor een factor van 1.9.

In een recente terugblik op alle voorgaande cohorten (Mulder e.a. 2006) is vastgesteld dat met name de 1.25-leerlingen tot nu toe weinig profijt van het onderwijsachterstandenbeleid hebben gehad. Bij het begin van de basisschool hebben zij nog een duidelijk minder grote achterstand dan de 1.9-leerlingen, maar aan het eind daarvan zijn zij al door hen ingehaald. Bij de overgang naar het voortgezet onderwijs neemt de achterstand van de 1.25-leerlingen verder toe, deels omdat hun basisschool lage verwachtingen van hen heeft en daarom een relatief laag advies meegeeft, deels ook omdat zij zelf en hun ouders lage ambities hebben.

Ook in cohort 00-8 krijgen de autochtone achterstandsleerlingen bij gelijke scores op de Cito-eindtoets aan het eind van de basisschool lagere adviezen dan de 1.0- en de

1.9-leerlingen. Daardoor beginnen zij al op een lager niveau aan het voortgezet onderwijs. Die achterstand neemt in de volgende jaren nog toe, omdat degenen onder hen die op havo- of vwo-niveau begonnen zijn, vaker uiteindelijk toch nog in het vmbo terechtkomen. Heel opvallend is het verschil bij leerlingen met een redelijk goede score op de Cito-eindtoets (536-542). In deze categorie zit van de autochtone achterstandsleerlingen in het vierde jaar bijna 70 procent in het vmbo, terwijl dat bij de allochtone achterstandsleerlingen en de leerlingen zonder extra gewicht maar 40 procent is. Van alle autochtone achterstandsleerlingen verblijft in het vierde jaar ruim 80 procent in het vmbo. Bij de allochtone achterstandsleerlingen is dat iets meer dan 70 procent en bij de leerlingen zonder gewicht minder dan de helft.

Autochtone achterstandsleerlingen presteren in het vmbo echter beter dan allochtone achterstandsleerlingen en hoeven daardoor ook minder vaak een jaar over te doen. Het verschil wordt vooral zichtbaar bij de achterstandsleerlingen die na vier jaar eindexamen doen. Bij de allochtonen is het percentage gezakten dan twee keer zo groot als bij de autochtonen. Omdat de allochtone achterstandsleerlingen bovendien in havo- en vwo-klassen in het vierde jaar in vergelijking met de andere categorieën ook aanzienlijk meer onvoldoendes hebben bij de kernvakken, moet worden gevreesd dat zij ook bij deze eindexamens teleurstellende resultaten zullen behalen.

Blijkbaar volgen autochtone en allochtone achterstandsleerlingen met gelijke capaciteiten bij hun gang door het voortgezet onderwijs verschillende trajecten. Niet duidelijk is in welke mate deze trajectverschillen zijn ingegeven door eigen ambities of wensen van hun ouders en in welke mate door adviezen van hun leerkrachten. Wel kan de vraag worden gesteld of een deel van de autochtone doelgroep leerlingen in het voortgezet onderwijs niet onder hun vermogens is uitgedaagd en een deel van de allochtone doelgroep leerlingen boven hun vermogens.

Hoewel er nooit een gewichtenregeling voor in het leven is geroepen, had de problematiek van ongelijke kansen in het verleden ook betrekking op meisjes. Inmiddels hebben meisjes hun achterstand op jongens evenwel ingelopen en in sommige opzichten zelfs omgezet in een voorsprong (Van Langen en Driessen, 2006).

Ook in cohort 00-8 hebben meisjes in groep 8 van de basisschool – behalve bij rekenen – al een voorsprong op jongens. Vooral waar het de sociale competenties betreft – zoals beoordeeld door de groepsleerkracht – is er sprake van een duidelijk verschil. Op de Cito-eindtoets scoren de meisjes eveneens beter dan de jongens. Hoewel dat verschil niet groot is, leidt het – in combinatie met het oordeel van de leerkracht – wel tot een iets hoger advies voor het vervolgonderwijs. Maar ook bij een gelijke score op de Cito-eindtoets krijgen meisjes gemiddeld een iets hoger advies dan jongens.

Gesteund door dit hogere advies stromen zij gemiddeld op een iets hoger niveau in het voortgezet onderwijs in. Die voorsprong weten zij niet alleen vast te houden, maar zelfs geleidelijk aan uit te breiden. Dat komt omdat zij – behalve bij wiskunde – minder onvoldoendes halen en daardoor minder vaak blijven zitten en minder vaak af-

stromen naar een lager onderwijstype. In het vierde jaar zit 62 procent van de jongens en 55 procent van de meisjes in het vmbo. Omdat de meisjes in het vmbo minder vaak zijn blijven zitten, kunnen zij vaker al na vier jaar eindexamen doen. Bij de eindexamenkandidaten is er geen verschil tussen het niveau waarop eindexamen gedaan wordt, en de slagingskansen zijn bij de meisjes slechts een fractie hoger dan bij de jongens.

In het vierde jaar van cohort 00-8 zit ruim 20 procent van de Prima-leerlingen in een vwo-klas vergeleken met 19 procent in cohort 96-8 en 18 procent in cohort 92-8.¹ Vooral de meisjes onder de 1.0-leerlingen zijn voor deze stijging verantwoordelijk. Opvallend is echter dat bij de allochtone doelgroep leerlingen de jongens het nu beter doen dan de meisjes. De jongens zitten nu vaker in het vwo dan vier jaar geleden (11 procent), terwijl het percentage vwo-leerlingen bij de allochtone meisjes daalde tot 9. De autochtone doelgroep leerlingen maken nog steeds de kleinste kans om in hun vierde jaar in het voortgezet onderwijs in een vwo-klas te zitten en er zijn wat dit betreft ook geen ontwikkelingen te signaleren. Zowel bij de jongens als bij de meisjes gaat het om niet meer dan 6 procent.

Dat er in het vierde jaar meer leerlingen in het vwo zitten dan vier jaar eerder komt niet door een hogere instroom in (havo)-vwo-klassen in het eerste jaar. Vergeleken met vier jaar geleden zijn er nu echter meer leerlingen vanuit havo-vwo-brugklassen naar vwo-klassen doorgestroomd, ofwel hebben degenen die in een vwo-klas begonnen zijn zich daarin vaker weten te handhaven. Dat geldt zowel voor de jongens als voor de meisjes en ook de doelgroep leerlingen vormen hierop geen uitzondering. Dat neemt niet weg dat de winst bij de autochtone doelgroep leerlingen zeer bescheiden is en dat nog steeds tweederde van hen is afgestroomd naar een havo-klas. Bij de allochtone doelgroep leerlingen beperkt de afstroom zich tot de helft, wat niet veel meer is dan bij de leerlingen zonder leerlinggewicht. Bovendien zijn er relatief veel allochtone doelgroep leerlingen die op een lager niveau aan het voortgezet onderwijs begonnen zijn, opgestroomd naar een vwo-klas. Autochtone doelgroep leerlingen slagen daar nauwelijks in.

De problematiek van een ongelijke verdeling over sectoren: horizontale ongelijkheid

Terwijl bij de problematiek van ongelijke onderwijskansen sociaal milieu en etnische herkomst veel belangrijker zijn dan geslacht, geldt voor de ongelijke verdeling over sectoren en profielen het omgekeerde.

1 Omdat binnen de Prima-cohort alleen leerlingen uit het reguliere basisonderwijs in het voortgezet onderwijs worden gevolgd, zijn de genoemde percentages niet representatief voor alle leerlingen in het voortgezet onderwijs.

Zowel bij de sectorkeuze in het vmbo als bij de profielkeuze in havo en vwo blijkt het geslacht ook in cohort 00-8 nog steeds een grote invloed te hebben. In het vmbo kiezen meisjes nauwelijks voor techniek en hebben jongens relatief weinig belangstelling voor de sector zorg en welzijn. In de theoretische leerweg – in de vroegere mavo hoefde nog geen keuze gemaakt te worden – geldt dat overigens minder dan in de zuiver beroepsgerichte leerwegen. De verschillende voorkeuren zijn niet te verklaren door de in de basisschool vastgestelde cognitieve en sociale competenties van de leerlingen.

Wanneer we kijken naar de keuzes van de doelgroepeleringen binnen het vmbo valt het meest op dat de allochtonen onder hen sterk afwijken van de andere categorieën. Ongeveer 60 procent heeft voor de sector economie gekozen en bij de Turkse en Marokkaanse jongens met laagopgeleide ouders is dat zelfs meer dan 70 procent. Bij de Turkse en Marokkaanse meisjes liggen deze percentages slechts een fractie lager dan bij de jongens. De autochtone doelgroepeleringen kiezen nog steeds aanzienlijk traditioneler dan de leerlingen zonder extra gewicht. Dat wil zeggen dat bij de jongens bijna 60 procent voor techniek kiest en bij de meisjes zelfs meer dan 60 procent voor zorg en welzijn. De allochtone kinderen die niet voor economie hebben gekozen, kiezen ook traditioneel, maar het gaat dan om niet meer dan het derde deel van deze leerlingen. Zo kan men zich bijvoorbeeld afvragen of dit voldoende zal zijn om te voorzien in de te verwachten groei van de behoefte aan verzorging bij Turkse en Marokkaanse ouderen.

In het havo/vwo-segment is de belangstelling voor een van de twee natuurprofielen iets toegenomen, maar nog steeds maken alleen vwo-jongens in meerderheid deze keuze. Bij havo- en vwo-meisjes en bij havo-jongens blijft ‘maatschappij’ het meest populair. Havo-jongens kiezen daarbij overwegend voor ‘economie en maatschappij’, havo-meisjes voor ‘cultuur en maatschappij’. Vwo-jongens met een voorkeur voor ‘natuur’ kiezen vooral voor het profiel ‘natuur en techniek’, terwijl eenzelfde voorkeur bij de vwo-meisjes in verreweg de meeste gevallen tot een keuze van ‘natuur en gezondheid’ leidt. Een keuze voor ‘natuur en techniek’ wordt door meisjes nog het meest gemaakt wanneer zij hoogopgeleide ouders hebben. In beide natuurprofielen zijn de meisjes oververtegenwoordigd die in groep 8 van de basisschool zowel in cognitief als in sociaal opzicht tot de uitblinkers behoorden.

Bij de havo- en vwo-profielen zijn de verschillen tussen de leerlinggewichten kleiner dan bij de sectorkeuzes in het vmbo. De doelgroepeleringen kiezen vaker voor een van de maatschappijprofielen en dan met name voor economie en maatschappij. Vooral bij de Turkse en Marokkaanse kinderen met laagopgeleide ouders komt deze keuze naar verhouding vaak voor: 60 procent van de jongens en 40 procent van de meisjes. Maar het feit dat deze kinderen vaak voor economie en maatschappij kiezen, betekent nog niet dat zij de kleur van dit profiel daarmee in sterke mate bepalen. Het aandeel van deze leerlingen in het havo/vwo-segment is immers nog steeds heel klein.

1 Probleemstelling en onderzoeksvragen

1.1 Inleiding

Om de ontwikkelingen in het Nederlandse basisonderwijs te kunnen volgen werd tot voor kort² om de twee jaar een grootschalig onderzoek uitgevoerd bij leerlingen van ongeveer 600 basisscholen. Sinds 1994 is dit landelijke onderzoek bekend onder de naam Prima-cohortonderzoek. Om de vier jaar wordt ongeveer de helft van de leerlingen die in groep 8 van de basisschool aan dit cohortonderzoek hebben deelgenomen, ook nog gevolgd bij hun gang door het voortgezet onderwijs. Van deze leerlingen wordt vier jaar lang ieder jaar vastgesteld in welk onderwijstype zij lessen volgen en welke rapportcijfers zij daarbij behalen. In dit rapport wordt verslag gedaan over het vierde jaar in het voortgezet onderwijs van Prima-cohort 2000-8. Dat zijn leerlingen die in het schooljaar 2000/2001 in groep 8 van de basisschool zaten en die derhalve in 2001 naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan. Over de onderwijspositie en rapportcijfers van deze leerlingen in het eerste, tweede en derde jaar voortgezet onderwijs zijn al eerder rapporten verschenen (Claassen en Mulder, 2003; 2004; Claassen, Mulder en Hulsen, 2005).

Omdat het vmbo een vierjarige opleiding is, heeft de voorliggende rapportage voor de vmbo-leerlingen ook betrekking op de aan het eind van het vierde jaar behaalde resultaten bij het eindexamen. Bij de havo- en vwo-leerlingen – die in de laatste jaren van het voortgezet onderwijs niet meer gevolgd worden, wordt in deze rapportage aandacht besteed aan de profielkeuze. Anders dan in het tweede en derde jaar is er in deze rapportage geen plaats ingeruimd voor een meer inhoudelijke vraagstelling.

Omdat er in het Prima-cohortonderzoek altijd veel aandacht is geweest voor het onderwijsachterstandenbeleid, zal in paragraaf 1.2 eerst nader op dit beleid worden ingegaan. In paragraaf 1.3 wordt uiteengezet welke onderzoeksvragen aan deze rapportage ten grondslag hebben gelegen. Vervolgens wordt in paragraaf 1.4 de opbouw van dit rapport weergegeven.

2 Begin 2006 is het laatste Prima-cohortonderzoek uitgevoerd. In plaats van het Prima-cohortonderzoek wordt vanaf 2007 een nieuw cohortonderzoek uitgevoerd. De dataverzameling hiervoor vindt niet meer om de twee maar om de drie jaar plaats.

1.2 Onderwijsachterstandenbeleid en onderzoek naar schoolloopbanen

Het onderwijsachterstandenbeleid en daarvoor het onderwijsvoorrangsbeleid zijn door de rijksoverheid ingesteld om de onderwijskansen te verbeteren van kinderen die door hun achtergrond met een achterstand aan hun schoolloopbaan beginnen. Het gaat daarbij om achterstanden die het gevolg zijn van sociale, economische en culturele omstandigheden binnen het gezin waarvan zij deel uitmaken. Het beleid was er steeds op gericht de prestaties van de zogenoemde allochtone en autochtone doelgroepleerlingen op een hoger niveau te brengen. Op de lange termijn moet dit beleid leiden tot een evenredige deelname van deze leerlingen aan de verschillende typen voortgezet onderwijs.

In de jaren tachtig werd daarvoor het onderwijsvoorrangsbeleid (OVV) geïntroduceerd. Wanneer zij aan de voorwaarden van de zogenoemde gewichtenregeling voldeden, kregen basisscholen voor de verschillende categorieën doelgroepleerlingen extra personeelsformatie toegekend. Allochtone kinderen telden sindsdien voor 1,9 mee, woonwagenkinderen voor 1,7 en schipperskinderen voor 1,4. Voor zover zij niet tot een van deze categorieën behoorden, mochten Nederlandse kinderen waarvan minstens één van de ouders maximaal een opleiding op vbo-niveau had en bovendien een ongeschoold beroep uitoefende danwel werkloos was, voor 1,25 worden meegeteld³. In aanvulling op de gewichtenregeling werden scholen in gebieden met een sterke concentratie aan doelgroepleerlingen in staat gesteld deel te nemen aan samenwerkingsprojecten waarbij ook welzijnsinstellingen betrokken konden worden (onderwijsvoorrangsgebieden). In 1996 is de gewichtenregeling herzien. Voor een gewicht van 1,25 geldt voortaan de eis dat *beide* ouders maximaal een opleiding op vbo-niveau mochten hebben. Het aandeel van 1,25-leerlingen is op grond van deze wijziging uiteraard gedaald.

Het onderwijsvoorrangsbeleid is per 1 augustus 1998 omgezet in het onderwijsachterstandenbeleid (OAB). De belangrijkste verandering was dat een deel van de bevoegdheden van het rijk naar de gemeenten is gedecentraliseerd. Daardoor kregen de gemeenten zowel de ruimte als de verplichting om een op de lokale situatie afgestemd beleid te voeren. Aan de decentralisatie lag de gedachte ten grondslag dat gemeenten beter in staat zijn het beleid op de lokale behoeften af te stemmen. Bovendien luidde de verwachting dat zij meer mogelijkheden zouden hebben om de lokale voorzieningen bij elkaar te brengen wat zou moeten leiden tot een meer integrale aanpak van de onderwijsachterstanden.

3 Voor de gewichten worden soms ook de aanduidingen met 0 voor de komma gebruikt (0,25 – 0,4 – 0,7 – 0,9). Sinds 1 augustus 2006 is voor leerlingen van vier en vijf jaar een nieuwe gewichtenregeling van kracht geworden met gewichten van 0,3 en 1,2.

Bij de introductie van het onderwijsvoorrangsbeleid is bepaald dat de onderwijsprestaties en schoolloopbanen van de doelgroep leerlingen door middel van landelijk onderzoek zouden worden gevolgd. Bij deze Landelijke Evaluatie van het Onderwijsvoorrangsbeleid (LEO) heeft van begin af aan de nadruk gelegen op de ontwikkeling van de prestaties in het basisonderwijs. Vanaf het schooljaar 1988/1989 werden hiervoor iedere twee jaar op ongeveer 600 basisscholen de leerlingen van de groepen 4, 6 en 8 – sinds 1994 ook groep 2 – getoetst op hun taal- en rekenvaardigheden. In 1994 is de naam van dit tweejaarlijkse onderzoek gewijzigd in cohortonderzoek Primair Onderwijs, kortweg Prima genoemd. Daarbij zijn de doelstellingen van het onderzoek verruimd. Het gaat nu niet alleen meer om het evalueren van het onderwijsachterstandenbeleid, maar om het volgen van de ontwikkelingen binnen het primair onderwijs in Nederland.

Sinds 1988 worden ook enkele duizenden leerlingen die op de basisschool in het kader van LEO of Prima zijn getoetst, in het voortgezet onderwijs gevolgd. De eerste cohort die is gevolgd, betrof leerlingen die in het schooljaar 1988/1989 in groep 8 van de basisschool zaten, verder aangeduid als cohort 88-8. Van deze leerlingen – die derhalve in 1989 naar het voortgezet onderwijs zijn gegaan – zijn via de scholen voor voortgezet onderwijs jaarlijks gegevens verzameld over onderwijstype, rapportcijfers, zittenblijven en op- en afstroom. Vanaf het derde jaar zijn ook de vakkenpakketten vastgelegd en vanaf het vierde jaar de eindexamenresultaten. In het voortgezet onderwijs wordt echter niet zoals in het basisonderwijs om de twee maar om de vier jaar met het volgen van een nieuwe cohort begonnen. Na de cohorten 88-8, 92-8 en 96-8 is cohort 00-8 derhalve de vierde cohort die in het voortgezet onderwijs wordt gevolgd.

1.3 Onderzoeksvragen

Omdat het gaat om het volgen van leerlingen wat betreft hun loopbanen en prestaties, treedt er nagenoeg geen verandering op in de centrale onderzoeksvragen die ieder jaar beantwoord moeten worden. Voor het vierde verblijfsjaar zijn dat de volgende vragen:

1. In welk onderwijstype zitten de leerlingen van cohort 2000-8 in het vierde verblijfsjaar? En in welke mate is er sprake van afstroom naar een lager of opstroom naar een hoger onderwijstype?
2. In welk leerjaar zitten de leerlingen van cohort 2000-8 in hun vierde verblijfsjaar? Is er in vergelijking met voorgaande cohorten sprake van een toe- of afname van het percentage zittenblijvers?
3. Hoe is de positie op de leerjarenladder in het vierde jaar vergeleken met die in het derde leerjaar en in vergelijking met het vierde jaar in eerdere cohorten?

4 Welke prestaties behalen de leerlingen van cohort 2000-8 in hun vierde verblijfsjaar voor de vakken Nederlands, wiskunde en Engels?

5 Hoe ziet de richtingkeuze van vmbo-leerlingen en de profielkeuze van havo- en vwo-leerlingen er uit?

De onvertraagde vmbo-leerlingen konden aan het eind van het vierde jaar deelnemen aan het eindexamen. Om vast te stellen hoe zij het er daarbij van hebben afgebracht, zijn hun scholen na het examen opnieuw benaderd. Aan dit onderdeel van het onderzoek lagen de volgende onderzoeksvragen ten grondslag:

6 In welke mate zijn deze leerlingen voor hun eindexamen geslaagd?

7 In welke algemene vakken hebben deze leerlingen eindexamen gedaan en in welke mate hebben zij daarvoor voldoende respectievelijk onvoldoende behaald?

8 Wat zijn deze leerlingen na hun eindexamen gaan doen?

1.4 Opzet van dit rapport

In hoofdstuk 2 wordt de onderzoeksofzet van het Prima-onderzoek en het vervolg daarvan in het voortgezet onderwijs in het kort beschreven. Daarbij wordt met name ingegaan op de dataverzameling en de respons in het vierde jaar.

De hoofdstukken 3, 4, 5 en 6 hebben betrekking op de gegevens die in de loop van het vierde jaar zijn verzameld (onderzoeksvragen 1 tot en met 5). In hoofdstuk 3 wordt de onderwijspositie in het vierde jaar beschreven alsmede het zittenblijven, de op- en afstroom en de leerjarenladder. De prestaties in de vorm van rapportcijfers komen aan de orde in hoofdstuk 4. Hoofdstuk 5 heeft vervolgens betrekking op de profielkeuze van havo- en vwo-leerlingen en hoofdstuk 6 op de richtingkeuze in het vmbo.

De onderzoeksvragen 6 tot en met 8 worden beantwoord op basis van de gegevensverzameling na afloop van het vierde jaar bij de onvertraagde vmbo-leerlingen. Hoofdstuk 7 is gewijd aan de resultaten bij het eindexamen en hoofdstuk 8 aan de vraag wat de leerlingen daarna zijn gaan doen.

Om de rapportage overzichtelijk te houden, wordt er in de tabellen uitgegaan van het gereduceerd aantal onderwijstypen zoals ook het geval was bij de rapportages over de voorgaande jaren. Verder wordt er in de tabellen steeds een uitsplitsing gemaakt naar leerlinggewicht en geslacht, en in een aantal gevallen naar land van herkomst, SES-categorie en stedelijkheid. Afhankelijk van de relevantie voor het betoog worden deze tabellen in de tekst dan wel in de bijlage opgenomen.

Voor zover dat relevant is wordt er in alle tabellen een vergelijking gemaakt met de leerlingen die vier jaar eerder zijn gevolgd (cohort 96-8). Waar dat uit presentatie-

overwegingen geen problemen opleverde, zijn ook eerdere cohorten in de tabellen opgenomen.

In de hoofdstukken 5, 6 en 7 worden de uitkomsten in een afzonderlijke paragraaf nog gerelateerd aan de cognitieve en sociale competenties van de leerlingen zoals die in groep 8 van de basisschool zijn vastgesteld. Deze analyses kunnen gezien worden als een vervolg op de inhoudelijke verdieping waarvan in de rapportages over het tweede en derde jaar verslag is gedaan.

In het samenvattende hoofdstuk (9) richten we ons niet zozeer op de uitkomsten in het vierde jaar, maar op de vier jaar dat cohort 00-8 gevolgd is. Het gaat daarbij om een totaaloverzicht gebaseerd op de leerjarenladder.

2 Onderzoeksverantwoording

2.1 Inleiding

De gehanteerde onderzoeksopzet bij het volgen van de Prima-leerlingen in het voortgezet onderwijs is reeds eerder beschreven in de rapportages over de LEO- en Prima-cohorten (Mulder, 1991; Mulder en Suhre, 1995; Uerz en Mulder, 1999). Hoewel de opzet bij de verschillende cohorten niet is veranderd, wordt in dit hoofdstuk verantwoording afgelegd over de laatste cohort. De leerlingen waarover hier wordt gerapporteerd zijn, zoals in het vorige hoofdstuk is beschreven, in feite bij twee onderzoeken betrokken geweest: het Prima-cohortonderzoek in het basisonderwijs en het schoolloopbanenonderzoek in het voortgezet onderwijs. In paragraaf 2.2 wordt de steekproeftrekking beschreven en in paragraaf 2.3 de wijze van dataverzameling. In paragraaf 2.4 wordt vervolgens ingegaan op het verloop van de respons in de achtereenvolgende jaren en in paragraaf 2.5 op de representativiteit.

2.2 Steekproeftrekking

Bij het Prima-cohortonderzoek dat in schooljaar 2000/2001 is uitgevoerd, waren ruim 13.000 leerlingen uit groep 8 betrokken. Van ongeveer de helft van deze leerlingen wordt de schoolloopbaan in het voortgezet onderwijs gevolgd. De basisscholen waar deze leerlingen op zaten, zijn zoveel mogelijk dezelfde als die waren geselecteerd voor de schoolloopbanenonderzoeken van de drie eerdere cohorten (88-8, 92-8 en 96-8). Bij de selectie van deze scholen wordt uitgegaan van de steekproefopzet van de cohortonderzoeken in het basisonderwijs, waar de steekproef uit twee delen bestaat: een referentiesteekproef en een aanvullende steekproef. De referentiesteekproef is een toevalsselectie van circa 400 basisscholen. Deze steekproef – die verder in het rapport ook wordt aangeduid als representatieve steekproef – fungeert in de cohortonderzoeken als normgroep waartegen de prestaties van de doelgroepleerlingen van het onderwijsachterstandenbeleid worden afgezet. In de referentiesteekproef zitten echter te weinig scholen met veel allochtone kinderen en/of Nederlandse arbeiderskinderen, de twee belangrijkste doelgroepen van het onderwijsachterstandenbeleid. Daarom is de referentiesteekproef aangevuld met scholen waar juist die leerlingen oververtegenwoordigd zijn.

Voor de onderzoeken in het voortgezet onderwijs wordt op toevalsbasis de helft van de basisscholen uit de referentiesteekproef geselecteerd. De leerlingen op deze scho-

len zijn representatief voor alle leerlingen in Nederland die het basisonderwijs verlaten. Op basis van de gegevens van deze leerlingen kunnen algemene uitspraken worden gedaan over de verdere schoolloopbanen van leerlingen na het verlaten van het basisonderwijs, zij het alleen voor leerlingen die afkomstig zijn van reguliere basisscholen. Leerlingen in het speciaal (basis)onderwijs maken geen deel uit van het Prima-cohortonderzoek.

Ook voor de onderzoeken in het voortgezet onderwijs wordt de referentiesteekproef aangevuld met basisscholen waar relatief veel doelgroep leerlingen zitten. Daarbij wordt er rekening mee gehouden dat het voor het beleid ten aanzien van allochtonen van belang is dat het onderzoek ook informatie oplevert over de verschillen in schoolloopbanen tussen de diverse etnische groepen. Er wordt daarom voor gezorgd dat de belangrijkste etnische groepen, de Marokkanen, Turken en Surinamers, in voldoende mate vertegenwoordigd zijn. Om dit minimum aantal te bereiken worden in aanvulling op de scholen in de referentiesteekproef nog eens 100 basisscholen geselecteerd. Het totale aantal geselecteerde basisscholen komt hiermee op circa 350.

Zoals gezegd, zijn voor alle cohorten in principe dezelfde basisscholen geselecteerd. Voor basisscholen die door fusie, opheffing of om andere redenen niet meer aan het onderzoek konden of wilden meedoen, zijn vervangende scholen geselecteerd die qua samenstelling zoveel mogelijk lijken op de scholen die zijn uitgevallen.

2.3 Wijze van dataverzameling

Bij de dataverzameling voor cohort 00-8 is in grote lijnen dezelfde werkwijze gevolgd als bij de eerdere cohorten (88-8, 92-8 en 96-8). Aan het eind van het schooljaar 2000/2001 zijn alle scholen die bij het Prima-onderzoek in het basisonderwijs waren betrokken, schriftelijk benaderd met het verzoek op te geven welk advies voor voortgezet onderwijs de leerlingen die in groep 8 waren getoetst, hadden gekregen en bij welke school voor voortgezet onderwijs de betreffende leerlingen zich hadden aangemeld. Van de 600 basisscholen die zijn benaderd, hebben 504 scholen (84%) de formulieren ingevuld en teruggestuurd.

Van deze scholen zijn, zoals in de vorige paragraaf is beschreven, in totaal 350 scholen en daarmee circa 7500 leerlingen geselecteerd. Deze leerlingen hadden zich volgens opgave van de basisscholen aangemeld bij 834 verschillende scholen voor voortgezet onderwijs. Dat aantal is ongeveer gelijk met het aantal in de vorige cohort. De daling als gevolg van fusies lijkt daarmee tot stilstand te zijn gekomen. In januari 2002 zijn de 834 scholen schriftelijk benaderd, waarbij aan de directies is gevraagd op te geven of de leerling ook daadwerkelijk op de betreffende school was geplaatst, op welk onderwijstype de leerling zat en welke rapportcijfers de leerling op het laatste rapport had behaald voor Nederlands, wiskunde en Engels. Van de benaderde scho-

len hebben er 807 (=96,8%) gereageerd: de meeste direct, andere na een rappel en van sommige leerlingen is de informatie telefonisch opgevraagd. Op die manier zijn over 7141 leerlingen gegevens verkregen. Dat is aanzienlijk meer dan bij cohort 96-8 toen slechts over ongeveer 6000 leerlingen gegevens konden worden verzameld en er een uitval was van ruim 13 procent. Nu hebben we door de non-respons van scholen over 451 leerlingen (6,3%) geen gegevens kunnen verzamelen, waaronder ruim 200 leerlingen uit de referentiesteekproef. Om na te gaan of de referentiegroep nog wel representatief is voor het hele cohort 00-8, zijn uitvalsanalyses uitgevoerd. Daarbij is gekeken naar de samenstelling van de referentiesteekproef wat betreft wegingsfactor, geslacht, herkomstland en opleidingsniveau van de ouders en verblijfsduur in Nederland van het kind. De analyses wijzen uit dat de representativiteit van de steekproef door de uitval niet is aangetast.

Het voorliggende rapport gaat over de meting in het vierde leerjaar in het voortgezet onderwijs. De gegevens over dit jaar zijn op dezelfde manier verzameld als bij de vorige cohorten. Ook nu zijn de scholen schriftelijk benaderd met het verzoek op te geven of de leerling daadwerkelijk op hun school zit, en zo ja op welk onderwijstype, en zijn de rapportcijfers van de leerlingen voor Nederlands, wiskunde en Engels opgevraagd. Voor de leerlingen die in het derde jaar niet meer op de aangeschreven school bleken te zitten, maar van wie wel de nieuwe school is doorgegeven, is nu deze nieuwe school benaderd.

2.4 Verloop van de respons in de achtereenvolgende jaren

Tabel 2.1 laat zien hoe groot – zowel binnen de representatieve als binnen de totale steekproef – de uitval tussen het eerste en vierde jaar is geweest en in welke mate de uitval gecompenseerd kon worden doordat leerlingen uit de oorspronkelijke steekproeven in een volgend leerjaar alsnog konden worden opgespoord. Omdat het onderwijstype de centrale variabele bij dit onderzoek is, zijn in de tabel alleen de leerlingen vermeld van wie dit gegeven bekend is. De tabel laat vervolgens ook een opsplitsing zien naar leerlinggewicht, waarbij de 1.4- en de 1.7-leerlingen zijn toegevoegd aan de 1.25-leerlingen.

Tabel 2.1 – Verloop van respons tussen eerste, tweede, derde en vierde verblijfsjaar naar leerlinggewicht, representatieve steekproef (boven) en totale steekproef (onder)

	totaal		1.0-leerlingen		1.25-leerlingen		1.9-leerlingen	
	N	%	N	%	N	%	N	%
<i>representatieve steekproef</i>								
eerste jaar	4663	100,0	2912	100,0	1208	100,0	456	100,0
uitval	370	7,9	200	6,9	110	9,1	54	11,8
1 ^{ste} én 2 ^{de} jaar	4293	92,1	2712	93,1	1098	90,9	402	88,2
nieuw	315	6,8	195	6,7	67	5,5	37	8,1
tweede jaar	4608	98,8	2907	99,8	1165	96,4	439	96,3
uitval	733	15,7	410	14,1	212	17,5	93	20,4
2 ^{de} én 3 ^{de} jaar	3875	83,1	2497	85,7	953	78,9	346	75,8
nieuw	266	5,7	151	5,2	77	6,4	34	7,5
derde jaar	4141	88,8	2648	90,9	1030	85,3	380	83,3
uitval	526	11,3	320	11,0	132	10,9	60	13,2
3 ^{de} én 4 ^{de} jaar	3615	77,5	2328	79,9	898	74,3	320	70,2
nieuw	483	10,4	275	9,4	143	11,8	54	11,8
vierde jaar	4098	87,9	2603	89,4	1041	86,2	374	82,0
1 ^{ste} , 2 ^{de} , 3 ^{de} en 4 ^{de} jaar	3239	69,5	2095	71,9	804	66,6	279	61,2
<i>totale steekproef</i>								
eerste jaar	6749	100,0	3412	100,0	1716	100,0	1466	100,0
uitval	640	9,5	246	7,2	178	10,4	203	13,8
1 ^{ste} én 2 ^{de} jaar	6109	90,5	3166	92,8	1538	89,6	1263	86,2
nieuw	462	6,8	223	6,5	112	6,6	108	7,4
tweede jaar	6571	97,4	3389	99,3	1650	96,2	1371	93,5
uitval	1060	15,7	471	13,8	284	16,6	278	19,0
2 ^{de} én 3 ^{de} jaar	5511	81,7	2918	85,5	1366	79,6	1093	74,6
nieuw	447	6,6	183	5,4	126	7,3	126	8,6
derde jaar	5958	88,3	3101	90,9	1492	86,9	1219	83,2
uitval	792	11,7	367	10,8	216	12,6	182	12,4
3 ^{de} én 4 ^{de} jaar	5166	76,5	2734	80,1	1276	74,4	1037	70,7
nieuw	702	10,4	319	9,3	180	10,5	192	13,1
vierde jaar	5868	86,9	3053	89,5	1456	84,8	1229	83,8
1 ^{ste} , 2 ^{de} , 3 ^{de} en 4 ^{de} jaar	4552	67,4	2453	71,9	1123	65,4	873	59,5

In de representatieve steekproef was er tussen het eerste en tweede jaar sprake van een uitval van 370 leerlingen, hetgeen neerkomt op 7,9 procent. Omdat tegelijkertijd

315 leerlingen uit de representatieve steekproef in het tweede jaar alsnog konden worden opgespoord, bedroeg de feitelijke uitval toen nog slechts 1,2 procent (4608 versus 4663 leerlingen). In het derde jaar was de uitval evenwel groter: er konden nu nog 4141 leerlingen (88,8 procent van het eerste jaar) uit de representatieve steekproef worden teruggevonden. Tegenover de 733 leerlingen die na het tweede jaar uit het zicht verdwenen, stonden er maar 266 die weer in beeld kwamen. Het vierde jaar ten slotte laat minder uitvallers zien (525), die bovendien voor een belangrijk deel konden worden vervangen, omdat 483 leerlingen konden worden teruggevonden. Het percentage leerlingen dat in vier achtereenvolgende leerjaren kon worden opgespoord, daalde tot iets minder dan 70. Na drie jaar was nog van bijna 80 procent van de leerlingen het onderwijstype in drie achtereenvolgende jaren bekend.

Tabel 2.1 laat ook zien dat de uitval enigszins verschilt al naar gelang het leerlinggewicht. Bij de 1.0-leerlingen in de representatieve steekproef is het aantal leerlingen in het vierde jaar afgenomen tot 89,4 procent van het oorspronkelijke aantal, bij de 1.25-leerlingen tot 86,2 en bij de 1.9-leerlingen tot 82,0 procent. Opmerkelijk is dat er in het vierde jaar meer 1.25-leerlingen werden teruggevonden dan dat er uit beeld verdwenen. Het percentage leerlingen dat bij elk van de vier metingen is opgespoord, bedraagt in deze steekproef voor de onderscheiden leerlinggewichten respectievelijk 72, 67 en 61 procent.

In de totale steekproef – die zoals gezegd gebruikt wordt om een voldoende aantal 1.9-leerlingen bij het onderzoek te kunnen betrekken – is de uitval van deze leerlingen zelfs kleiner dan in de representatieve steekproef (83,8 versus 82,0 procent van de eerstejaarspopulatie wordt in het vierde jaar nog teruggevonden). Bovendien zijn er in de totale steekproef tussen het derde en het vierde jaar meer 1.9-leerlingen opnieuw opgespoord dan dat er uit beeld raakten. Het percentage leerlingen waarvoor de gegevens over vier jaar bekend zijn, is bij hen evenwel teruggelopen tot iets onder de 60. Na drie jaar was dit iets minder dan 70 procent.

2.5 Representativiteit

Bij selectieve uitval moet de vraag gesteld worden of de onderscheiden subgroepen nog voldoende in het onderzoek vertegenwoordigd zijn om een verantwoord totaalbeeld te kunnen presenteren. Daarnaast gaat het om de vraag of de uitvallers binnen de afzonderlijke subgroepen niet zo veel van de blijvers verschillen dat deze laatsten niet meer representatief geacht kunnen worden voor de oorspronkelijke groep.

We beginnen met de beantwoording van de laatste vraag. De belangrijkste subgroepen in dit onderzoek zijn de onderscheiden leerlinggewichten. In tabel 2.2 worden de Cito-eindscores vergeleken van de oorspronkelijke representatieve steekproef in het voortgezet onderwijs (met inbegrip van degenen die in het eerste jaar niet zijn opgespoord) en de achtereenvolgende respons- en non-responsgroepen. Zoals aangegeven

wordt voor de 1.9-leerlingen gebruik gemaakt van de totale steekproef, omdat hun aantal anders te gering zou zijn.

Tabel 2.2 – Cito-eindscores (voor zover bekend) van de oorspronkelijke representatieve steekproef en de uitvallers in de respectievelijke jaren, vergeleken met de leerlingen die wel zijn opgespoord, naar leerlinggewicht (1.0- en 1.25-leerlingen representatieve steekproef, 1.9-leerlingen totale steekproef)

	totaal		1.0-leerlingen		1.25-leerlingen		1.9-leerlingen	
	Cito	N	Cito	N	Cito	N	Cito	N
oorspr. steekproef	534	3949	537	2401	530	1065	529	1476
eerste jaar wel	534	3587	537	2207	530	971	529	1280
eerste jaar niet	534	362	538	194	530	94	*526	196
tweede jaar wel	534	3503	537	2168	530	932	529	1199
tweede jaar niet	*532	446	*534	233	530	133	*527	277
derde jaar wel	535	3202	537	2005	530	839	529	1080
derde jaar niet	*532	747	*535	396	529	226	*526	396
vierde jaar wel	534	3175	537	1973	530	850	529	1085
vierde jaar niet	*533	774	536	428	530	215	*526	391
alle vier jaren	535	2519	537	1606	530	647	530	782

* p = <0,05

In de eerste kolom – waarin de scores staan voor de representatieve steekproef in haar geheel – wordt zichtbaar, dat de uitvallers in het tweede, derde en vierde jaar een iets – maar wel significant – lagere Cito-eindscore hadden dan de blijvers. Bij de 1.0-leerlingen gaat het in het vierde jaar niet om een significant verschil en bij de 1.9-leerlingen hadden ook de uitvallers in het eerste jaar al een significant lagere Cito-eindscore. Dezelfde trend wordt ook zichtbaar wanneer in plaats van de Cito-scores de taal- en rekenscores uit Prima als criterium worden genomen, maar de trend doet zich bij elk van deze criteria niet voor bij de 1.25-leerlingen.

Kijken we vervolgens naar de Cito-eindscores van de responsgroepen in de achtereenvolgende jaren dan blijken deze door de selectieve uitval vrijwel niet beïnvloed te zijn. Omdat hetzelfde het geval is bij de taal- en rekenscores, kunnen we concluderen dat de uitval wat deze kenmerken betreft niet tot wezenlijke veranderingen heeft geleid, noch in de representatieve steekproef, noch in de afzonderlijke gewichtscategorieën.

Vervolgens komt de vraag aan de orde of de afzonderlijke gewichtscategorieën door de uitval nog voldoende in het onderzoek vertegenwoordigd zijn om een verantwoord totaalbeeld te kunnen presenteren. Behalve voor de gewichtscategorieën wordt dat in tabel 2.3 – binnen de representatieve steekproef – ook nagegaan voor het geslacht van de leerlingen en het herkomstland van de ouders. Op deze kenmerken worden de percentages van de leerlingen die in het vierde jaar zijn teruggevonden vergeleken met de betreffende percentages in de oorspronkelijke representatieve steekproef die getrokken is bij de overgang van het primair naar het voortgezet onderwijs. De tabel vermeldt voor het vierde jaar alleen de leerlingen van wie het onderwijstype bekend is, omdat zij – wanneer dat gegeven niet bekend is – voor de meeste analyses nage-nog irrelevant zijn.

Tabel 2.3 – Aantallen en percentages leerlingen in de oorspronkelijke representatieve steekproef en in de representatieve steekproef in het vierde verblijfsjaar van het voortgezet onderwijs (voor zover het onderwijstype bekend is), uitgesplitst naar geslacht, wegingsfactor en herkomstland

	oorspronkelijke representatieve steekproef voortgezet onderwijs		representatieve steekproef vierde jaar	
	N	%	N	%
<i>geslacht</i>				
jongens	2564	50,0	2011	49,6
meisjes	2560	50,0	2041	50,4
totaal	5124			
<i>OVB-weefactor</i>				
1.0	3205	63,3	2603	64,8
1.25	1295	25,6	1023	25,5
1.4	25	0,5	17	0,4
1.7	5	0,1	1	0,0
1.9	535	10,6	374	9,3
totaal	5065		4018	
<i>herkomstland ouders</i>				
Nederland	4310	84,7	3482	86,4
Suriname	92	1,8	68	1,7
Antillen	31	0,6	17	0,4
Molukken	12	0,2	10	0,2
Turkije	146	2,9	101	2,5
Marokko	115	2,3	82	2,0
overig	380	7,5	268	6,7
totaal	5086		4028	

In het vierde jaar blijken jongens iets vaker uit de onderzoekspopulatie verdwenen te zijn dan meisjes, maar van een aanzienlijk verschil met de oorspronkelijke steekproef is geen sprake. Het aandeel van de 1.0-leerlingen is – zoals op grond van tabel 2.1 reeds te verwachten was – enigszins toegenomen door een iets grotere uitval bij de doelgroepleerlingen. Uitgaande van het herkomstland is het aandeel van kinderen met Nederlandse ouders toegenomen door de grotere uitval van allochtone leerlingen. Het aandeel van kinderen van Turkse ouders is tussen het derde en het vierde jaar opvallend gedaald (van 2,8 naar 2,5 procent). Het aandeel van Surinaamse leerlingen is daarentegen gestegen van 1,5 naar 1,7 procent.

Zoals gezegd wordt vanwege de te geringe aantallen bij de leerlingen van allochtone herkomst gebruik gemaakt van de totale steekproef. In tabel 2.3a in de bijlage is te zien dat voor deze steekproef dezelfde tendensen gelden als voor de representatieve steekproef. Daarnaast hebben we leerlingen van allochtone herkomst die in het vierde jaar zijn opgespoord, op een aantal kenmerken vergeleken met de betreffende categorieën in de oorspronkelijke totale steekproef die getrokken is bij de overgang van het primair naar het voortgezet onderwijs. De resultaten staan in tabel 2.4.

Tabel 2.4 – Percentages 1.9-leerlingen, leerlingen met ouders met maximaal een LBO-opleiding, leerlingen met korte verblijfsduur en jongens, naar herkomstland (cohort 2000-8, oorspronkelijke totale steekproef en totale steekproef vierde verblijfsjaar)

<i>oorspronkelijke totale steekproef</i>	1.9	max. LBO	in Ned. < 6 jaar	jongens	N*
<i>herkomstland</i>					
Turkije	96,1	81,0	3,8	53,1	489
Marokko	98,4	90,8	6,1	42,1	475
Suriname	78,9	53,9	6,4	47,7	250
Antillen	77,2	48,7	26,3	51,3	77
Molukken	62,5	44,0	0,0	42,3	24
overige landen	61,6	53,6	16,6	51,8	716
<i>totale steekproef vierde jaar</i>	1.9	max. LBO	in Ned. < 10 jaar	jongens	N*
<i>herkomstland</i>					
Turkije	96,7	81,6	2,9	51,9	358
Marokko	98,6	90,5	4,5	40,0	354
Suriname	79,3	52,5	4,7	45,8	176
Antillen	72,9	46,8	20,0	43,8	47
Molukken	64,7	47,1	0,0	33,3	17
overige landen	59,6	53,8	14,3	51,7	506

* gemiddelde N over deze 4 kenmerken

De verschillen tussen de verdelingen van de genoemde kenmerken in de oorspronkelijke steekproef en die in het vierde jaar van het voortgezet onderwijs zijn uitermate gering. Dat betekent dat de uitval vrijwel nergens selectief is geweest. De belangrijkste uitzonderingen vormt het geslacht van de Antilliaanse en Molukse kinderen, omdat de jongens uit deze bevolkingsgroepen in latere leerjaren steeds minder worden opgespoord. In beide gevallen gaat het toch al om kleine aantallen.

Omdat de verschillen tussen de in het vierde jaar opgespoorde leerlingen en de oorspronkelijke steekproeven over het algemeen betrekkelijk klein zijn, hebben we afgezien van weging. De voordelen daarvan wegen niet op tegen de mogelijke risico's, zeker wanneer de weging op kleinere aantallen wordt uitgevoerd.

3 De onderwijsposities in het vierde jaar

3.1 Inleiding

Onder de onderwijspositie van leerlingen in het voortgezet onderwijs verstaan we de combinatie van enerzijds het onderwijstype en anderzijds de klas of jaargroep binnen het betreffende onderwijstype. In het eerste jaar verschillen de leerlingen alleen naar onderwijstype. Vanaf het tweede jaar wordt de klas ook een variabele: de zittenblijvers zitten immers één (of in sommige gevallen meer dan één) klas lager dan degenen die wel aan de verwachtingen voldaan hebben. Dat leerlingen in de klas zitten die overeenkomt met het leerjaar, impliceert niet bij voorbaat dat zij nog in hetzelfde onderwijstype lessen volgen. Er kan ook sprake zijn van afstroom naar een lager ofwel opstroom naar een hoger onderwijstype.

Allereerst wordt in paragraaf 3.2 aandacht besteed aan de ontwikkelingen in de verdeling over de onderwijstypen in het vierde leerjaar. In paragraaf 3.3 komen de ontwikkelingen in het zittenblijven aan de orde, waarna in paragraaf 3.4 nader wordt ingegaan op de op- en afstroom naar andere onderwijstypen. In paragraaf 3.5 wordt de onderwijspositie van de leerlingen vervolgens uitgedrukt in een score op de zogenoemde leerjarenladder. De belangrijkste uitkomsten van dit hoofdstuk worden in paragraaf 3.6 samengevat. Ter wille van de leesbaarheid wordt een deel van de tabellen in de bijlage opgenomen.

3.2 Ontwikkelingen in de verdeling over onderwijstypen

De verdeling over de onderwijstypen in het vierde jaar van het voortgezet onderwijs voor de cohorten 92-8, 96-8 en 00-8 staat weergegeven in de bijlage (tabel 3.1a). In de linkerkolom staan de oude onderwijstypen vermeld die betrekking hebben op de eerste twee cohorten, in de rechterkolom de nieuwe typen die betrekking hebben op de laatste cohort, dat wil zeggen na de invoering van het vmbo. De niveaus van het oude en nieuwe stelsel sluiten zoveel mogelijk op elkaar aan. In onderstaande tabel 3.1 zijn de te onderscheiden onderwijstypen gereduceerd tot vijf niveaus. Op het laagste niveau zijn het voortgezet speciaal onderwijs, het praktijkonderwijs en het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo)⁴ samengenomen. Ook de leerlingen die in een zogenoemd leerwerktraject (lwt) zitten, zijn tot dit niveau gerekend.

4 Leerwegondersteunend onderwijs is in feite geen afzonderlijk onderwijstype. Het is bedoeld voor leerlingen die extra hulp nodig hebben bij het behalen van een vmbo-diploma.

Tabel 3.1 – Verdeling naar onderwijsniveaus (gereduceerd aantal typen) in het vierde jaar van het voortgezet onderwijs van de cohorten 92-8, 96-8 en 00-8 (representatieve steekproef)

oude onderwijstypen	92-8	96-8	00-8	nieuwe onderwijstypen
1 vso en ivbo	3,6	2,9	4,1	vso, pro, lwoo en lwt
2 vbo	28,8	24,2	27,2	vmbo-bbl en -kbl
3 mavo	30,5	33,3	27,7	vmbo-gl en -tl
4 havo	19,3	20,9	20,4	havo
5 vwo	17,7	18,8	20,5	vwo
<i>N</i>	2406	2294	4098	

Zoals ook in het tweede en derde jaar al duidelijk werd laat cohort 00-8 vergeleken met de voorgaande cohorten een stijging zien van het percentage leerlingen op vwo-niveau. De stijging die in het derde jaar ook op havo-niveau te zien was, heeft zich in het vierde jaar niet doorgezet. De grootste verschuivingen doen zich evenwel voor tussen het tweede en het derde niveau. Opmerkelijk is dat cohort 96-8 een verdeling laat zien die nogal afwijkt van de twee andere cohorten. Daardoor lijkt het erop dat de invoering van het vmbo – die plaatsvond tussen de laatste twee cohorten – de neergaande trend van het beroepsgerichte onderwijs heeft doorbroken. In het derde leerjaar was dat al enigszins zichtbaar (Claassen, Mulder en Hulsen, 2005). In deze paragraaf richten we ons – wat de twee laatste cohorten betreft – verder op de vraag of de gesignaleerde verschuivingen ook gelden voor afzonderlijke groepen leerlingen. In tabel 3.2 fungeert allereerst het leerlinggewicht als criterium.

Tabel 3.2 – Verdeling naar onderwijsniveaus in het vierde jaar van het voortgezet onderwijs van de cohorten 96-8 en 00-8 naar leerlinggewicht (1.0- en 1.25-leerlingen representatieve steekproef, 1.9-leerlingen totale steekproef)

oude onderwijstypen	1.0-leerlingen		1.25-leerlingen		1.9-leerlingen		nieuwe onderwijstypen
	96-8	00-8	96-8	00-8	96-8	00-8	
1 vso en ivbo	1,2	1,9	6,4	8,7	9,1	6,9	vso, pro, lwoo en lwt
2 vbo	16,1	17,9	41,3	46,6	31,9	40,1	vmbo-bbl en -kbl
3 vbo/mavo en mavo	32,5	28,4	31,3	25,5	34,0	28,9	vmbo-gl t/m en -tl
4 havo	24,4	24,0	15,0	12,8	15,7	14,2	havo
5 vwo	25,7	27,7	6,1	6,4	9,3	9,8	vwo
<i>N</i>	1387	2603	627	1041	1174	1229	

Vrijwel alle tendensen die we in de representatieve steekproef gesignaleerd hebben, gelden ook voor de afzonderlijke leerlinggewichten. Alleen de intensiteit is soms verschillend. Zo doet de groei van de percentages vwo-leerlingen zich vooral voor bij de 1.0-leerlingen. De toename van de percentages op niveau 2 is bij de doelgroep leerlingen aanmerkelijk groter dan bij de niet-doelgroep leerlingen. Het gevolg hiervan is dat de doelgroep leerlingen in de zuiver beroepsgerichte leerwegen van het vmbo nog sterker oververtegenwoordigd zijn dan in het voormalige vbo. Op onderwijsniveau 1 zien we wel een afwijking ten opzichte van de representatieve steekproef. Bij de allochtone doelgroep leerlingen is het percentage immers enigszins gedaald, terwijl het bij de andere categorieën en in de representatieve steekproef gestegen is. In tabel 3.3 maken we een verdere opsplitsing naar geslacht.

Tabel 3.3 – Verdeling naar onderwijsniveaus in het vierde jaar van het voortgezet onderwijs van de cohorten 96-8 en 00-8 naar geslacht en leerlinggewicht (totale steekproef)

oude onderwijstypen	1.0-leerlingen		1.25-leerlingen		1.9-leerlingen		nieuwe onderwijstypen
	96-8	00-8	96-8	00-8	96-8	00-8	
<i>jongens</i>							
1 vso en ivbo	2,1	2,4	10,6	10,7	11,3	7,4	vso, pro, lwoo en lwt
2 ivbo/vbo en vbo	19,1	20,8	39,8	47,6	33,2	40,3	vmbo-bbl en -kbl
3 mavo	31,9	29,1	32,1	24,7	35,3	29,8	vmbo-gl en -tl
4 havo	23,5	23,4	11,8	11,4	12,8	11,4	havo
5 vwo	23,4	24,2	5,7	5,6	7,4	11,0	vwo
<i>N</i>	<i>1092</i>	<i>1506</i>	<i>558</i>	<i>720</i>	<i>476</i>	<i>580</i>	
<i>meisjes</i>							
1 vso en ivbo	1,2	1,4	7,9	8,7	8,7	6,4	vso, pro, lwoo en lwt
2 vbo	15,2	15,9	40,9	45,3	31,3	39,8	vmbo-bbl en -kbl
3 mavo	34,5	28,5	34,3	28,8	30,9	28,1	vmbo-gl en -tl
4 havo	23,4	25,4	11,3	11,5	18,5	16,8	havo
5 vwo	25,7	28,7	5,5	5,9	10,6	8,9	vwo
<i>N</i>	<i>1115</i>	<i>1525</i>	<i>618</i>	<i>716</i>	<i>470</i>	<i>641</i>	

De opsplitsing naar geslacht laat op vwo-niveau dezelfde tendensen zien als in het derde jaar. De groei komt vooral van de meisjes onder de 1.0-leerlingen en de jongens onder de allochtone doelgroep leerlingen. De allochtone meisjes zijn de enigen die achteruitgaan. Bij de autochtone doelgroep leerlingen en de jongens zonder extra gewicht blijven de verschillen beperkt. Dat geldt in grote lijnen ook voor de percenta-

ges op havo-niveau, wat niet wegneemt dat het aandeel van de meisjes zonder leerlinggewicht tegen de algehele trend in met 2 procent is gestegen. Meer dan de helft van deze meisjes volgt daarmee in het vierde jaar onderwijs op havo- of vwo-niveau. Bij de 1.0-jongens blijft dat aandeel niet alleen ruim onder de vijftig, maar is het ook vrijwel niet veranderd ten opzichte van vier jaar daarvoor. In overeenstemming daarmee is de achteruitgang van het aandeel op niveau 3 bij de 1.0-jongens ook veel kleiner dan bij de 1.0-meisjes.

De stijging van de percentages bij de beroepsgerichte leerwegen doen zich zowel bij de jongens als bij de meisjes vooral voor bij de doelgroepopleerlingen en nauwelijks bij de niet-groepopleerlingen, al geldt dat voor de meisjes onder hen nog sterker dan voor de jongens. De op het laagste niveau gesignaleerde daling van het aandeel bij de allochtone doelgroepopleerlingen geldt zowel voor de jongens als voor de meisjes. In tabel 3.4 maken we nog een opsplitsing naar land van herkomst en geslacht. We onderscheiden daarbij kinderen van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Nederlandse herkomst waarbij geen rekening wordt gehouden met het leerlinggewicht.

Tabel 3.4 – Verdeling naar onderwijsniveaus in het vierde jaar van het voortgezet onderwijs naar land van herkomst en geslacht, cohorten 96-8 en 00-8 (Turken, Marokkanen en Surinamers totale steekproef, Nederlanders referentiesteekproef)

oude onderwijstypen	Turkije		Marokko		Suriname		Nederland		nieuwe onderwijstypen
	96-8	00-8	96-8	00-8	96-8	00-8	96-8	00-8	
<i>jongens</i>									
1 vso en ivbo	13,7	6,9	13,4	9,6	2,0	7,3	2,7	4,3	vmbo-pro en -lwoo
2 vbo	35,8	47,1	30,9	45,9	41,2	34,1	25,8	28,7	vmbo-bbl en -kbl
3 vbo/mavo en mavo	34,2	28,6	43,3	28,8	31,4	28,0	30,5	28,2	vmbo-gl en -tl
4 havo	11,6	9,5	7,2	4,8	11,8	19,5	22,5	19,3	havo
5 vwo	4,7	7,9	5,2	11,0	13,7	11,0	18,5	19,5	vwo
<i>N</i>	<i>190</i>	<i>189</i>	<i>97</i>	<i>146</i>	<i>51</i>	<i>82</i>	<i>888</i>	<i>1708</i>	
<i>meisjes</i>									
1 vso en ivbo	11,1	7,4	10,9	7,3	5,9	3,1	2,8	3,2	vmbo-pro en -lwoo
2 vbo	33,3	44,0	35,8	46,6	27,9	35,1	22,3	24,1	vmbo-bbl en -kbl
3 vbo/mavo en mavo	27,8	23,4	30,7	28,3	38,2	37,1	34,5	28,0	vmbo-gl en -tl
4 havo	20,4	16,6	16,1	13,2	14,7	14,4	21,0	22,0	havo
5 vwo	7,4	8,6	6,6	4,6	13,2	10,3	19,5	22,7	vwo
<i>N</i>	<i>162</i>	<i>175</i>	<i>137</i>	<i>219</i>	<i>68</i>	<i>97</i>	<i>920</i>	<i>1733</i>	

Kijken we allereerst weer naar het hoogste onderwijsniveau. De stijging bij de jongens onder de allochtone doelgroepopleerlingen is aan de Turkse en meer nog aan de

Marokkaanse jongens te danken. Deze laatsten zitten nu met 11 procent op hetzelfde niveau als de jongens met een Surinaamse achtergrond, bij wie het aandeel overigens iets terugliep. Bij deze categorie zien we overigens wel – in tegenstelling met de algehele trend – een sterke stijging van het percentage havo-leerlingen. Wat de meisjes betreft heeft de daling van het vwo-aandeel zich niet voorgedaan bij de Turkse, maar wel bij de Marokkaanse en Surinaamse meisjes.

Op het niveau van de beroepsgerichte leerwegen (niveau 2) vormen de Surinaamse jongens een uitzondering, want zij zitten in het vierde jaar van cohort 00-8 tegen de algehele trend in minder vaak op dit niveau dan vier jaar eerder. Daar staat overigens tegenover dat we bij hen – tegen de trend bij de allochtone doelgroep leerlingen in – een verhoogde deelname aan niveau 1 signaleren. In tabel 3.5 kijken we ten slotte nog naar het opleidingsniveau van de ouders. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen lagere (maximaal op vbo-niveau) en hogere (minimaal mbo) opleidingen. Daarnaast wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds Turkse en Marokkaanse leerlingen en anderzijds de leerlingen uit andere landen, ongeacht hun geslacht.

Tabel 3.5 – Verdeling naar onderwijsniveaus in het vierde jaar van het voortgezet onderwijs naar land van herkomst en opleidingsniveau van de ouders (cohorten 96-8 en 00-8, totale steekproef)

herkomst opleiding ouders oude onderwijstypen	Turk/Marok max. LBO		Turk/Marok > LBO		overig allocht max. LBO		overig allocht. > LBO		nieuwe onderwijstypen
	96-8	00-8	96-8	00-8	96-8	00-8	96-8	00-8	
1 vso en ivbo	11,6	7,9	1,7	6,9	6,1	6,8	2,3	2,8	vmbo-pro en -lwo
2 vbo	36,3	47,7	16,9	33,7	33,4	35,5	18,5	23,8	vmbo-bbl en -kbl
3 mavo	32,3	27,2	49,2	29,7	35,6	29,2	36,0	29,5	vmbo-gl en -tl
4 havo	13,9	10,3	18,6	18,8	14,6	17,6	17,8	21,8	havo
5 vwo	5,9	6,9	13,6	10,9	10,2	10,8	25,4	22,1	vwo
<i>N</i>	628	622	59	101	362	397	303	353	

Zowel bij de Turkse en Marokkaanse leerlingen als bij de leerlingen uit de andere landen zien we wat de vwo-deelname betreft een hele kleine stijging bij kinderen met laagopgeleide ouders en een wat grotere daling bij de kinderen van hoger opgeleide ouders. Dat neemt niet weg dat de percentages in cohort 00-8 nog heel sterk van elkaar verschillen. Volgt van de leerlingen met hoger opgeleide ouders uit de overige herkomstlanden 22 procent een opleiding op vwo-niveau, bij de kinderen van de lager opgeleide ouders uit deze categorie landen, alsook bij de kinderen van de hoger opgeleide Turken en Marokkanen, ligt dat percentage de helft lager. En bij de kinderen van laagopgeleide Turken en Marokkanen is de deelname meer dan een factor 3 lager

dan bij de eerstgenoemde groep. Anders dan de overige groepen gaan de kinderen van laagopgeleide Turken en Marokkanen in het vierde jaar van cohort 00-8 ook minder vaak naar een havo-school dan vier jaar eerder.

De deelname aan de beroepsgerichte leerwegen binnen het vmbo is vergeleken met het vbo van vier jaar daarvoor vooral bij de Turkse en Marokkaanse leerlingen, ongeacht het opleidingsniveau van de ouders, veel sterker gestegen dan bij de leerlingen uit overige landen. Dat neemt niet weg dat het opleidingsniveau wel invloed heeft op deze deelname. Leerlingen met laagopgeleide ouders volgen aanzienlijk vaker onderwijs op dit niveau dan kinderen van hoger opgeleide ouders. Op niveau 1 zien we een opmerkelijk verschil bij de Turkse en Marokkaanse leerlingen. Bij de kinderen van laagopgeleide ouders daalde de deelname, terwijl die bij de kinderen van hoger opgeleide ouders steeg, zodat ze nu vrijwel op hetzelfde niveau zitten. Bij de leerlingen met hoger opgeleide ouders gaat het overigens om een relatief kleine groep.

3.3 Ontwikkelingen in het zittenblijven

Zoals gezegd wordt de onderwijspositie van leerlingen in het voortgezet onderwijs niet alleen bepaald door het onderwijstype. Dat er nu in het vierde leerjaar meer leerlingen in een vwo-klas zitten dan vier jaar eerder, wil op zich nog niet zeggen dat de onderwijspositie van de betreffende categorie leerlingen verbeterd is. Wanneer zij in één van de voorgaande jaren zijn blijven zitten, kunnen zij immers in een vwo-klas zitten, maar hun onderwijspositie is dan desondanks niet optimaal. In de rapportages over het tweede en derde jaar van cohort 00-8 signaleerden we evenwel een afname van de doubleerpercentages. Bovendien zagen we dat ook de verschillen tussen de gewichtscategorieën waren afgenomen. In tabel 3.6 presenteren we een overzicht van de percentages leerlingen bij wie de klas lager is dan het leerjaar. De percentages zijn cumulatief: bij de percentages in jaar 4 zitten ook de leerlingen die eerder al een klas hebben moeten overdoen.⁵

5 Omdat hierbij ook de leerlingen zijn meegenomen van wie wel de klas maar niet het onderwijstype bekend is, kunnen de percentages in lichte mate afwijken van de in eerdere rapportages vermelde percentages.

Tabel 3.6 – Percentages vertraagde leerlingen uit de cohorten 96-8 en 00-8 in jaar 2, jaar 3 en jaar 4 (cumulatief), naar geslacht en naar leerlinggewicht (representatieve steekproef, 1.9-leerlingen totale steekproef)

		totaal	jongens	meisjes	1.0-lln.	1.25-lln.	1.9-lln.
cohort 96-8	jaar 2	1,5	1,8	1,0	1,8	0,8	2,8
	jaar 3	7,2	8,7	5,3	6,6	8,3	10,3
	jaar 4	12,3	14,6	9,7	12,3	13,0	16,1
cohort 00-8	jaar 2	0,9	1,2	0,6	1,0	0,6	1,0
	jaar 3	4,6	5,7	3,6	4,2	5,2	5,9
	jaar 4	9,1	10,5	7,7	8,6	9,4	12,5

De leerlingen van cohort 00-8 in het vierde jaar voortgezet onderwijs zijn nog steeds minder vaak blijven zitten dan hun voorgangers vier jaar eerder. In de representatieve steekproef daalde het percentage vertraagde leerlingen van 12,3 naar 9,1. De vergelijking met de percentages in jaar 2 en jaar 3 maakt echter duidelijk dat dit verschil niet zozeer ontstaan is bij de overgang van het derde naar het vierde jaar (een toename in cohort 96-8 van 5,1 procent verleken met 4,5 procent in cohort 00-8) maar vooral bij de overgang van het tweede naar het derde jaar (toename respectievelijk 5,7 en 3,7 procent). Bij de overgang van het derde naar het vierde jaar was het verschil derhalve kleiner dan bij de overgang van het tweede naar het derde jaar.

De tabel laat verder zien dat jongens in beide cohorten vaker zijn blijven zitten dan meisjes en doelgroepeleringen vaker dan niet-doelgroepeleringen. Wat de doelgroepeleringen betreft is dit in zoverre opmerkelijk omdat daarvan bij de overgang van het eerste naar het tweede jaar van cohort 00-8 nog geen sprake was, terwijl ook de overgang van het tweede naar het derde jaar nog betrekkelijk kleine verschillen tussen de gewichtscategorieën liet zien. Bij de overgang van het derde naar het vierde jaar zijn vooral de 1.9-leerlingen van cohort 00-8 relatief vaak blijven zitten. Bij hen steeg het percentage vertraagde leerlingen bij die overgang met 6,6 procent (van 5,9 naar 12,5).

In tabel 3.7 beperken we ons tot het vierde jaar en vermelden nu de percentages onvertraagde leerlingen. Behalve naar geslacht en leerlinggewicht maken we daarbij een opsplitsing op basis van de vijf onderscheiden onderwijsniveaus. De tabel laat derhalve zien welk deel van de onderscheiden categorie leerlingen zich zonder vertraging op het betreffende onderwijsniveau bevindt. Vanwege de aantallen gebruiken we daarvoor de totale steekproeven.

Tabel 3.7 – Percentages onvertraagde leerlingen in het vierde jaar voortgezet onderwijs van de cohorten 96-8 en 00-8 naar onderwijstype, geslacht en leerlinggewicht (totale steekproef)

oude onderwijstypen	1.0-leerlingen		1.25-leerlingen		1.9-leerlingen		nieuwe onderwijstypen
	96-8	00-8	96-8	00-8	96-8	00-8	
<i>jongens</i>							
1 vso en ivbo	*78,9	85,3	85,5	89,3	86,0	97,6	vso, pro, lwoo en lwt
2 ivbo/vbo en vbo	85,6	92,0	84,5	90,1	83,4	89,7	vmbo-bbl en -kbl
3 mavo	82,3	86,0	79,3	87,6	72,8	80,7	vmbo-gl en -tl
4 havo	83,7	86,6	73,4	81,3	82,0	86,4	havo
5 vwo	90,8	93,1	90,6	95,0	97,1	90,6	vwo
totaal	85,2	89,1	82,0	88,7	80,8	87,3	
<i>meisjes</i>							
1 vso en ivbo	*100,0	*90,0	78,0	93,2	92,1	97,4	vso, pro, lwoo en lwt
2 vbo	92,1	94,6	91,2	91,0	87,7	88,1	vmbo-bbl en -kbl
3 mavo	85,8	92,6	83,2	89,3	83,8	87,2	vmbo-gl en -tl
4 havo	87,5	89,6	91,3	92,7	84,9	79,6	havo
5 vwo	95,7	95,9	96,9	95,2	100,0	94,6	vwo
totaal	89,9	93,1	87,9	91,2	87,6	87,6	

* = minder dan 30 leerlingen

Omdat er in cohort 00-8 over de hele linie minder zittenblijvers waren dan in cohort 96-8, ligt het voor de hand dat de percentages onvertraagde leerlingen nu hoger zijn. Dat geldt overigens niet voor de 1.9-meisjes, bij wie het percentage gelijk is gebleven. Zowel op havo- als op vwo-niveau heeft deze categorie nu vaker vertraging opgelopen dan vier jaar eerder. Wat het vwo-niveau betreft, moet daarbij wel bedacht worden dat deze meisjes in cohort 96-8 met 0 procent zittenblijvers (N = 49) een uitzonderlijke prestatie leverden. In cohort 00-8 heeft 5 procent van de vwo-meisjes met een leerlinggewicht van 1.9 vertraging opgelopen, maar dat is nog steeds niet meer dan bij de andere gewichtscategorieën.

3.4 Ontwikkelingen in de op- en afstroom

Vervolgens komt de vraag aan de orde hoe het de leerlingen is vergaan die niet zijn blijven zitten. In welke mate bevinden zij zich nog binnen hetzelfde onderwijsniveau als waarop zij in het eerste jaar zijn begonnen? De analyse beperkt zich uiteraard tot die leerlingen waarvan het onderwijstype zowel in het eerste en het vierde jaar bekend is. Door de indeling in niveaus betekent een doorstroom vanuit een combinatie-

type naar het laagste van de twee typen (bijvoorbeeld van een havo/vwo-klas naar een havo-klas) per definitie een afstroom.

Tabel 3.8 – Onderwijsniveau in klas 4 op basis van onderwijsniveau in klas 1 (representatieve steekproef cohorten 96-8 en 00-8, alleen leerlingen voor wie de vragenlijst zowel in leerjaar 1 als in leerjaar 4 is ingevuld en die niet zijn blijven zitten)

cohort 1996-8							
niveau in klas 1 →	1	2	3	4*	5	Totaal	
<i>niveau in klas 4</i>							
1 vso t/m ivbo	41	3	2	0	0	3	
2 ivbo/vbo en vbo	53	77	43	8	2	25	
3 vbo/mavo en mavo	6	19	52	53	13	32	
4 mavo/havo en havo	-	0	3	30	34	20	
5 havo/vwo en vwo	-	1	-	8	51	20	
<i>N</i>	73	291	384	492	658	1898	
cohort 2000-8							
niveau in klas 1 →	1	2	vmbo- breed	3	4*	5	Totaal
<i>niveau in klas 4</i>							
1 vmbo-pro t/m -lwoo	37	5	5	-	0	-	4
2 vmbo-bbl t/m -kbl	56	84	55	25	10	1	28
3 vmbo-kbl/gl t/m tl	6	10	33	69	46	10	28
4 vmbo-tl/havo en havo	0	0	5	5	33	33	19
5 havo/vwo en vwo	-	1	2	1	11	56	21
<i>N</i>	234	377	588	335	822	1098	3454

* = inclusief mavo/havo/vwo respectievelijk vmbo/havo/vwo

Wanneer we de vetgedrukte percentages in beide cohorten met elkaar vergelijken, zien we dat – behalve in het laagste onderwijsniveau – in cohort 00-8 vergeleken met cohort 96-8 een groter deel van de leerlingen in het vierde jaar nog op hetzelfde niveau zit als in het eerste jaar. Het verschil is met name opmerkelijk op niveau 3. Terwijl in cohort 96-8 bijna de helft van de leerlingen die op mavo-niveau zijn ingestroomd, uiteindelijk in het vbo terecht kwam, is de vergelijkbare afstroom in cohort 00-8 tot een kwart gereduceerd. In het derde jaar was deze tendens ook al duidelijk zichtbaar. Toen wezen we er al op dat de vergelijking tussen beide cohorten vertoebeld wordt door de vmbo-brede brugklassen in cohort 00-8. Vanuit deze brugklassen stroomt het merendeel van de leerlingen immers wel door naar onderwijsniveau 2. Een verklaring hiervoor zou het schooltype kunnen zijn. Bij de verminderde afstroom

van niveau 3 naar niveau 2 zou het dan om scholen gaan die niet over de beroepsgerichte leerwegen in het vmbo beschikken. Nemen we de leerlingen uit de vmbo-brede brugklassen en de op niveau 3 begonnen leerlingen samen, dan verschilt de doorstroom tussen deze twee onderwijsniveaus in beide cohorten vrijwel niet. Achteraf bezien lijkt er ook nog een andere verklaring mogelijk. Leerlingen met een behoefte aan een meer praktijkgerichte opleiding waren vóór de invoering van het vmbo nog gedwongen af te stromen naar het vbo, terwijl zij nu ook op niveau 3 praktijkgerichte onderdelen kunnen volgen. De doorstroming tussen het derde en het vierde schooljaar zou hierop meer licht kunnen werpen. In tabel 3.9 wordt deze doorstroming weergegeven.

Tabel 3.9 – Onderwijsniveau in klas 4 op basis van onderwijsniveau in klas 3 (representatieve steekproef cohorten 96-8 en 00-8, alleen leerlingen voor wie de vragenlijst zowel in leerjaar 3 als in leerjaar 4 is ingevuld en die niet zijn blijven zitten)

cohort 1996-8						
<i>niveau in klas 3</i> →	1	2	3	4	5	totaal
<i>niveau in klas 4</i>						
1 vso en ivbo	48	2	1	0	-	3
2 vbo	43	90	4	-	-	24
3 mavo	9	8	94	11	0	32
4 havo	-	0	1	89	15	21
5 vwo	-	-	-	0	85	21
<i>N</i>	86	448	542	351	449	1876
cohort 2000-8						
<i>niveau in klas 3</i> →	1	2	3	4*	5	totaal
<i>niveau in klas 4</i>						
1 vmbo-pro en -lwoo	70	4	0	-	-	4
2 vmbo-bbl en -kbl	29	95	1	-	-	26
3 vmbo-gl en -tl	1	1	99	7	-	28
4 havo	-	-	0	91	9	20
5 vwo	-	-	0	3	91	22
<i>N</i>	142	833	872	642	789	3278

Op onderwijsniveau 3 (vmbo-gl en tl) heeft er in cohort 00-8 tussen het derde en het vierde jaar vrijwel geen afstroom meer plaatsgevonden. In cohort 96-8 bedroeg die afstroom overigens ook niet meer dan ongeveer 5 procent. Een aanzienlijk grotere afstroom (23 procent) signaleerden we in deze cohort bij de overgang van het tweede naar het derde jaar. De opstroom van niveau 2 naar niveau 3 – die in cohort 96-8 nog

8 procent bedroeg – is in cohort 00-8 bij de overgang van het derde naar het vierde jaar eveneens nagenoeg verdwenen. De invoering van het vmbo heeft er derhalve toe geleid dat er bij de overgang tussen het derde en het vierde jaar vrijwel geen grensverkeer meer voorkomt tussen de twee onderwijsniveaus die binnen dit onderwijstype verenigd zijn. Of we die ontwikkeling positief danwel negatief moeten duiden, is vooralsnog echter nog niet duidelijk.

Ook op de andere onderwijsniveaus zien we in cohort 00-8 bij de overgang van het derde naar het vierde jaar minder op- en afstroom dan vier jaar eerder. Wat het laagste onderwijsniveau betreft, betekent dit een afwijking van wat in tabel 3.8 zichtbaar was, maar wat daar nog niet werd besproken. Uit die tabel was af te lezen dat van de leerlingen van cohort 00-8 die in het eerste jaar met een indicatie (waarschijnlijk voor leerwegondersteunend onderwijs) aan het voortgezet onderwijs zijn begonnen, nog slechts 37 procent in het vierde jaar op het laagste onderwijsniveau zit. De rest is blijkbaar ingedeeld in reguliere vmbo-klassen, zodat er hier van een grotere opstroom sprake lijkt dan in cohort 96-8. Kijken we echter alleen naar de overgang van het derde naar het vierde jaar, dan past ook dit onderwijsniveau zich aan aan de algemene tendens van een afgenomen doorstroming tussen de niveaus.

In tabel 3.10 wordt de op- en afstroom gerelateerd aan geslacht en leerlinggewicht. De vergelijking heeft nu weer betrekking op de positie in het eerste en in het vierde jaar, maar dan gaat het alleen nog om de vraag of deze positie gelijk, hoger of lager is. Bovendien is in deze tabel alleen nog het havo/vwo-segment opgenomen. Het vmbo-segment komt daarna.

Tabel 3.10 – Op- en afstroom binnen de hogere niveaus van het voortgezet onderwijs voor de representatieve steekproef en uitgesplitst naar geslacht, respectievelijk leerlinggewicht (cohorten 96-8 en 00-8, leerlinggewichten op basis van totale steekproef)

positie in klas 1		klas 4	totaal	jongens	meisjes	1.0-lln.	1.25-lln.	1.9-lln.
niveau 4	cohort 96-8	hoger	8	8	7	9	3	12
		gelijk	30	28	31	30	20	27
		lager	62	64	62	61	77	61
	cohort 00-8	hoger	11	11	11	13	4	14
		gelijk	33	29	37	36	24	30
		lager	56	60	52	51	72	56
niveau 5	cohort 96-8	gelijk	51	50	53	54	32	43
		lager	49	50	47	46	68	57
	cohort 00-8	gelijk	56	55	58	57	34	49
		lager	44	45	42	43	66	51

Van de leerlingen uit cohort 00-8 die in een (havo)-vwo-klas aan het voortgezet onderwijs begonnen zijn, zit – zo zagen we ook al in tabel 3.8 – 56 procent in het vierde jaar nog steeds in een vwo-klas. In cohort 96-8 was dat slechts 51 procent. De verschillen tussen de geslachten zijn betrekkelijk klein, die tussen de leerlinggewichten daarentegen aanzienlijk. Met name de autochtone doelgroep-leerlingen (1.25) kunnen zich moeilijk in een vwo-klas handhaven. Tweederde redt het niet, bij de allochtone doelgroepleerlingen (1.9) is dat slechts de helft, wat niet veel meer is dan bij de leerlingen zonder leerlinggewicht. Wanneer we bovendien de percentages in het vierde jaar vergelijken met die in het derde jaar, blijken de 1.9-leerlingen zich nog verbeterd te hebben door vaker op dan af te stromen. In het derde jaar zat 45 procent van hen in een vwo-klas, terwijl dat bij de 1.25-leerlingen toen nog 38 procent was. Een lichtpuntje valt er bij de 1.25-leerlingen wel te signaleren wanneer de percentages vergeleken worden met vier jaar eerder: toen daalde het percentage dat zich wist te handhaven in een vwo-klas tussen het derde en het vierde jaar van 40 naar 32, nu van 38 naar 34.

De leerlingen die in een havo-klas of een gecombineerde vmbo-tl/havo-klas aan het voortgezet onderwijs beginnen, lopen een grote kans in het vierde jaar niet meer in een havo-klas te zitten. In cohort 00-8 was dat nog wel het geval bij 33 procent, in cohort 96-8 zelfs bij niet meer dan 30 procent. Het merendeel van de rest is dan al afgestroomd. In dit opzicht is er wel een verschil tussen jongens en meisjes: de laatsten stromen minder vaak af (52 vergeleken met 60 procent). Wat leerlinggewicht betreft zijn ook hier de 1.25-leerlingen de verliezers: 72 procent kon zich niet handhaven, wat overigens nog wel een verbetering betekent ten opzichte van vier jaar daarvoor toen 77 procent van hen afstroomde naar mavo of lager. Opstroom naar een vwo-klas komt bij hen vrijwel niet voor (4 procent), en dat is juist iets waarin de 1.9-leerlingen zich in positieve zin onderscheiden. Zij stromen – zoals ook reeds in het derde jaar te zien was – bovengemiddeld op. In cohort 96-8 deed zich dit verschijnsel ook reeds voor.

In tabel 3.11 kijken we naar de ontwikkelingen in het vmbo-segment van de leerlingpopulatie. Die tabel laat zien dat er tussen beide cohorten ook een verschil zit tussen de mate waarin 1.9-leerlingen opstromen van niveau 3 naar hoger. Was dat in cohort 96-8 maar 5 procent, in cohort 00-8 gaat het om 20 procent. Bij de andere categorieën leerlingen heeft ook in deze laatste cohort niet meer dan 6 procent deze opwaartse beweging kunnen realiseren. Zoals we eerder zagen zijn er beduidend minder leerlingen naar een lager onderwijstype afgestroomd. Maar ook nu zijn de 1.25-leerlingen degenen die het vaakst afstromen. Dat geldt behalve voor de 1.25-leerlingen die op niveau 3 begonnen zijn, ook voor degenen onder hen die in een vmbo-brede brugklas zijn gestart. Driekwart van deze leerlingen zit in het vierde jaar in de basis- dan wel kaderberoepsgerichte leerweg.

Binnen de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen (niveau 2) zijn de verschillen tussen de onderscheiden leerlingencategorieën gering. Zoals in tabel 3.8 al zichtbaar werd, is de opstroom vanuit niveau 3 gehalveerd (van 20 naar 11 procent). Bij de 1.9-leerlingen die in cohort 96-8 nog de hoogste opstroom lieten zien, gaat het zelfs om een afname van 24 naar 9 procent. Ten slotte de leerlingen van cohort 00-8 die in het eerste jaar op het laagste niveau begonnen zijn. Van de 1.25-leerlingen onder hen ontvangt de helft ook in het vierde jaar nog leerwegondersteuning dan wel onderwijs op een praktijkschool, van de 1.9-leerlingen is dat minder dan het derde deel en van de 1.00-leerlingen een kwart. Meisjes zijn vaker naar niveau 2 opgestroomd dan jongens.

Tabel 3.11 – Op- en afstroom binnen de lagere niveaus van het voortgezet onderwijs voor de representatieve steekproef en uitgesplitst naar geslacht, respectievelijk leerlinggewicht (cohorten 96-8 en 00-8, leerlinggewichten op basis van totale steekproef)

positie in klas 1		klas 4	totaal	jongens	meisjes	1.0-lln.	1.25-lln.	1.9-lln.	
niveau 1	cohort 96-8	hoger	59	68	42	55	44	40	
		gelijk	41	32	58	45	56	60	
	cohort 00-8	hoger	63	58	67	76	52	69	
		gelijk	37	42	33	24	48	31	
	niveau 2	cohort 96-8	hoger	20	19	20	23	13	24
			gelijk	77	77	78	75	80	70
lager			3	4	2	2	7	6	
cohort 00-8		hoger	11	10	12	13	6	9	
		gelijk	84	86	83	83	87	88	
		lager	5	4	5	4	6	3	
vmbo-breed	cohort 00-8	hoger	39	36	43	52	24	36	
		lager	61	64	57	48	76	64	
niveau 3	cohort 96-8	hoger	3	5	2	4	1	5	
		gelijk	52	42	60	58	45	43	
		lager	45	53	38	38	54	52	
	cohort 00-8	hoger	6	6	7	6	4	20	
		gelijk	69	65	73	72	62	59	
		lager	25	29	20	22	34	21	

3.5 Posities op de leerjarenladder

Om een helder overzicht te kunnen geven van de ontwikkelingen in de posities van categorieën leerlingen in het voortgezet onderwijs, maken we weer gebruik van de zogenoemde leerjarenladder (Bosker en Van der Velden, 1989). De leerjarenladder is een schaal van 1 tot en met 12. Score 1 – de laagste trap op de ladder – staat voor leerlingen in de eerste klas van het voortgezet speciaal onderwijs (vso), score 12 voor leerlingen die klas 6 van het vwo hebben afgemaakt. In de vierde klas van het voortgezet onderwijs is de maximale score 9 voor leerlingen in een vwo-klas. Door de invoering van het vmbo moest de leerjarenladder worden aangepast. Hieronder staan de scores die we voor de leerlingen in de vierde klas in de oude en de nieuwe situatie hebben gebruikt. Voor zittenblijvers wordt de schaal verlaagd met het aantal jaren dat de leerling gedoubleerd heeft.

	oud	nieuw		oud	nieuw
4	vso	pro	7	mavo	gl/tl en tl
4,5	vso/ivbo	pro/lwoo	7,5	mavo/havo	tl/havo
5	ivbo	lwoo	8	havo	havo
5,5	ivbo/vbo	bbl	8,5	havo/vwo	havo/vwo
6	vbo	bbl/kbl en kbl	9	vwo	vwo
6,5	vbo/mavo	kbl/gl en gl			

In tabel 3.12 worden de posities op de leerjarenladder in het vierde verblijfsjaar van het voortgezet onderwijs weergegeven voor elk van de vier cohorten die tot nu toe gevolgd zijn. Cohort 96-8 wordt daarbij zowel vermeld op basis van de oude als van de nieuwe gewichtenregeling. Deze en de volgende tabellen hebben betrekking op alle leerlingen van wie de onderwijspositie in het vierde jaar kon worden vastgesteld. Dat zijn derhalve ook leerlingen voor wie in eerdere jaren geen vragenlijst is ingevuld en in het vierde jaar wel.

Tabel 3.12 – Positie op de leerjarenladder in het vierde verblijfsjaar van het voortgezet onderwijs van de cohorten 88-8, 92-8, 96-8 en 00-8 (cohort 96-8 op basis van oude en nieuwe gewichtenregeling; 1.9-leerlingen totale steekproef)

	88-8	92-8	96-8 oud	96-8 nieuw	00-8
represent. steekproef	6,93	7,05	7,15	7,15	7,09
1.0-leerlingen	7,30	7,38	7,52	7,44	7,44
1.25-leerlingen	6,52	6,52	6,67	6,58	6,38
1.9-leerlingen	6,37	6,58	6,66	6,66	6,54

De vergelijking over de cohorten heen laat zien dat de opgaande lijn in cohort 00-8 niet gecontinueerd wordt. Dat komt met name omdat de posities van de doelgroep-leerlingen lager zijn dan vier jaar daarvoor. Zoals ook in het tweede en derde jaar al zichtbaar was zijn vooral de 1.25-leerlingen achteruitgegaan. In tabel 3.13 worden de achterstanden voor de afzonderlijke leerlinggewichten bij de laatste twee cohorten uitgedrukt in afwijkingen ten opzichte van de scores in de representatieve steekproeven. De scores zelf staan in tabel 3.13a (Bijlage).

Tabel 3.13 – Gemiddelde afwijkingen van de positie op de leerjarenladders in het eerste, tweede, tweede, derde en vierde jaar (cohorten 96-8 en 00-8; cohort 96-8 op basis van nieuwe gewichtenregeling; 1.9-leerlingen totale steekproef)

	<i>cohort 1996-8</i>				<i>cohort 2000-8</i>			
	leerjr. 1	leerjr. 2	leerjr. 3	leerjr. 4	leerjr. 1	leerjr. 2	leerjr. 3	leerjr. 4
repres.steekproef	4,35	5,28	6,26	7,15	4,31	5,31	6,21	7,09
1.0-leerlingen	+0,31	+0,31	+0,32	+0,29	+0,30	+0,34	+0,35	+0,35
1.25-leerlingen	- 0,50	- 0,55	- 0,60	- 0,57	- 0,53	- 0,66	- 0,70	- 0,71
1.9-leerlingen	- 0,46	- 0,45	- 0,49	- 0,49	- 0,58	- 0,60	- 0,56	- 0,55

Tussen het derde en het vierde jaar van cohort 00-8 zijn er nauwelijks nog veranderingen opgetreden. De achterstand van de 1.25-leerlingen ten opzichte van de 1.0-leerlingen bedraagt nu 1,06 jaar, die van de 1.9-leerlingen 0,9 jaar. In cohort 96-8 waren de vergelijkbare achterstanden met respectievelijk 0,86 en 0,78 jaar een fractie kleiner. In tabel 3.14 worden de posities op de leerjarenladder opgesplitst naar geslacht en land van herkomst. De tabel laat per geslacht de afwijkingen zien van de positie van kinderen van allochtone herkomst ten opzichte van die van autochtone Nederlandse kinderen (waarbij de 1.0- en de 1.25-leerlingen zijn samengevoegd). De scores zelf staan in tabel 3.14a (Bijlage).

Tabel 3.14 – Gemiddelde afwijking van de positie op de leerjarenladder bij allochtone kinderen in vergelijking met kinderen van Nederlandse herkomst in het eerste, tweede, derde en vierde jaar van het voortgezet onderwijs (cohort 00-8, totale steekproef)

	<i>jongens</i>				<i>meisjes</i>			
	leerjr. 1	leerjr. 2	leerjr. 3	leerjr. 4	leerjr. 1	leerjr. 2	leerjr. 3	leerjr. 4
Nederland	4,24	5,19	6,05	6,95	4,33	5,34	6,23	7,13
Turkije	- 0,62	- 0,63	- 0,65	- 0,58	- 0,81	- 0,69	- 0,64	- 0,66
Marokko	- 0,62	- 0,72	- 0,61	- 0,61	- 0,74	- 0,83	- 0,67	- 0,77
Suriname	- 0,23	- 0,32	- 0,25	- 0,27	- 0,33	- 0,38	- 0,53	- 0,47
Antillen	- 0,57	- 0,76	- 0,52	- 0,64	- 0,67	- 0,69	- 0,82	- 0,72
overige landen	- 0,09	- 0,01	+0,11	+0,04	- 0,13	- 0,05	0,00	+0,03

Zoals al eerder is vastgesteld, is de onderwijspositie van autochtone meisjes in ieder leerjaar iets beter dan die van autochtone jongens. Het verschil groeit van 0,09 jaar in het eerste naar 0,18 jaar in het derde en vierde leerjaar. De kinderen uit de overige herkomstlanden beginnen ten opzichte van hun seksegenoten met een kleine achterstand die zij vervolgens omzetten in een minieme voorsprong. Bij de Turkse en Marokkaanse leerlingen schommelt de achterstand ten opzichte van autochtoon Nederlandse kinderen tussen 0,6 en 0,8 jaar. Dat geldt ook voor de Antilliaanse leerlingen al zijn bij deze groep de schommelingen groter omdat zij slechts met een klein aantal in de steekproef vertegenwoordigd zijn. Bij de Surinamers hebben de jongens een kleinere achterstand op hun autochtone seksegenoten dan de meisjes.

In tabel 3.15 wordt zowel voor de vier grote steden als voor de rest van Nederland een uitsplitsing gemaakt op basis van de SES-categorieën die in de Prima-cohorten worden onderscheiden. Net als vorig jaar zijn de leerlingen van Surinaamse of Antilliaanse herkomst uit de categorie ‘overig allochtoon’ gehaald en maken we in deze tabel gebruik van de werkelijke scores. De afwijkingen ten opzichte van de gemiddelden in de totale steekproef en de aantallen leerlingen waarop de scores betrekking hebben, staan in de bijlage (tabel 3.15a).

Tabel 3.15 – Gemiddelde posities op de leerjarenladder in het eerste, tweede, derde en vierde jaar in de vier grote steden en de rest van Nederland, naar SES-categorie (cohort 00-8, totale steekproef)

	4 grote steden				rest van Nederland			
	leerjr. 1	leerjr.2	leerjr.3	leerjr.4	leerjr. 1	leerjr. 2	leerjr. 3	leerjr. 4
totale steekproef	4,04	5,02	5,82	6,73	4,18	5,19	6,08	6,97
LBO Turks/Marokkaans	3,75	4,75	5,63	6,47	3,39	4,37	5,36	6,28
LBO Surinaams/Antill.	3,77	4,68	5,59	6,52	3,84	4,68	5,30	6,26
LBO overig allochtoon	4,24	5,16	5,84	6,99	3,83	4,87	5,91	6,78
LBO autochtoon	3,86	4,48	5,16	6,22	3,74	4,61	5,46	6,35
MBO	4,21	5,25	6,08	6,97	4,34	5,31	6,21	7,07
HBO/WO	5,07	6,22	7,00	7,86	4,86	5,98	6,93	7,83

De gemiddelde posities op de leerjarenladder zijn in de rest van Nederland in elk van de leerjaren hoger dan in de vier grote steden. Maar zowel in eerdere cohorten (Hulsen en Uerz, 2002) als in het tweede en derde jaar van cohort 00-8 werd vastgesteld dat deze constatering niet opgaat voor alle categorieën leerlingen. Allereerst blijken de kinderen van hoogopgeleide ouders in de vier grote steden hoger te staan op de leerjarenladder dan in de rest van het land. Hun voorsprong is in het vierde jaar echter nagenoeg verdwenen (0,03 vergeleken met 0,21 in het eerste jaar). Verrassend is echter dat ook de kinderen van laagopgeleide allochtone ouders in de vier grote steden een hogere positie innemen dan in de rest van het land en dat zij die hogere positie ook in het vierde jaar nog hebben kunnen vasthouden.

3.6 Samenvatting

De stijging van het percentage vwo-leerlingen – die zich in het tweede en derde jaar reeds aankondigde – is ook in het vierde jaar van cohort 00-8 zichtbaar. Ruim 20 procent van de Prima-leerlingen zit nu in een vwo-klas vergeleken met 19 procent in cohort 96-8 en 18 procent in cohort 92-8.⁶ Vooral de meisjes onder de 1.0-leerlingen zijn voor deze stijging verantwoordelijk. Bij de allochtone doelgroepleerlingen zitten de jongens nu vaker in het vwo dan vier jaar geleden (11 procent), en zij passeerden daarmee de allochtone meisjes, bij wie het percentage vwo-leerlingen daalde tot 9. De autochtone doelgroepleerlingen maken nog steeds de kleinste kans om in hun vierde jaar in het voortgezet onderwijs in een vwo-klas te zitten en er zijn wat dit betreft ook

6 Omdat binnen de Prima-cohort alleen leerlingen uit het reguliere basisonderwijs in het voortgezet onderwijs worden gevolgd, zijn de genoemde percentages niet representatief voor alle leerlingen in het voortgezet onderwijs.

geen ontwikkelingen te signaleren. Zowel bij de jongens als bij de meisjes gaat het om niet meer dan 6 procent.

Dat er in het vierde jaar meer leerlingen in het vwo zitten dan vier jaar eerder komt niet door een hogere instroom in (havo)-vwo-klassen in het eerste jaar. Integendeel, in de rapportage over het eerste jaar signaleerden we zelfs een kleine daling van het percentage (Claassen en Mulder, 2003). Vergeleken met vier jaar geleden zijn er nu echter meer leerlingen vanuit havo-vwo-brugklassen naar vwo-klassen doorgestroomd, ofwel hebben degenen die in een vwo-klas begonnen zijn zich daarin vaker weten te handhaven. Dat geldt zowel voor de jongens als voor de meisjes en ook de doelgroepleerlingen vormen hierop geen uitzondering. Dat neemt niet weg dat de winst bij de autochtone doelgroepleerlingen zeer bescheiden is en dat nog steeds tweederde van hen is afgestroomd naar een havo-klas. Bij de allochtone doelgroepleerlingen beperkt de afstroom zich tot de helft, wat niet veel meer is dan bij de leerlingen zonder leerlinggewicht. Bovendien zijn er relatief veel allochtone doelgroepleerlingen die op een lager niveau aan het voortgezet onderwijs begonnen zijn, opgestroomd naar een vwo-klas. Autochtone doelgroepleerlingen slagen daar nauwelijks in.

Ondanks de afgenomen afstroom vanuit vwo naar havo en de toegenomen opstroom in tegenovergestelde richting is het percentage havo-leerlingen in het vierde jaar nauwelijks veranderd. Dat komt omdat er in vergelijking met vier jaar geleden minder leerlingen zijn afgestroomd naar het vmbo. Desondanks verblijven de meeste leerlingen die op havo-niveau⁷ beginnen in het vierde jaar in het vmbo. In cohort 96-8 was dat 62 procent, in cohort 00-8 nog 56 procent. De daling van deze afstroom was bij de meisjes groter dan bij de jongens en bij de niet-doelgroepleerlingen groter dan bij de doelgroepleerlingen. Ondanks deze daling zit van de autochtone doelgroepleerlingen in cohort 00-8 die op havo-niveau begonnen zijn nog bijna driekwart in het vierde jaar in het vmbo. Bij de allochtone doelgroepleerlingen wijkt deze afstroom niet af van het algehele gemiddelde (56 procent). Wel heel opvallend is dat er relatief veel allochtone doelgroepleerlingen vanuit het vmbo opstromen naar havo of zelfs vwo.

Mede door de verminderde afstroom is het vmbo-aandeel in cohort 00-8 kleiner dan in cohort 96-8. Omdat zoals gezegd alleen leerlingen van het reguliere basisonderwijs in Prima worden gevolgd, moeten we met uitspraken over het vmbo echter voorzichtig zijn. We beperken ons daarom tot de percentages Prima-leerlingen in de onderwijsniveaus 2 (voorheen vbo, nu vmbo-bbl en -kbl) en 3 (voorheen mavo, nu vmbo-gl en -tl). Was er tussen cohort 92-8 en cohort 96-8 sprake van een toename van niveau 3 ten koste van niveau 2, tussen de laatste twee cohorten ging de trend in tegenovergestelde richting en zijn de oorspronkelijke verhoudingen weer nagenoeg hersteld.

7 Inclusief de mavo/havo- en vmbo-tl/havo-brugklassen

Van de Prima-leerlingen zitten er nu in het vierde jaar weer bijna evenveel – ongeveer 27 procent – in een van de zuiver beroepsgerichte leerwegen (bbl en kbl) als in de gemengde en theoretische leerwegen. Omdat de toename van de percentages in de zuiver beroepsgerichte leerwegen vooral door de doelgroep leerlingen – zowel autochtoon als allochtoon – wordt veroorzaakt, is hun oververtegenwoordiging in deze leerwegen nog groter geworden dan in het voormalige vbo. Dat geldt zowel voor de jongens als voor de meisjes. Kijken we naar het land van herkomst, dan zijn het vooral de Turkse en Marokkaanse leerlingen die nu nog meer dan voorheen oververtegenwoordigd zijn in de bbl- en kbl-afdelingen van de scholen voor voortgezet onderwijs.

De onderwijspositie wordt niet alleen bepaald door het type onderwijs dat wordt gevolgd, maar ook door het zittenblijven. In het vierde jaar zijn er onder de leerlingen van cohort 00-8 minder zittenblijvers dan in voorgaande cohorten (9 procent vergeleken met 12 procent in cohort 96-8). Jongens zijn vaker blijven zitten dan meisjes en doelgroep leerlingen vaker dan niet-doelgroep leerlingen. Bij de overgang van de derde naar de vierde klas zijn allochtone doelgroep leerlingen relatief vaak blijven zitten, nadat zij zich bij de overgang van de eerste naar de tweede en van de tweede naar de derde klas nog redelijk goed hadden weten te handhaven.

Om de ontwikkelingen binnen de verschillende categorieën leerlingen te kunnen volgen, wordt gebruik gemaakt van de zogenoemde leerjarenladder waarin zowel het onderwijstype als de vertragingen door zittenblijven zijn verdisconteerd. Zoals ook in het tweede en derde jaar al zichtbaar was is de positie van de doelgroep leerlingen – met name de autochtone – slechter dan in de vorige cohort. Tussen het derde en het vierde leerjaar van cohort 00-8 zijn er echter nauwelijks nog veranderingen opgetreden. De achterstand van de autochtone doelgroep leerlingen op de niet-doelgroep leerlingen bedraagt in het vierde jaar iets meer dan een leerjaar, die van de allochtone doelgroep leerlingen iets minder dan een leerjaar. Bij de Surinaamse kinderen is de achterstand kleiner dan bij de Marokkaanse, Turkse en Antilliaanse kinderen. De positie van de allochtone leerlingen uit de overige herkomstlanden verschilt niet van die van de autochtone leerlingen. Zoals ook al eerder werd vastgesteld zijn de posities op de leerjarenladder in de vier grote steden lager dan die in de rest van het land, maar verrassend is dat dit niet geldt voor de kinderen van laagopgeleide allochtone ouders die in de grote steden hoger scoren op de leerjarenladder. De leerlingen met hoogopgeleide ouders in de grote steden – die in het derde jaar ook nog een voorsprong hadden op de vergelijkbare leerlingen elders – hebben die voorsprong niet kunnen vasthouden.

4 Rapportcijfers in het vierde jaar

4.1 Inleiding

Voor het volgen van de prestaties van de cohortleerlingen in het voortgezet onderwijs wordt gebruik gemaakt van de rapportcijfers bij drie kernvakken: Nederlands, wiskunde en Engels. Daarbij wordt niet gekeken naar het gemiddelde cijfer, maar naar het percentage onvoldoendes. Leerlingen die bij deze vakken niet mee kunnen komen, lopen een grote kans in het voortgezet onderwijs af te stromen naar een lager onderwijstype of om vertraging op te lopen.

In paragraaf 4.2 worden voor de laatste twee cohorten de ontwikkelingen in de percentages onvoldoendes bij de genoemde vakken beschreven.

4.2 Ontwikkelingen in de percentages onvoldoendes

In hun eerste jaar in het voortgezet onderwijs bleken de leerlingen van cohort 00-8 duidelijk beter gepresteerd te hebben dan hun voorgangers vier jaar eerder, maar die verbetering bleek zich in het tweede jaar niet te hebben voortgezet. In het derde jaar kon daarentegen weer wel een duidelijke afname van het percentage onvoldoendes vergeleken met vier jaar eerder worden gesignaleerd. Bovendien werd gebroken met de trend dat deze percentages met het leerjaar toenemen. In tabel 4.1 staan behalve de percentages voor de eerdere jaren ook de percentages voor het vierde jaar. Bij deze laatste percentages is een uitsplitsing gemaakt naar leerlinggewicht.

Tabel 4.1 – Percentages leerlingen met een rapportcijfer lager dan 5,5 in het vierde jaar van het voortgezet onderwijs van de cohorten 96-8 en 00-8 (1.9-leerlingen totale steekproef; cohort 96-8 gecorrigeerd volgens nieuwe gewichtenregeling). Ter vergelijking: percentages onvoldoendes in leerjaar 1, 2 en 3

	<i>Nederlands</i>		<i>Wiskunde</i>		<i>Engels</i>	
	96-8	00-8	96-8	00-8	96-8	00-8
<i>percentage onvoldoendes</i>						
1.0-leerlingen	12,9	10,3	28,0	24,3	21,5	18,6
1.25-leerlingen	16,6	9,1	32,2	22,6	26,2	20,0
1.9-leerlingen	22,7	14,9	42,3	30,0	30,3	20,7
totaal leerjaar 4 (ref.)	14,6	10,4	31,2	24,3	23,4	18,9
totaal leerjaar 3 (ref.)	14,9	10,8	26,4	20,7	20,8	16,8
totaal leerjaar 2 (ref.)	11,3	9,7	18,3	20,0	17,1	17,1
totaal leerjaar 1 (ref.)	10,4	7,4	12,7	11,8	14,9	10,7

Wanneer we de percentages in het vierde jaar van cohort 00-8 vergelijken met die van het derde jaar – in het onderste deel van de tabel – blijkt er bij Nederlands sprake te zijn van een stabilisatie van het percentage onvoldoendes, terwijl Engels en wiskunde na de stabilisatie tussen het tweede en het derde jaar weer een toename van onvoldoendes laten zien. Vergeleken met de percentages in het vierde jaar van cohort 96-8 is er echter bij elk van de vakken een verbetering zichtbaar. Vooral de afname bij wiskunde – 7 procent – is opvallend. Bij de doelgroopleerlingen was deze afname – 12 procent bij de 1.9-leerlingen en 10 procent bij de 1.25-leerlingen – bovendien duidelijk groter dan bij de 1.0-leerlingen (4 procent). Ook bij Nederlands en Engels zien we bij de 1.9-leerlingen een aanzienlijke vermindering van het percentage onvoldoendes, respectievelijk met 8 en 10 procent. In tabel 4.2 gaan we na of deze verbetering zich op alle onderwijsniveaus heeft voorgedaan.

Tabel 4.2 – Percentage leerlingen met een rapportcijfer lager dan 5,5 voor de vakken Nederlands, wiskunde en Engels in het vierde jaar voortgezet onderwijs, naar onderwijsniveau en leerlinggewicht bij de cohorten 96-8 en 00-8 (cohort 96-8 gecorrigeerd volgens nieuwe gewichtenregeling, 1.9-leerlingen totale steekproef)

oude onderwijsniveaus		Nederlands		Wiskunde		Engels		nieuwe onderwijsniveaus
		96-8.	00-8	96-8	00-8	96-8	00-8	
1 vso, en ivbo	Ref.	22,4	11,3	41,2	23,3	22,2	15,6	vmbo-pro en -lwoo
	1.0	21,4	9,3	*14,3	11,1	33,3	9,1	
	1.25	19,2	11,1	45,0	28,1	17,6	18,8	
	1.9	29,6	14,1	47,4	22,2	37,1	18,6	
2 ivbo/vbo en vbo	Ref.	15,0	8,1	29,5	23,5	25,5	14,8	vmbo-bbl en -kbl
	1.0	15,4	8,4	25,7	24,2	26,1	13,9	
	1.25	14,2	6,6	28,3	20,3	25,3	16,8	
	1.9	28,6	11,3	44,5	26,5	32,2	16,0	
3 mavo	Ref.	11,0	6,3	28,9	19,2	18,9	14,6	vmbo-gl en -tl
	1.0	9,8	5,3	25,2	18,4	15,5	13,7	
	1.25	13,8	5,5	35,7	18,8	21,4	17,5	
	1.9	14,2	13,4	38,4	28,1	25,2	17,0	
4 havo	Ref.	18,5	17,6	36,6	29,1	34,1	28,9	havo
	1.0	16,5	17,3	35,9	31,6	30,0	28,1	
	1.25	21,9	19,0	31,0	20,0	41,5	29,8	
	1.9	22,5	20,5	43,2	38,2	33,1	31,7	
5 vwo	Ref.	11,5	9,4	27,9	24,6	14,3	16,7	vwo
	1.0	9,9	9,9	24,3	23,5	14,8	16,7	
	1.25	19,2	4,8	34,8	36,5	23,1	17,2	
	1.9	15,9	18,2	36,8	33,9	25,8	27,9	

* = minder dan 10 leerlingen

De afname van de percentages onvoldoendes heeft zich bij Nederlands en wiskunde op alle onderwijsniveaus voorgedaan en bij Engels op alle niveaus met uitzondering van het vwo-niveau. In het vmbo-segment is de vooruitgang over de hele linie aanzienlijk groter dan in het havo/vwo-segment, wat niet wegneemt dat ook de havo-leerlingen in cohort 00-8 voor wiskunde en Engels – en dan vooral de 1.25-leerlingen onder hen – beduidend minder onvoldoendes gehaald hebben dan vier jaar daarvoor. In het vmbo-segment werd de grootste vooruitgang geboekt op het laagste onderwijsniveau. Het percentage onvoldoendes voor wiskunde daalde daar van 41 naar 23 procent en bij de 1.9-leerlingen onder hen zelfs van 47 naar 22 procent. Deze leerlingen boekten ook een enorme winst bij Nederlands en Engels en ook op on-

derwijnsniveau 2 daalden de percentages bij de 1.9-leerlingen spectaculair bij elk van de genoemde vakken. Op niveau 3 maakten de 1.25-leerlingen bij elk van de vakken een aanzienlijke progressie, de 1.9-leerlingen alleen bij wiskunde en Engels.

Zoals gezegd was de progressie in het havo/vwo-segment minder groot en was er bij Engels op vwo-niveau zelfs sprake van een kleine achteruitgang. Behalve bij de 1.0-leerlingen lieten ook de 1.9-leerlingen hier een achteruitgang zien en dat was bij hen ook het geval bij Nederlands. In het vorige hoofdstuk zagen we dat deze categorie sterk oververtegenwoordigd was bij de opstomers uit havo-klassen. Daarom zullen we in de volgende paragraaf nagaan of het juist deze opstomers nu onvoldoendes halen. In deze paragraaf maken we wat de onvoldoendes betreft ook een opsplitsing naar enkele andere kenmerken. In tabel 4.3 zijn dat geslacht en land van herkomst. Vanwege de aantallen wordt in deze tabel geen onderscheid gemaakt naar onderwijsniveau en worden de totale steekproeven gebruikt.

Tabel 4.3 – Percentage leerlingen met een rapportcijfer lager dan 5,5 voor de vakken Nederlands, wiskunde en Engels, in het vierde jaar van het voortgezet onderwijs, naar herkomstland en geslacht (cohorten 96-8 en 00-8, totale steekproeven)

	<i>Nederlands</i>		<i>Wiskunde</i>		<i>Engels</i>	
	96-8	00-8	96-8	00-8	96-8	00-8
<i>jongens</i>						
Turkije	23,4	26,3	39,3	23,2	43,8	29,2
Marokko	26,1	15,8	47,4	28,1	19,4	22,4
Suriname	26,8	20,9	34,2	23,5	30,0	23,3
Nederland	16,3	12,2	28,4	22,8	22,7	19,0
overige landen	21,2	18,4	38,5	29,5	19,6	12,0
totaal jongens	18,3	14,2	31,5	24,0	24,2	19,2
<i>meisjes</i>						
Turkije	24,4	10,8	39,6	29,8	43,1	33,1
Marokko	16,7	11,3	48,6	32,5	29,0	14,9
Suriname	13,5	9,0	38,1	37,7	26,0	10,1
Nederland	13,3	7,5	33,7	26,4	22,6	19,0
overige landen	11,0	8,8	46,6	31,3	22,8	15,1
totaal meisjes	14,2	8,2	36,2	27,7	24,3	18,9

In grote lijnen is de vooruitgang bij leerlingen van allochtone herkomst groter dan bij de autochtone Nederlandse leerlingen. Vooral bij de Turkse en Marokkaanse leerlingen is het percentage in sommige gevallen spectaculair gedaald met als absolute

topper een daling met bijna 20 procent bij de Marokkaanse jongens bij wiskunde. Ook de Marokkaanse meisjes, de meisjes uit de overige herkomstlanden en de Turkse jongens presteerden bij dit vak aanmerkelijk beter dan vier jaar geleden (ongeveer 15 procent lager). De Surinaamse meisjes konden zich daarentegen niet verbeteren en scoorden met 38 procent onvoldoendes het slechtst van alle categorieën. Ook bij de twee andere vakken deden de allochtone leerlingen het over het algemeen beter dan vier jaar geleden. Uitzondering zijn de Turkse jongens bij Nederlands en de Marokkaanse jongens bij Engels. Er is echter geen enkele categorie die bij alle vakken achteruit is gegaan.

In tabel 4.4 vergelijken we de leerlingen in de vier grote steden met die in het rest van het land op basis van de SES-categorie van hun ouders. Daarbij beperken we ons tot cohort 00-8 zodat het in deze tabel niet om voor- danwel achteruitgang gaat. Bovendien moet worden opgemerkt dat het in de grote steden – ondanks het feit dat gebruik gemaakt is van de totale steekproef – om betrekkelijk kleine aantallen leerlingen gaat, met name bij de autochtone achterstandsleerlingen en de kinderen van hoger opgeleide ouders.

Tabel 4.4 – Percentage leerlingen met een rapportcijfer lager dan 5,5 voor de vakken Nederlands, wiskunde en Engels, in het vierde jaar van het voortgezet onderwijs, in de vier grote steden en de rest van Nederland, naar SES-categorie (cohort 00-8, totale steekproef)

	<i>Nederlands</i>		<i>Wiskunde</i>		<i>Engels</i>	
	4 grote steden	rest van het land	4 grote steden	rest van het land	4 grote steden	rest van het land
totale steekproef	15,9	10,6	34,0	24,9	23,3	18,4
LBO Turks/Marokkaans	16,8	14,2	33,1	25,2	31,4	20,1
LBO overig allochtoon	17,2	12,9	40,9	32,9	19,1	15,0
LBO autochtoon	11,3	9,0	35,9	24,0	17,0	19,2
MBO	14,3	11,4	26,6	24,9	19,1	19,6
HBO/WO	21,1	9,2	36,1	24,1	15,8	16,1

Bij de rapportages over het tweede en het derde jaar bleek al dat er in de vier grote steden over de hele linie meer onvoldoendes gegeven worden dan in de rest van het land. In het vierde jaar is dat niet anders, behalve bij het vak Engels voor zover het de autochtone achterstandsleerlingen en de kinderen van ouders met minimaal een MBO-opleiding betreft. Het verschil is gemiddeld het grootst bij wiskunde.

In vergelijking met de cijfers in hun tweede en derde jaar hebben de leerlingen met hoogopgeleide ouders in de vier grote steden nu opvallend veel onvoldoendes bij

wiskunde en Nederlands. In vergelijking met de rest van het land scoorden deze leerlingen gemiddeld hoger op de leerjarenladder wat er op duidt dat zij onderwijs volgden op een hoger niveau. Omdat het maar 36 leerlingen betreft is een verdere opsplitsing naar onderwijstype om na te gaan of er mogelijk van een te hoog onderwijstype sprake is geweest, niet erg zinvol. Bovendien zouden de hoge percentages in dit schooljaar ook al het gevolg kunnen zijn van het verdwijnen van enkele leerlingen uit de steekproef die in voorgaande leerjaren wel voldoende haalden.

4.3 Rapportcijfers van opstromers

In de vorige paragraaf zagen we dat de algemene trend van de afname van het percentage onvoldoendes zich in vwo-klassen nauwelijks heeft voorgedaan en dat er in enkele gevallen zelfs sprake was van achteruitgang. Met name gold dat voor de 1.9-leerlingen die meer onvoldoendes hadden voor Nederlands en Engels. Omdat deze categorie leerlingen is oververtegenwoordigd bij de opstromers uit havo-klassen, zullen we nu in tabel 4.5 nagaan of het juist de opstromers zijn die onvoldoendes halen. Dat ligt overigens niet zonder meer voor de hand. Bij de rapportage over het tweede jaar konden we vaststellen dat de opgestroomde 1.9-leerlingen toen juist minder onvoldoendes hadden dan de vergelijkbare leerlingen die op vwo-niveau waren ingestroomd. Omdat het bij de opstromers met een leerlinggewicht om kleine aantallen gaat, vermelden we de absolute aantallen waarop de percentages berekend zijn in tabel 4.5a van de bijlage.

Tabel 4.5 – Percentage vwo-leerlingen met een rapportcijfer lager dan 5,5. Vergelijking van leerlingen die eerste jaar op niveau 4 (vmbo-tl/havo en havo) zijn begonnen (opstromers) met leerlingen die in een (havo/)vwo-klas zijn begonnen (zelfde niveau), cohort 00-8, totale steekproef

	<i>Nederlands</i>		<i>Wiskunde</i>		<i>Engels</i>	
	opstromers	zelfde niveau	opstromers	zelfde niveau	opstromers	zelfde niveau
1.0-leerlingen	5,2	10,8	16,9	25,2	12,2	18,0
1.25-leerlingen	10,0	3,5	30,0	35,7	33,3	20,7
1.9-leerlingen	25,0	16,9	48,1	31,0	25,0	27,8
totaal	10,3	10,9	25,2	26,2	17,0	18,8

Ook uit deze tabel blijkt dat opstromers het niet per se slechter doen dan leerlingen die op het hoogste niveau aan het voortgezet onderwijs zijn begonnen. Bij de 1.0-

leerlingen hebben de opstroomers zelfs bij elk van de vakken beduidend minder onvoldoendes. Bij de leerlingen met een leerlinggewicht is dat bij twee van de drie vakken echter niet het geval, waarbij moet worden aangetekend dat het vooral bij de opstroomers onder de autochtone doelgroepleerlingen om hele kleine aantallen gaat. Voor de opgestroomde 1.9-leerlingen blijkt met name wiskunde in het vierde jaar een groot struikelblok te worden. Bijna de helft van deze leerlingen heeft dan een onvoldoende op het rapport. Ook Nederlands levert voor hen in vergelijking met de andere categorieën leerlingen nog steeds veel problemen op.

4.4 Samenvatting

Het percentage onvoldoendes bij de rapportcijfers voor Nederlands ligt in het vierde jaar van cohort 00-8 op hetzelfde niveau – iets meer dan 10 procent – als in het derde jaar. Vier jaar eerder lag dit percentage nog duidelijk hoger. Bij wiskunde en Engels zijn er in het vierde jaar iets meer onvoldoendes gevallen dan in het derde jaar – respectievelijk bij 24 en 19 procent van de leerlingen, maar ook die percentages waren nu duidelijk lager dan vier jaar eerder. De afname van het percentage onvoldoendes ten opzichte van cohort 96-8 heeft zich vooral voorgedaan in het vmbo. In havo- en zeker in vwo-klassen was de verbetering beperkter van omvang en in het vwo was er bij Engels zelfs sprake van een lichte achteruitgang.

Voor zover er in het vierde jaar van cohort 00-8 minder onvoldoendes zijn gevallen dan in cohort 96-8, deed de verbetering zich bij elk van de vakken voor en zowel bij de jongens als bij de meisjes. In het derde jaar was dat ook het geval, maar toen was de vooruitgang bij de meisjes bij Nederlands en Engels minder geprononceerd dan nu in het vierde jaar. Opvallend is dat de afname van de percentages onvoldoendes bij de doelgroepleerlingen over het algemeen nog veel groter is dan bij de niet-doelgroepleerlingen. Vooral bij de Turkse en Marokkaanse leerlingen is het percentage in sommige gevallen spectaculair gedaald. Maar in vwo-klassen hebben de allochtone doelgroepleerlingen zich tegen de algemene trend in niet verbeterd.

Omdat de allochtone doelgroepleerlingen in vwo-klassen relatief veel onvoldoendes hebben gehaald, is nog onderzocht of er een verband bestaat met de in het vorige hoofdstuk gesignaleerde hoge opstroom van allochtone doelgroepleerlingen vanuit havo- naar vwo-klassen. De vraag naar de relatie tussen opstroom en het behalen van onvoldoendes hadden we overigens ook al in de rapportage over het tweede jaar al aan de orde gesteld. Toen bleek dat de opgestroomde leerlingen in het tweede jaar minder onvoldoendes hadden dan de niet-opgestroomde leerlingen en de allochtone doelgroepleerlingen onder hen vormden daarop geen uitzondering. In het vierde jaar ligt dat anders. Terwijl de opgestroomde 1.0-leerlingen zich bij alle vakken in posi-

tieve zin onderscheiden, lijkt zich bij de opgestroomde doelgroepleerlingen het omgekeerde voor te doen. Voor de allochtonen onder hen blijkt met name wiskunde – met bijna 50 procent onvoldoendes – een groot struikelblok te worden, terwijl ook met Nederlands – een kwart onvoldoendes – nog steeds problemen oplevert. Wel moeten we hierbij aantekenen dat het bij deze analyse om een klein aantal leerlingen gaat.

Bij de vergelijking tussen de grote steden en de rest van het land is er niets veranderd ten opzichte wat we reeds in de rapportages over het tweede en derde jaar konden melden: in de grote steden worden er beduidend meer onvoldoendes gegeven dan elders. Het verschil is gemiddeld het grootst bij wiskunde.

5 Profielkeuze van havo- en vwo-leerlingen

5.1 Inleiding

Met de invoering van de Tweede Fase en het zogenoemde ‘studiehuis’ in 1999 werd ook de keuze voor profielen in havo en vwo verplicht gesteld. Voordat de vier nieuwe profielen (natuur en techniek, natuur en gezondheid, economie en maatschappij en cultuur en maatschappij) werden ingevoerd, hadden de leerlingen een aanzienlijk grotere vrijheid om zelf een vakkenpakket samen te stellen. Elk profiel bestaat uit een gemeenschappelijk deel, een profieldeel en een vrij deel. Het gemeenschappelijk deel – dat door alle leerlingen ongeacht hun profiel gevolgd moet worden – heeft een algemeen vormende functie. Het profieldeel is specifiek voor het gekozen profiel en bestaat uit een vaste combinatie van vakken. Bij het vrije deel – ongeveer 20 procent van de totale studielast – worden de keuzemogelijkheden door de school bepaald, die tevens bepaalde programma’s verplicht kan voorschrijven. Doel van deze stelselwijziging was om een betere aansluiting met hbo en universiteit tot stand te brengen.

Ook na de verplichting van de profielkeuze zijn de scholen nog tot op zekere hoogte vrij ten aanzien van het tijdstip waarop leerlingen een keuze moeten maken. Op havo-afdelingen kan de keuze zowel aan het begin als halverwege het vierde jaar gemaakt worden. In het vwo kan de keuze ook worden uitgesteld tot in het vijfde jaar. In het vierde jaar kiezen de leerlingen dan wel voor een stroom (natuur of maatschappij). In paragraaf 5.2 wordt allereerst de verdeling van de verschillende categorieën leerlingen over de vier profielen weergegeven. Daarna wordt in paragraaf 5.3 nagegaan of er een samenhang bestaat tussen de profielkeuze en de cognitieve en sociale competenties zoals die in groep 8 van de basisschool zijn vastgesteld.

5.2 Verdeling over de profielen

Leerlingen van cohort 96-8 zijn in september 1997 aan het voortgezet onderwijs begonnen, zodat ook voor hen de profielkeuze al verplicht was. Maar omdat de gegevens al in januari of februari verzameld worden, hoeft de keuze nog niet in alle gevallen bekend te zijn. In tabel 5.1 wordt allereerst aangegeven voor welk deel van de leerlingen door de scholen bij de laatste twee cohorten het profiel of de stroom is ingevuld. Voor die leerlingen waarvoor dat is gebeurd, staat vervolgens de verdeling van de profielen. Onder de kopjes ‘natuur’ en ‘maatschappij’ staan de percentages

leerlingen van wie op het moment van het onderzoek wel de stroom, maar nog niet het profiel bekend was.

Tabel 5.1 – Mate waarin het profiel bekend is en verdeling over de profielen (voor zover de keuze bekend is) in de vierde klas voortgezet onderwijs, naar onderwijsniveau (representatieve steekproef cohorten 96-8 en 00-8)

cohort 1996-8	bekend	natuur en techniek	natuur en gezondheid	natuur	economie en maatschappij	cultuur en maatschappij	maatschappij	N
havo	67%	12,7	10,1	8,6	39,7	21,3	7,5	267
vwo	64%	9,0	12,9	26,7	19,2	18,8	13,3	255
totaal	65%	10,9	11,5	17,4	29,7	20,1	10,3	522
cohort 2000-8	bekend	natuur en techniek	natuur en gezondheid	natuur	economie en maatschappij	cultuur en maatschappij	maatschappij	N
havo	88%	12,9	21,7	0,2	31,6	33,8	0,0	637
vwo	74%	20,7	29,5	0,8	29,3	18,3	1,4	590
totaal	81%	16,6	25,4	0,5	30,5	26,3	0,7	1227

In cohort 00-8 zijn profiel danwel stroom bij een groter deel van de leerlingen bekend dan in cohort 96-8. Omdat de dataverzameling bij beide cohorten in dezelfde periode heeft plaatsgevonden, kan worden geconcludeerd dat het tijdstip waarop een profiel wordt gekozen gemiddeld genomen iets is vervroegd. Opvallend is verder dat er in cohort 00-8 vrijwel geen leerlingen meer zijn van wie alleen de stroom bekend is en niet het profiel. In cohort 96-8 had een veel groter deel van de leerlingen – met name onder de vwo-leerlingen – nog niet voor een profiel gekozen, waardoor de vergelijking van beide cohorten bemoeilijkt wordt. In tabel 5.2 kijken we daarom naar de stroomkeuzes. Daarbij maken we tevens een onderscheid tussen jongens en meisjes.

Tabel 5.2 – Stroomkeuzes (voor zover de keuze bekend is) in de vierde klas voortgezet onderwijs, naar onderwijsniveau en geslacht (representatieve steekproef cohorten 96-8 en 00-8)

	<i>cohort 96-8</i>		<i>N</i>	<i>cohort 00-8</i>		<i>N</i>
	<i>natuur</i>	<i>maatschappij</i>		<i>natuur</i>	<i>maatschappij</i>	
<i>jongens</i>						
<i>havo</i>	42,0	58,0	131	44,4	55,6	284
<i>vwo</i>	55,4	44,6	112	59,3	40,7	258
<i>totaal</i>	48,1	51,9	243	51,5	48,5	542
<i>meisjes</i>						
<i>havo</i>	22,8	77,2	123	26,1	73,9	345
<i>vwo</i>	43,5	56,5	131	44,3	55,7	325
<i>totaal</i>	33,5	66,5	254	34,9	65,1	670

De verschillen tussen beide cohorten zijn gering, maar wijzen wel in de richting van een bescheiden groei van de belangstelling voor een natuurprofiel. Bij de jongens is de aanhang van beide stromen nagenoeg in evenwicht, wat niet wegneemt dat bij de havo-leerlingen onder hen de balans naar de maatschappijstroom doorslaat, terwijl bij de vwo-leerlingen de natuurstroom het meest populair is. Bij de meisjes kiezen zowel de havo- als de vwo-leerlingen overwegend voor de maatschappijstroom, maar in havo-klassen is het verschil beduidend groter dan in vwo-klassen.

In tabel 5.3 richten we ons weer op de profielen in plaats van op de stromen. Cohort 96-8 blijft nu buiten beschouwing, omdat de profielkeuze zich indertijd nog onvoldoende had uitgekristalliseerd om een vergelijking zinvol te maken. Ook de enkele leerlingen van cohort 00-8 van wie uitsluitend de stroomkeuze bekend is, zijn niet in deze tabel opgenomen. Omdat er een verdere opsplitsing gemaakt wordt naar leerlinggewicht, wordt gebruik gemaakt van de totale steekproef.

Tabel 5.3 – Verdeling over profielen in de vierde klas voortgezet onderwijs naar leerlinggewicht en geslacht, voor zover de keuze bekend is (totale steekproef cohort 00-8)

	<i>jongens</i>				<i>meisjes</i>			
	natuur en techniek	natuur en gezondheid	economie en maatschappij	cultuur en maatschappij	natuur en techniek	natuur en gezondheid	economie en maatschappij	cultuur en maatschappij
1.0-leerlingen	29,1	22,5	40,1	8,3	7,6	27,6	23,3	41,5
1.25-leerlingen	28,0	14,6	48,8	8,5	2,1	25,5	26,6	45,7
1.9-leerlingen	25,0	18,8	47,5	8,8	3,9	21,6	31,4	43,1

De verschillen tussen de leerlinggewichten zijn aanzienlijk geringer dan die tussen de geslachten. Bij elk van de leerlinggewichten kiest van de jongens 40 procent of meer voor het profiel economie en maatschappij. Bij de meisjes geniet het profiel cultuur en maatschappij eenzelfde populariteit. Dit profiel heeft bij de jongens slechts een geringe belangstelling. Zoals ook uit VOCL-analyses blijkt (Van Langen, 2005) kiezen meisjes vrijwel niet voor het profiel natuur en techniek en maken de leerlingen met laagopgeleide ouders die keuze nog minder. Meisjes die voor een natuurprofiel kiezen, laten hun keuze vrijwel altijd vallen op natuur en gezondheid, terwijl bij de jongens de balans dan doorslaat naar natuur en techniek. In de bijlage (tabel 5.3a) staat de tabel, waarin nog een verdere opsplitsing gemaakt wordt naar onderwijsniveau (havo en vwo). Daaruit blijkt dat de grote belangstelling die jongens aan de dag leggen voor economie en maatschappij vooral op havo-niveau gesitueerd moet worden. In nog sterkere mate geldt dat voor de voorkeur van meisjes voor cultuur en maatschappij. Heeft bij de 1.0- en 1.9-leerlingen meer dan de helft van de havo-meisjes deze voorkeur, bij de vwo-meisjes met deze leerlinggewichten is dat maar voor iets meer dan een kwart het geval.

In tabel 5.4 wordt een vergelijking gemaakt tussen de verdeling in de vier grote steden en die in de rest van het land, waarbij havo en vwo weer worden samengenomen.

Tabel 5.4 – Verdeling over profielen in de vierde klas voortgezet onderwijs in de vier grote steden en de rest van het land, voor zover de keuze bekend is (totale steekproef cohort 00-8)

	<i>jongens</i>				<i>meisjes</i>			
	natuur en techniek	natuur en gezondheid	economie en maatschappij	cultuur en maatschappij	natuur en techniek	natuur en gezondheid	economie en maatschappij	cultuur en maatschappij
4 grote steden	26,7	15,6	51,1	6,7	6,4	27,3	24,1	42,2
rest van 't land	28,3	21,6	42,0	8,2	4,4	20,0	31,1	44,4

Voor zover tabel 5.4 verschillen laat zien, hebben die alleen betrekking op het profiel natuur en gezondheid en het profiel economie en maatschappij. Het eerstgenoemde profiel geniet in de rest van het land een grotere populariteit bij de jongens en in de vier grote steden juist bij de meisjes. Bij economie en maatschappij zien we juist het omgekeerde. In tabel 5.5 wordt ten slotte een opsplitsing gemaakt van de profielen op basis van de indeling in SES-categorieën.

Tabel 5.5 – Verdeling over profielen in de vierde klas voortgezet onderwijs naar SES-categorie en geslacht, voor zover de keuze bekend is (totale steekproef cohort 00-8)

	<i>jongens</i>				<i>meisjes</i>			
	natuur en techniek	natuur en gezondheid	economie en maatschappij	cultuur en maatschappij	natuur en techniek	natuur en gezondheid	economie en maatschappij	cultuur en maatschappij
LBO/Tur/Mar	17,4	17,4	60,9	4,3	5,6	16,7	38,9	38,9
LBO over. all.	15,2	15,2	51,5	18,2	2,6	23,7	31,6	42,1
LBO autocht	32,5	10,8	50,6	6,0	4,0	26,3	22,0	47,5
MBO	25,7	22,0	45,4	6,9	4,8	26,7	25,0	43,5
HBO/WO	30,6	24,9	34,5	10,0	9,5	27,9	22,9	39,7

Meer dan het leerlinggewicht en het onderscheid grote steden versus de rest laat de opsplitsing naar SES-categorieën verschillen zien in de belangstelling voor de verschillende profielen. Zowel bij de jongens als bij de meisjes is de belangstelling voor economie en maatschappij verreweg het grootst bij kinderen van laagopgeleide Turkse of Marokkaanse ouders en het kleinst bij kinderen van hoogopgeleide ouders. Deze laatste categorie is het sterkst vertegenwoordigd in de beide natuurprofielen, met name in natuur en techniek.

De keuze van de verschillende categorieën leerlingen is op zich interessant, maar zegt nog niets over de samenstelling van de profielen wat betreft deze kenmerken. In de havo- en vwo-klassen zitten immers relatief weinig leerlingen met laagopgeleide ouders. Om zicht te krijgen op de samenstelling van de profielen wat betreft geslacht en SES-categorie, gaan we in tabel 5.6 niet horizontaal maar verticaal percenteren. Hoewel we daarbij gebruik maken van de representatieve steekproef, kunnen we nog niet de uiteindelijke samenstelling van de profielen geven, omdat – zoals in tabel 5.1 al duidelijk werd – de keuze nog niet van alle leerlingen bekend is. In tabel 5.6 gaat het derhalve vooral om de over- en ondervetegenwoordiging van de verschillende categorieën in de profielen.

Tabel 5.6 – Samenstelling van de vier profielen in de vierde klas voortgezet onderwijs op basis van geslacht en SES-categorie, voor zover de keuze bekend is (representatieve steekproef cohort 00-8)

	natuur en techniek	natuur en gezondheid	economie en maatschappij	cultuur en maatschappij	totaal
<i>jongens totaal</i>	78,9	39,7	58,1	14,7	44,9
LBO/Turks/Marokkaans	0,5	0,7	0,9	0,0	0,5
LBO overig allochtoon	1,6	1,3	1,4	1,3	1,4
LBO autochtoon	11,9	2,0	8,7	1,6	5,5
MBO	24,3	13,5	22,3	3,9	15,3
HBO/WO	40,5	20,2	24,9	7,8	22,1
<i>meisjes totaal</i>	21,1	60,3	41,9	85,3	55,1
LBO/Turks/Marokkaans	0,0	0,7	0,6	2,3	1,0
LBO overig allochtoon	0,5	1,3	0,9	1,3	1,1
LBO autochtoon	2,2	7,7	5,5	12,4	7,4
MBO	6,5	23,6	17,6	34,5	21,9
HBO/WO	11,9	26,9	17,3	34,9	23,7
<i>N</i>	<i>185</i>	<i>297</i>	<i>346</i>	<i>307</i>	<i>1135</i>

In tabel 5.5 zagen we dat 17 procent van de Turkse en Marokkaanse jongens met laagopgeleide ouders voor natuur en techniek hebben gekozen vergeleken met ruim 30 procent van de jongens met hoogopgeleide ouders. Bij een verticale centering zoals in tabel 5.6 wordt dit verschil echter aanzienlijk schrijnender: van alle leerlingen die voor het profiel natuur en techniek hebben gekozen, bestaat 40 procent uit jongens met hoogopgeleide ouders en slechts een half procent uit jongens met laagopgeleide Turkse of Marokkaanse ouders. De eerstgenoemden zijn dan ook sterk oververtegenwoordigd in dit profiel: zij maken immers maar 22 procent uit van de

groep van wie het profiel bekend is. Hoewel ruim 60 procent van de jongens met laagopgeleide Turkse en Marokkaanse ouders voor economie en maatschappij heeft gekozen (tabel 5.5) – en zij in dit profiel oververtegenwoordigd zijn – gaat het in dit geval om slechts 0,9 procent van de leerlingen in het profiel.

5.3 Cognitieve en sociale competenties en de profielkeuze

In deze paragraaf gaan we na of er tussen de leerlingen die in het vierde jaar van het voortgezet onderwijs voor de verschillende profielen hebben gekozen, verschillen zijn in cognitieve en sociale competenties. Het gaat daarbij om de meting van deze competenties in groep 8 van de basisschool, omdat er in het voortgezet onderwijs geen nieuwe metingen zijn verricht. Om de cognitieve en sociale competenties te kunnen vergelijken, hebben we bij de verslaglegging van het tweede jaar twee schalen en een typologie ontwikkeld. In tabel 5.7 presenteren we de gemiddelde scores op de schaal voor cognitieve competenties. Deze scores zijn gebaseerd op de toetsscores voor taal en rekenen en het oordeel van de groepsleerkracht in groep 8. Er is gebruik gemaakt van een 5-puntsschaal, waarbij score 1 staat voor ‘heel laag’ (behorend tot de 20 procent leerlingen met de laagste scores) en score 5 voor ‘heel hoog’ (behorend tot de 20 procent met de hoogste scores).

Tabel 5.7 – Scores voor cognitieve competentie (schaal 1-5; 5=hoog), naar geslacht, profiel en onderwijsniveau in de vierde klas voortgezet onderwijs (totale steekproef cohort 00-8)

	natuur en techniek	natuur en gezondheid	economie en maatschappij	cultuur en maatschappij	totaal
<i>jongens</i>					
havo	4,1	3,9	4,0	3,5	4,0
vwo	4,5	4,5	4,5	4,5*	4,5
totaal	4,3	4,2	4,2	3,7	4,2
<i>meisjes</i>					
havo	-	3,7	3,6	3,3	3,5
vwo	4,8	4,5	4,3	4,5	4,5
totaal	4,6	4,1	4,0	3,6	3,9

* =slechts 4 leerlingen

Bij de vwo-leerlingen zijn er nagenoeg geen verschillen tussen de vier profielen, noch tussen de jongens en meisjes. De kleine groep meisjes die voor natuur en techniek hebben gekozen, heeft gemiddeld de hoogste score. Bij de havo-leerlingen – die zoals te verwachten gemiddeld lagere scores hebben dan de vwo-leerlingen – zien we de laagste scores bij cultuur en maatschappij. Dat geldt zowel voor de jongens als voor de meisjes. Opvallend is verder dat de havo-meisjes in cognitief opzicht lager scoren dan de havo-jongens.

De schaal waarmee de sociale competenties zijn gemeten, is volledig gebaseerd op de leerlingprofielen die in groep 8 door de groepsleerkrachten voor alle leerlingen zijn ingevuld. Nadat de antwoorden op deze vragen eerder zijn gereduceerd tot afzonderlijke schalen voor werkhouding, gedrag, welbevinden en het presteren onder de verwachting, bleken deze schalen in de twee laatste cohorten met vrijwel dezelfde ladingen op één factor te laden. Ook de factorscores op deze factor zijn op basis van de representatieve steekproef verdeeld in vijf klassen van 20 procent. Tabel 5.8 laat de scores voor de sociale competentie van de verschillende categorieën leerlingen zien.

Tabel 5.8 – Scores voor sociale competentie (schaal 1-5; 5=hoog), naar geslacht, profiel en onderwijsniveau in de vierde klas voortgezet onderwijs (totale steekproef cohort 00-8)

	natuur en techniek	natuur en gezondheid	economie en maatschappij	cultuur en maatschappij	totaal
<i>jongens</i>					
havo	2,7	3,1	2,8	3,2	2,9
vwo	3,1	3,2	3,3	3,5*	3,2
totaal	2,9	3,1	3,0	3,3	3,0
<i>meisjes</i>					
havo	-	3,8	3,5	3,4	3,5
vwo	4,1	4,0	3,6	3,9	3,9
totaal	4,2	3,9	3,6	3,5	3,7

* =slechts 4 leerlingen

Anders dan bij de schaal voor cognitieve competenties hebben de meisjes op de schaal voor sociale competenties significant hogere scores dan de jongens (F-waarde = 39,4). Vwo-leerlingen hebben hogere scores dan havo-leerlingen maar het verschil is minder groot dan bij de cognitieve competenties. Wat de profielen betreft zijn er vooral verschillen bij de meisjes (F-waarde = 2,76, sign. = 0,042). Bij de vwo-meisjes zien we de laagste sociale competenties bij het profiel economie en maatschappij. De

havo-meisjes hebben op beide maatschappijprofielen lagere scores dan bij natuur en gezondheid. Een keuze voor natuur en techniek komt bij havo-meisjes nagenoeg niet voor. Opvallend is dat de havo-jongens die deze keuze hebben gemaakt, de laagste score hebben van alle categorieën.

Omdat cognitieve en sociale competenties bij afzonderlijke leerlingen in één bepaalde combinatie voorkomen, hebben we beide schalen samengevoegd in één typologie. In het rapport over het tweede jaar is aangegeven op welke wijze dat is gebeurd. Bij gebrek aan een korte naam voor de vijf onderscheiden typen maken we gebruik van de aanduidingen CS-typen 1, 2, 3, 4 en 5. CS-type 1 wordt gevormd door leerlingen die zowel in cognitief als in sociaal opzicht laag scoren, dat wil zeggen tot de 40 procent met de laagste scores behoren. CS-type 5 is de aanduiding voor de leerlingen die in beide opzichten tot de 40 procent met de hoogste scores behoren. Bij de CS-typen 2 en 4 lopen de scores op de cognitieve en sociale competenties niet parallel. Type 4 bestaat uit leerlingen bij wie de sociale competentie duidelijk achterblijft bij de cognitieve competentie, bij type 2 is het omgekeerde het geval. CS-type 3 ten slotte bestaat uit leerlingen die in cognitief opzicht tot de middelmaat behoren. Hun score op de schaal voor sociale competentie speelt verder geen rol. In tabel 5.9 wordt deze typologie, onderscheiden naar geslacht, afgezet tegen de profielkeuze. Havo- en vwo-leerlingen zijn daarbij samengenomen.

Tabel 5.9 – Typologie van cognitieve en sociale competenties in het vierde jaar voortgezet onderwijs, naar geslacht en gekozen profiel (totale steekproef, cohort 00-8)

<i>cognitieve competentie</i>	laag	laag	doorsnee	hoog	hoog	<i>N</i>
<i>sociale competentie</i>	laag	niet laag		niet hoog	hoog	
<i>jongens</i>						
natuur en techniek	1	3	12	58	26	76
natuur en gezondheid	0	2	21	45	32	62
economie en maatschappij	1	4	17	49	29	121
cultuur en maatschappij	9	9	18	36	27	22
totaal	1	4	17	49	29	281
<i>meisjes</i>						
natuur en techniek	0	5	0	21	74	19
natuur en gezondheid	0	8	18	25	49	98
economie en maatschappij	0	4	26	34	35	91
cultuur en maatschappij	4	14	22	26	34	148
totaal	2	10	21	27	40	356

Havo- en vwo-leerlingen zijn zoals te verwachten overwegend te vinden in de CS-typen 4 en 5. Maar door hun hogere scores voor sociale competentie zitten de meisjes vooral in type 5, terwijl de jongens in type 4 het sterkst vertegenwoordigd zijn. Daarnaast is er echter met name bij de meisjes nog een duidelijke samenhang met de profielen. In de beide natuurprofielen zijn meisjes oververtegenwoordigd die in groep 8 van de basisschool zowel in cognitief als in sociaal opzicht tot de uitblinkers behoorden (CS-type 5). Bij de maatschappijprofielen zijn bij de meisjes CS-type 4 en 5 ongeveer even sterk aanwezig. Bij de jongens is het percentage dat tot CS-type 5 gerekend kan worden in elk der profielen nagenoeg gelijk.

5.4 Samenvatting

Omdat in cohort 96-8 bij een deel van de leerlingen alleen de stroom (natuur of maatschappij) bekend was en nog niet het feitelijke profiel, is de vergelijking van de cohorten op deze verdeling gebaseerd. Zowel bij de jongens als bij de meisjes en zowel in havo- als in vwo-klassen zien we een bescheiden groei van een keuze voor 'natuur'. Desondanks kiezen meisjes in vwo-klassen en vooral in havo-klassen nog steeds het vaakst voor 'maatschappij'. Ook de meeste havo-jongens maken deze keuze meestal, maar bij de vwo-jongens is 'natuur' het meest populair. Bijna 60 procent van de jongens in cohort 00-8 maakt deze keuze vergeleken met 44 procent van de vwo-meisjes.

Kijken we in cohort 00-8 verder naar de verdeling over de vier profielen, dan blijkt bij de jongens het profiel economie en maatschappij en bij de meisjes het profiel cultuur en maatschappij meest populair te zijn. Deze voorkeuren bestaan overigens in havo-klassen in aanzienlijk sterkere mate dan in vwo-klassen.

Jongens met een voorkeur voor 'natuur' kiezen overwegend voor natuur en techniek, terwijl eenzelfde voorkeur bij de meisjes in verreweg de meeste gevallen tot een keuze voor natuur en gezondheid leidt. Hoewel de verschillen tussen de keuzes van doelgroep- en niet-doelgroepleerlingen kleiner zijn dan die tussen de geslachten, zijn er ook in dit opzicht verschillen te melden. De doelgroepleerlingen kiezen vaker voor een van de maatschappijprofielen en dan met name voor economie en maatschappij. Vooral bij de Turkse en Marokkaanse leerlingen met laagopgeleide ouders komt deze keuze naar verhouding vaak voor. Een keuze voor natuur en techniek bij meisjes wordt het meest gemaakt wanneer zij hoogopgeleide ouders hebben.

Het feit dat kinderen van laagopgeleide allochtone ouders overwegend voor economie en maatschappij kiezen, betekent nog niet dat zij de kleur van dit profiel daarmee in sterke mate bepalen. Omdat er in het havo/vwo-segment van het voortgezet onderwijs

maar weinig allochtone leerlingen zitten, nemen zij in elk profiel slechts een bescheiden aandeel voor hun rekening.

Ten slotte hebben we ook nog onderzocht of de profielkeuze samenhangt met de cognitieve en sociale competenties zoals die in groep 8 van de basisschool zijn vastgesteld. Wat de cognitieve competenties betreft zijn er – naast de uiteraard te verwachten verschillen tussen havo- en vwo-leerlingen – weinig verschillen tussen de profielen. Van de sociale competenties was al bekend dat meisjes daarop hoger scoren dan jongens. Opvallend bij de meisjes is dat een keuze voor een maatschappijprofiel gepaard gaat met een lagere score voor sociale competentie dan een keuze voor een natuurprofiel. In beide natuurprofielen zijn de meisjes oververtegenwoordigd die in groep 8 van de basisschool zowel in cognitief als in sociaal opzicht tot de uitblinkers behoorden.

6 Richtingkeuze van vmbo-leerlingen

6.1 Inleiding

In het derde jaar moeten de vmbo-leerlingen doorgaans een keuze maken voor één van de vier richtingen die binnen dit onderwijstype worden onderscheiden. De richtingen of sectoren waaruit gekozen kan worden zijn techniek, economie (inclusief handel en administratie), zorg en welzijn en als vierde landbouw. In paragraaf 6.2 wordt de verdeling over de richtingen in het vierde jaar beschreven. Omdat de voormalige mavo-leerlingen vóór de invoering van het vmbo een dergelijke keuze nog niet hoefden te maken, heeft de vergelijking van cohort 00-8 met cohort 96-8 alleen betrekking op de onderwijsniveaus 1 en 2. Paragraaf 6.3 heeft vervolgens betrekking op de samenstelling van de genoemde vier sectoren in cohort 00-8 op basis van de belangrijkste leerlingkenmerken.

6.2 Verdeling over de richtingen

Bij de verslaglegging over het derde jaar van cohort 00-8 bleek dat slechts van het derde deel van de leerlingen op onderwijsniveau 3 (vmbo-gl en -tl) bekend was voor welke richting zij hadden gekozen. Hoewel het uiteraard mogelijk is dat dit gegeven tijdens het toenmalige onderzoek wel bekend was, maar door de school niet is ingevuld, is het waarschijnlijker dat er vertragingen zijn opgetreden ten aanzien van het tijdstip waarop de keuze door vmbo-gl en -tl-leerlingen gemaakt werd. Op onderwijsniveau 1 en 2 was de keuze immers van 90 procent van de leerlingen wel bekend.

In de tweede kolom van tabel 6.1 staat aangegeven voor welk deel van de leerlingen in het vierde jaar de richting is ingevuld. Daarachter staat de verdeling over de vier richtingen van die leerlingen wier keuze bekend is.

Tabel 6.1 – Mate waarin de richting bekend is en verdeling over de richtingen (voor zover de keuze bekend is) in de vierde klas voortgezet onderwijs, naar onderwijsniveau (representatieve steekproef cohorten 96-8 en 00-8, onvertraagde leerlingen)

cohort 1996-8	bekend	techniek	economie	zorg	landbouw	<i>N</i>
1 vso en ivbo	84%	40,5	0,0	50,0	9,5	42
2 vbo	79%	35,8	22,9	30,5	10,8	380
totaal	79%	36,3	20,6	32,5	10,7	422
cohort 2000-8	bekend	techniek	economie	zorg	landbouw	<i>N</i>
1 vso, vmbo-pro en -lwoo	92%	35,8	17,9	31,3	14,9	134
2 vmbo-bbl en -kbl	95%	29,2	27,4	32,3	11,2	967
3 vmbo-gl en -tl	85%	19,4	42,5	35,2	2,9	861
totaal	90%	25,3	33,4	33,5	7,8	1962

In cohort 00-8 is bij 90 procent van de leerlingen ingevuld binnen welke richting of sector zij onderwijs volgen. Anders dan in het derde jaar blijft onderwijsniveau 3 (vmbo-gl en -tl) daar nauwelijks bij achter. De verdeling over de richtingen op dit onderwijsniveau wijkt maar weinig af van de verdeling in het derde jaar, die nog slechts betrekking had op het derde deel van de leerlingen: meer dan 40 procent kiest voor economie, minder dan 5 procent voor landbouw. Daaruit blijkt nog een duidelijke nawerking van de keuzemogelijkheden vóór de invoering van het vmbo.

Op niveau 2 (vmbo-bbl en -kbl) zien we in vergelijking met cohort 96-8 een afname van de belangstelling voor techniek en een toename bij economie. De keuze voor zorg en landbouw bleef nagenoeg constant. Op het laagste niveau zien we de grootste verschuivingen, maar hier ging het in cohort 96-8 om een betrekkelijk kleine groep. Omdat een verdere vergelijking van de cohorten niet zo zinvol is, beperken we ons in de rest van dit hoofdstuk tot cohort 00-8. Tabel 6.2 heeft betrekking op de verschillen in keuze bij jongens en meisjes.

Tabel 6.2 – Verdeling van richtingen (voor zover de keuze bekend is) in de vierde klas voortgezet onderwijs, naar onderwijsniveau en geslacht (representatieve steekproef cohort 00-8)

	techniek	economie	zorg	landbouw	N
<i>jongens</i>					
1 vso, vmbo-pro- en -lwoo	67,2	15,6	9,4	7,8	64
2 vmbo-bbl en -kbl	52,6	27,4	9,3	10,7	504
3 vmbo-gl en -tl	36,0	46,7	14,4	2,9	411
totaal	46,6	34,7	11,4	7,3	979
<i>meisjes</i>					
1 vso, vmbo-pro en -lwoo	2,1	22,9	66,7	8,3	48
2 vmbo-bbl en -kbl	2,0	28,0	57,9	12,1	447
3 vmbo-gl en -tl	4,1	38,5	54,8	2,7	442
totaal	3,0	32,7	56,9	7,5	937

De sectoren techniek en zorg zijn traditioneel sterk seksegebonden: jongens hebben een grote belangstelling voor techniek, meisjes voor zorg en welzijn. Zoals ook in het derde jaar al zichtbaar was, neemt de belangstelling voor de traditionele keuze af met het onderwijsniveau. Op niveau 3 kiest slechts iets meer dan het derde deel van de jongens voor techniek, op niveau 2 is dat iets meer dan de helft en op niveau 1 zelfs tweederde. Bij meisjes is de belangstelling voor techniek daarentegen op niveau 3 het grootst, bij de jongens geldt hetzelfde met betrekking tot een keuze voor de zorgsector.

Anders dan bij techniek en zorg speelt het geslacht geen grote rol bij de keuze voor de sectoren economie en landbouw. Uit het feit dat economie vooral populair is op onderwijsniveau 3 en landbouw op niveau 2, blijkt dat de voorgeschiedenis (de mogelijkheden vóór de invoering van het vmbo) nog een belangrijke rol speelt. In tabel 6.3 wordt naast het geslacht ook het leerlinggewicht in de tabel opgenomen. Het onderwijsniveau blijft in deze tabel buiten beschouwing, maar is wel opgenomen in tabel 6.3a die in de bijlage staat.

Tabel 6.3 – Verdeling van richtingen in de vierde klas voortgezet onderwijs naar leerlinggewicht en geslacht, voor zover de keuze bekend is (totale steekproef cohort 00-8)

	<i>jongens</i>				<i>meisjes</i>			
	techniek	economie	zorg	landbouw	techniek	economie	zorg	landbouw
1.0-leerlingen	43,5	36,2	12,5	7,8	4,0	30,8	56,6	8,6
1.25-leerlingen	58,0	25,1	9,0	7,9	2,3	26,7	62,6	8,4
1.9-leerlingen	28,3	65,6	5,2	0,9	1,6	58,3	39,0	1,1

Zoals ook in de derde klas reeds zichtbaar was, is het meest opvallende in deze tabel dat de 1.9-leerlingen een hele sterke voorkeur hebben voor de sector economie. Dat geldt zowel voor de jongens als voor de meisjes. Voor de rest kiezen de 1.9-leerlingen traditioneel: de jongens voor techniek, de meisjes voor zorg. Een keuze voor de agrarische sector komt bij deze leerlingen nog vrijwel niet in aanmerking. Uit tabel 6.3a (bijlage) blijkt dat de voorkeur van allochtone leerlingen voor een opleiding in de economische sector behalve op onderwijsniveau 3 – de vroegere mavo – ook groot is op niveau 2 (bbl en kbl) en – in iets mindere mate – op niveau 1 (praktijkonderwijs en leerwegondersteunend onderwijs). Vóór de invoering van het vmbo was een dergelijke keuze nog niet mogelijk. In tabel 6.4 wordt een vergelijking gemaakt tussen de vier grote steden en de rest van het land.

Tabel 6.4 – Verdeling over richtingen in de vierde klas voortgezet onderwijs in de vier grote steden en de rest van het land, voor zover de keuze bekend is (totale steekproef cohort 00-8)

	<i>jongens</i>				<i>meisjes</i>			
	techniek	economie	zorg	landbouw	techniek	economie	zorg	landbouw
4 grote steden	31,1	62,9	5,3	0,8	2,6	54,9	41,2	1,3
rest van 't land	45,4	37,2	10,2	7,2	2,8	32,9	56,0	8,3

Omdat het aandeel van de 1.9-leerlingen in de vier grote steden aanzienlijk hoger is dan in de rest van het land, is het niet verrassend dat de economische sector hier veel meer leerlingen trekt. De agrarische sector is in de grote steden nagenoeg afwezig. Uit tabel 6.4a in de bijlage kan worden afgeleid dat de keuze van de 1.9-leerlingen in de rest van het land niet afwijkt van die in de vier grote steden. In tabel 6.5 laten we

zien hoe de voorkeur voor sectoren in het vmbo samenhangt met de indeling in SES-categorieën.

Tabel 6.5 – Verdeling over richtingen in de vierde klas voortgezet onderwijs naar SES-categorie en geslacht, voor zover de keuze bekend is (totale steekproef cohort 00-8)

	<i>jongens</i>				<i>meisjes</i>			
	techniek	economie	zorg	landbouw	techniek	economie	zorg	landbouw
LBO/Tur/Mar	24,4	71,7	3,3	0,6	1,4	64,8	32,9	1,0
LBO over. all.	40,5	53,2	6,3	0,0	0,9	53,2	44,0	1,8
LBO autocht	56,8	25,6	8,5	9,1	3,2	24,8	62,5	9,5
MBO	44,1	35,5	12,1	8,3	3,5	32,5	54,8	9,2
HBO/WO	35,5	45,6	13,6	5,3	2,7	36,1	54,4	6,8

Meer nog dan de leerlingen uit de overige herkomstlanden blijken de Turkse en Marokkaanse leerlingen met laagopgeleide ouders een voorkeur te hebben voor de economische sector. Bij de jongens is het percentage zelfs meer dan 70. De sterkste voorkeur voor een technische opleiding zien we bij de autochtone jongens met laagopgeleide ouders. Hebben de ouders een hogere opleiding dan neemt de belangstelling voor techniek af en die voor economie en zorg toe. Bij de autochtone meisjes met laagopgeleide ouders is de zorgsector verreweg het meest in trek. Ook met ouders met een hogere opleiding is de zorgsector nog steeds heel populair, maar is er wel sprake van een grotere belangstelling voor de sector economie.

Net als we in het vorige hoofdstuk gedaan hebben ten aanzien van de profielen bij havo- en vwo-leerlingen, maken we ook hier een verticale insteek, waardoor we zicht krijgen op de samenstelling van de sectoren wat betreft geslacht en SES-categorie. Binnen het vmbo is de keuze van ongeveer 90 procent van de leerlingen bekend en zijn er in dit opzicht geen grote verschillen tussen de onderwijsniveaus (zie tabel 6.1). Daarom kan aan de samenstelling van de sectoren zoals in tabel 6.6 weergegeven een zekere realiteitswaarde worden toegekend. Uiteraard wordt in die tabel gebruik gemaakt van de representatieve steekproef.

Tabel 6.6 – Samenstelling van de vier sectoren in de vierde klas voortgezet onderwijs op basis van geslacht en SES-categorie, voor zover de keuze bekend is (representatieve steekproef cohort 00-8)

	techniek	economie	zorg en welzijn	landbouw	totaal
<i>jongens totaal</i>	94,0	51,7	16,9	50,0	50,6
LBO/Turks/Marokkaans	1,7	6,3	0,2	0,0	2,6
LBO overig allochtoon	3,4	3,9	0,3	0,0	2,3
LBO autochtoon	43,2	13,0	5,5	22,3	18,8
MBO	34,3	19,3	7,7	22,3	19,4
HBO/WO	11,5	9,2	3,2	5,4	7,5
<i>meisjes totaal</i>	6,0	48,3	83,1	50,0	49,4
LBO/Turks/Marokkaans	0,2	6,2	2,3	0,0	2,9
LBO overig allochtoon	0,2	3,2	2,9	0,7	2,2
LBO autochtoon	2,1	13,6	37,3	23,6	19,4
MBO	2,6	18,6	29,7	21,6	18,5
HBO/WO	0,9	6,6	10,9	4,1	6,4
<i>N</i>	<i>470</i>	<i>617</i>	<i>622</i>	<i>148</i>	<i>1857</i>

Hoewel de overgrote meerderheid van de Turkse en Marokkaanse leerlingen met laagopgeleide ouders voor de sector economie kiest, maken zij binnen deze sector – de jongens en meisjes tezamen – niet meer dan 12,5 procent van de leerlingen uit. Met de kinderen van laagopgeleide ouders uit de overige herkomstlanden erbij gaat het om ongeveer 20 procent. De autochtone leerlingen met laagopgeleide ouders zijn in deze sector weliswaar ondervetegenwoordigd, maar desondanks toch nog talrijker dan de allochtone leerlingen.

De sector techniek wordt voor driekwart gevormd door autochtone jongens met lager of middelbaar opgeleide ouders. In de zorgsector zijn de autochtone meisjes met lager en middelbaar opgeleide ouders de meest voorkomende categorieën: tezamen gaat het om tweederde van de leerlingen. In de sector landbouw ten slotte zijn de geslachten volledig in evenwicht; 90 procent van deze leerlingen hebben lager of middelbaar opgeleide autochtone ouders.

6.3 Cognitieve en sociale competenties en de sectorkeuze

Ook bij de verslaglegging over het derde jaar hebben we reeds onderzocht of er tussen de leerlingen die voor de verschillende richtingen gekozen hebben, verschillen zijn in cognitieve en sociale competenties zoals gemeten in groep 8 van de basisschool. Die verschillen bleken er wel te zijn – met name bij de sociale competentie –

maar ze verdwenen grotendeels wanneer rekening gehouden werd met het geslacht van de leerlingen. In de sector waar gemiddeld de hoogste sociale competentie werd vastgesteld – zorg en welzijn – zijn de meisjes verreweg in de meerderheid en zij zijn door de leerkracht van groep 8 in dit opzicht als beter beoordeeld dan de jongens. De controle voor geslacht is bij de vorige rapportage alleen uitgevoerd bij de typologie, niet bij de twee afzonderlijke schalen. Nu gaan we dat wel doen. Tabel 6.7 heeft allereerst betrekking op de cognitieve competentie.

Tabel 6.7 – Scores op cognitieve competentie (schaal 1-5; 5=hoog), naar geslacht, sector en onderwijsniveau in de vierde klas voortgezet onderwijs (totale steekproef cohort 00-8)

	techniek	economie	zorg en welzijn	landbouw	totaal
<i>jongens</i>					
vmbo-pro en -lwoo	1,4	1,2	-,	1,7*	1,4
vmbo-bbl en -kbl	2,0	2,0	2,1	1,7	2,0
vmbo-gl en -tl	3,1	3,1	2,6	3,4*	3,1
totaal	2,3	2,5	2,3	2,0	2,4
<i>meisjes</i>					
vmbo-pro en -lwoo	-,	1,2*	1,2	1,0*	1,2
vmbo-bbl en -kbl	1,7*	1,6	1,6	1,5	1,6
vmbo-gl en -tl	2,7	2,5	2,5	2,7	2,5
totaal	2,4	2,0	2,0	1,8	2,0

* = 4 tot 10 leerlingen

-, = minder dan 4 leerlingen

Zoals te verwachten hangen de scores zowel bij de jongens als bij de meisjes significant samen met het onderwijsniveau. Opvallend is echter dat de cognitieve competentie bij de jongens indertijd door de groepsleerkracht significant hoger werd ingeschat dan bij de meisjes (scores 2,4 versus 2,0; F-waarde 39,0). Die hogere score doet zich voor op elk van de drie niveaus en bij drie van de vier sectoren.

De verschillen tussen de sectoren zijn bij de meisjes niet significant, bij de jongens net wel (F-waarde 2,959, sign. 0,032). De hoogste score bij de jongens zien we gemiddeld genomen in de sector economie (2,5), de laagste bij landbouw (2,0). Rekening houdend met het onderwijsniveau valt de relatief lage score op bij de jongens die op gl/tl-niveau voor de sector zorg en welzijn hebben gekozen, maar hierbij gaat het om een betrekkelijk kleine groep. Tabel 6.8 heeft betrekking op de sociale competenties.

Tabel 6.8 – Scores op sociale competentie (schaal 1-5; 5=hoog), naar geslacht, sector en onderwijsniveau in de vierde klas voortgezet onderwijs (totale steekproef cohort 00-8)

	techniek	economie	zorg en welzijn	landbouw	totaal
<i>jongens</i>					
vmbo-pro en -lwoo	2,0	1,7	-, -	1,7*	1,9
vmbo-bbl en -kbl	2,2	2,3	1,7	2,3	2,2
vmbo-gl en -tl	2,5	2,6	3,3	1,4*	2,6
totaal	2,3	2,4	2,7	2,1	2,4
<i>meisjes</i>					
vmbo-pro en -lwoo	-, -	2,7*	3,4	2,6*	3,1
vmbo-bbl en -kbl	3,5*	2,9	3,3	3,2	3,1
vmbo-gl en -tl	2,8	3,6	3,3	2,5	3,4
totaal	3,0	3,2	3,3	2,9	3,2

* = 4 tot 10 leerlingen

-, - = minder dan 4 leerlingen

De samenhang van onderwijsniveau met sociale competentie is kleiner dan met cognitieve competentie en alleen bij de jongens significant (F-waarde 83,3). Zoals al eerder vastgesteld wordt de sociale competentie van meisjes op het eind van de basisschool uiterst significant hoger ingeschat dan van jongens (F-waarde 120,9). De hogere score van meisjes doet zich over de hele linie voor. Net als bij de cognitieve competentie zijn de verschillen tussen de sectoren bij de meisjes niet significant en bij de jongens net wel (F-waarde 2,734, sign. 0,043). De hoogste sociale competentie onder de jongens zien we bij degenen die voor zorg en welzijn hebben gekozen. Op niveau 3 (gl en tl) hebben de jongens in deze sector dezelfde score als de meisjes. In tabel 6.9 ten slotte zetten we richtingkeuze weer af tegen de typologie waarin de cognitieve en sociale competentie van leerlingen zijn samengenomen.

Tabel 6.9 – Typologie van cognitieve en sociale competenties in het vierde jaar voortgezet onderwijs, naar geslacht en gekozen profiel (totale steekproef, cohort 00-8)

<i>cognitieve competentie</i>	laag	laag	doorsnee	hoog	hoog	<i>N</i>
<i>sociale competentie</i>	laag	niet laag		niet hoog	hoog	
<i>jongens</i>						
techniek	37	21	25	15	2	250
economie	28	25	25	18	4	232
zorg en welzijn	25	33	26	16	0	49
landbouw	45	25	15	15	0	40
totaal	33	24	24	16	3	571
<i>meisjes</i>						
techniek	15	45	10	20	10	20
economie	21	54	13	9	3	192
zorg en welzijn	21	50	21	4	4	298
landbouw	23	51	18	8	0	39
totaal	21	51	18	6	4	549

Vmbo-leerlingen zijn zoals te verwachten vooral te vinden in de CS-typen 1, 2 en 3. Twintig procent van de jongens en 10 procent van de meisjes behoren evenwel tot de typen 4 of 5 hetgeen erop duidt dat zij in cognitief opzicht boven het gemiddelde uitsteken. Terwijl bij de meisjes type 2 duidelijk de modale categorie is, waarin ongeveer de helft van de leerlingen valt, is er bij de jongens sprake van een grotere spreiding. De modale categorie is hier – behalve bij degenen die voor zorg en welzijn hebben gekozen – type 1, dat wil zeggen de leerlingen zowel in cognitief als in sociaal opzicht tot de zwakkeren behoren. Duidelijk is wel dat de percentageverschillen tussen de sectoren in het niet vallen vergeleken met die tussen de geslachten. Op basis daarvan kan worden geconcludeerd dat cognitieve en sociale competenties slechts een ondergeschikte rol spelen bij de keuze van de richting, wat niet wegneemt dat die rol bij de jongens iets groter lijkt dan bij de meisjes.

6.4 Samenvatting

Omdat de mavo-leerlingen van cohort 96-8 nog geen sectorkeuze hoefden te maken, kan de vergelijking met deze cohort alleen gemaakt worden voor de lagere onderwijsniveaus. Daaruit blijkt een verminderde belangstelling voor techniek en een toename van de belangstelling voor economie. De keuzes voor zorg en welzijn en voor landbouw bleven nagenoeg constant.

Na de invoering van het vmbo moeten ook de leerlingen van de gemengde en de theoretische leerweg een sector kiezen. Zoals ook in het derde jaar – toen nog slechts bij een minderheid van de leerlingen de keuze bekend was – al zichtbaar was, heeft meer dan 40 procent van deze leerlingen voor de sector economie gekozen en 35 procent voor zorg en welzijn. Met 20 procent blijft techniek daar ruim bij achter, wat uiteraard nog veel sterker geldt voor landbouw (3 procent). De verdeling in het totale vmbo verschilt daardoor aanzienlijk van die in het voormalige vbo: eenderde kiest voor economie, eveneens eenderde voor zorg en welzijn, een kwart voor techniek en minder dan 10 procent voor landbouw.

Zoals bekend zijn de keuzes voor techniek en die voor zorg en welzijn in sterke mate seksegebonden. Die seksegebondenheid blijkt in de gemengde en theoretische leerwegen wel minder groot te zijn dan in de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen. De keuze van de allochtone doelgroepleerlingen wijkt sterk af van die van de andere leerlingen. Ongeveer 60 procent van hen heeft voor de sector economie gekozen en bij de Turkse of Marokkaanse jongens met laagopgeleide ouders is dat zelfs meer dan 70 procent. De sterkste voorkeur voor techniek zien we bij de jongens met laagopgeleide autochtone ouders. Bij de autochtone meisjes met laagopgeleide ouders is de zorgsector verreweg het meest in trek.

Hoewel de overgrote meerderheid van de Turkse en Marokkaanse leerlingen met laagopgeleide ouders voor de sector economie hebben gekozen, blijft hun totale aandeel – jongens en meisjes tezamen – binnen deze sector beperkt tot één op de acht leerlingen. Met de kinderen van laagopgeleide ouders erbij gaat om ongeveer 20 procent. In de andere sectoren is het aandeel van de allochtone doelgroepleerlingen veel kleiner.

Ook hier hebben we weer onderzocht of de sectorkeuze samenhangt met de in groep 8 van de basisschool vastgestelde cognitieve en sociale competentie. Bij de meisjes – waarvan al bekend is was dat zij door de leerkracht van groep 8 als sociaal competent worden ingeschat dan de jongens – is die samenhang er niet. Bij de jongens is er zowel in cognitief als in sociaal opzicht sprake van een zwakke samenhang. De jongens die voor economie hebben gekozen, hadden de hoogste score op de schaal voor cognitieve competentie, de jongens die voor zorg en welzijn hebben gekozen op de schaal voor sociale competentie.

7 Eindexamenresultaten van vmbo-leerlingen

7.1 Inleiding

De leerlingen die het vmbo zonder vertraging hebben doorlopen, kunnen aan het eind van het vierde jaar eindexamen doen. Om vast te stellen of zij voor het examen zijn geslaagd en wat zij daarna zijn gaan doen, hebben we kort na de zomervakantie opnieuw gegevens verzameld bij de scholen. In de representatieve steekproef zijn de vragen voor 76 procent en in de totale steekproef voor 75 procent van de in aanmerking komende leerlingen beantwoord. Omdat de gemiddelde score op de Cito-eindtoets bij de leerlingen voor wie we gegevens hebben verkregen vrijwel identiek is aan die van alle leerlingen in de vierde klassen van het vmbo, gaan we ervan uit dat er door deze uitval geen vertekening is ontstaan.

In paragraaf 7.2 laten we allereerst zien welk deel van de leerlingen is geslaagd. In die paragraaf wordt ook vergelijking gemaakt met de slagingspercentages vóór de invoering van het vmbo. Nadat in paragraaf 7.3 een uitsplitsing is gemaakt van de slagingspercentages in de verschillende sectoren en bij de verschillende categorieën leerlingen, wordt in 7.4 onderzocht in hoeverre de leerlingen die voor het eindexamen gezakt zijn reeds in groep 8 van de basisschool wat enkele relevante kenmerken betreft, verschilden van de geslaagde leerlingen. Vervolgens wordt in paragraaf 7.5 beschreven welke vakken de leerlingen voor hun eindexamen hebben gekozen en in welke mate zij voor deze vakken onvoldoendes hebben gehaald.

7.2 Geslaagd of niet?

In deze paragraaf laten we zien welk deel van de leerlingen het eindexamen van het vmbo met succes heeft doorstaan. Bij het begin van de analyses maken we daarbij nog geen gebruik van de indeling in onderwijsniveaus die we in de voorgaande hoofdstukken gehanteerd hebben. Daarvoor zijn twee redenen. In de eerste plaats doen we de structuur van het vmbo beter recht door de vier leerwegen (bbl, kbl, gl en tl) niet direct al te reduceren tot twee onderwijsniveaus. De tweede reden heeft te maken met de categorieën leerlingen die we ter wille van de vergelijking met voorgaande cohorten als niveau 1 (het laagste onderwijsniveau) hebben aangeduid. Het gemeenschappelijke hierbij is, dat leerlingen een indicatie moeten hebben om voor deze onderwijsvormen in aanmerking te komen. Leerlingen die praktijkonderwijs

volgen doen echter geen vmbo-eindexamen en behoren derhalve in dit hoofdstuk niet tot de onderzoekspopulatie. Leerlingen die leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) volgen doen wel eindexamen, maar het gaat hierbij – anders dan bij het voormalige ivbo – in feite niet om een afzonderlijk onderwijstype, maar om extra hulp voor leerlingen binnen elk van de vier genoemde leerwegen.

In paragraaf 7.1 kijken we allereerst naar de slagingspercentages in de vier leerwegen, ongeacht of deze leerlingen ook lwoo hebben gevolgd. Leerlingen die een leerwerktraject hebben afgelegd, beschouwen we wel als een afzonderlijke categorie, ook al gaat het om een klein aantal. Daarna gaan we na of de slagingspercentages van lwoo-leerlingen binnen de verschillende leerwegen afwijken van die van de reguliere leerlingen.

Tabel 7.1 – Resultaten vmbo-eindexamens naar leerweg (representatieve steekproef cohort 00-8)

	geslaagd	gezakt	geen examen gedaan	<i>N</i>
leer-werktraject	72	16	13	32
basisberoepsgericht (bbl)	95	4	1	418
kaderberoepsgericht (kbl)	95	5	0	444
gemengd (gl)	96	4	0	111
theoretisch (tl)	96	4	0	655
totaal	95	4	1	1660

De overgrote meerderheid van de leerlingen die na vier jaar in aanmerking kwamen voor het eindexamen in het vmbo, heeft dit examen succesvol afgesloten. Bij 5 procent lukte dat niet, hetzij omdat ze gezakt zijn, hetzij omdat ze uiteindelijk toch niet aan het examen hebben deelgenomen. Naar verhouding zijn de niet-geslaagden vooral te vinden in de leerwerktrajecten, hoewel het bij hen in absolute aantallen slechts om een kleine groep gaat. Opvallend is dat er voor de rest geen verschillen zijn tussen de slagingspercentages in de vier leerwegen. Zoals gezegd willen we ook nagaan of de slagingspercentages van lwoo-leerlingen verschillen van die van reguliere leerlingen. In tabel 7.2 laten we echter eerst zien welk deel van de leerlingen lwoo gevolgd heeft.⁸

⁸ Dit hoeft overigens niet te betekenen dat zij in elk van de vier leerjaren lwoo gevolgd hebben of dat zij ook in het vierde jaar nog lwoo hebben gehad.

Tabel 7.2 – Mate waarin eindexamenkandidaten in het vmbo leerwegondersteunend onderwijs hebben gevolgd (representatieve steekproef, cohort 00-8)

	zonder lwoo	met lwoo	<i>N</i>
leer-werktraject	33	67	33
basisberoepsgericht	64	36	409
kaderberoepsgericht	92	8	439
gemengd	95	5	111
theoretisch	98	2	646
totaal	87	13	1638

Zoals verwacht zijn de lwoo-leerlingen vooral te vinden in de basisberoepsgerichte leerweg en de leerwerktrajecten. Uit de verticale centering (opgenomen in tabel 7.2a van de bijlage) blijkt dat slechts 7 procent van de lwoo-leerlingen onderwijs gevolgd heeft in de gemengde of theoretische leerweg. De eerder gemaakte keuze om lwoo-leerlingen ter wille van de vergelijking van cohorten onder te brengen in onderwijsniveau 1, wordt daarmee ondersteund. In tabel 7.3 laten we alleen de slagingspercentages zien, hetgeen inhoudt dat het resterende deel van ieder percentage staat voor de leerlingen die of gezakt zijn of niet hebben deelgenomen aan het examen. Vanwege de kleine aantallen in enkele cellen maken we daarbij gebruik van de totale steekproef. Overigens verschillen de percentages in tabel 7.3 nauwelijks van die in de representatieve steekproef.

Tabel 7.3 – Slagingspercentages vmbo naar leerweg en het gevolgd hebben van lwoo (totale steekproef, cohort 00-8)

	zonder lwoo		met lwoo	
	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>
leer-werktraject	53	15	77	26
basisberoepsgericht	96	409	89	257
kaderberoepsgericht	94	578	92	60
gemengd	94	140	90	10
theoretisch	95	905	93	15
totaal	95	2047	89	368

Lwoo-leerlingen lopen iets meer kans niet voor het eindexamen vmbo te slagen dan reguliere leerlingen, maar de percentages lopen niet erg uiteen. Het lijkt er derhalve op dat de leerwegondersteuning een redelijke compensatie biedt voor de handicaps

waarmee deze leerlingen het vmbo hebben doorlopen. Bij de – ook in de totale steekproef – kleine groep leerlingen die in een leer-werktraject hebben gezeten, lijkt de leerwegondersteuning de kans op slagen te hebben vergroot. Zonder deze ondersteuning heeft slechts de helft van de leerlingen de eindstreep gehaald, met ondersteuning driekwart. Uiteraard moet daarbij rekening worden gehouden met het feit dat het om kleine aantallen gaat.

Om de vergelijking te kunnen maken met de eindresultaten bij cohort 96-8, grijpen we in tabel 96-8 weer terug op de vertrouwde indeling in onderwijsniveaus. Omdat de slagingspercentages in de afzonderlijke leerwegen vrijwel niet verschillen, bestaat daartegen ook geen bezwaar. Het laagste onderwijsniveau in cohort 00-8 bestaat nu uit leerlingen die in het vierde jaar in een leer-werktraject hebben gezeten of leerwegondersteuning hebben genoten. Leerlingen voor wie dit alleen voor eerdere leerjaren geldt, zijn niet tot dit niveau gerekend.

Tabel 7.4 – Resultaten vmbo-eindexamens naar onderwijsniveau in het vierde jaar (representatieve steekproef cohorten 96-8 en 00-8)

onderwijsniveaus	cohort 96-8				cohort 00-8				onderwijsniveaus
	geslaagd	gezakt	geen examen	<i>N</i>	geslaagd	gezakt	geen examen	<i>N</i>	
1 ivbo	88	10	3	40	84	10	6	117	vmbo-lwoo en -lwt
2 vbo	94	5	2	435	96	4	0	802	vmbo-bbl en -kbl
3 mavo	93	4	2	564	96	4	0	747	vmbo-gl en -tl
totaal	93	5	2	1039	95	4	1	1666	totaal

Het verschil tussen beide cohorten wordt voornamelijk veroorzaakt door het feit dat er in cohort 96-8 door de scholen bij meer leerlingen is ingevuld dat zij niet aan het examen hebben meegedaan (hoewel het in beide cohorten alleen om leerlingen gaat die niet zijn blijven zitten). Wat de reden is dat zij niet aan het eindexamen hebben meegedaan, is onbekend.

7.3 Slagingspercentages naar richting en achtergrondkenmerken

De analyses in de vorige paragraaf lieten zien dat de slagingspercentages bij de reguliere leerlingen in elk van de vier leerwegen nagenoeg hetzelfde zijn. In deze paragraaf concentreren we ons op de richtingen binnen het vmbo en op de achtergrondkenmerken van de leerlingen. Om de aantallen bij de analyses op peil te houden, gaan we daarbij uit van de indeling in drie onderwijsniveaus en van de totale steekproef.

Tabel 7.5 vergelijkt de slagingspercentages bij de afzonderlijke richtingen in de twee laatste cohorten.

Tabel 7.5 – Slagingspercentages naar onderwijsniveau en richting (totale steekproeven cohorten 96-8 en 00-8)

	techniek	economie	zorg en welzijn	landbouw	totaal
<i>cohort 96-8</i>					
1 ivbo	86	100*	92	86*	90
2 vbo	94	93	95	96	93
3 mavo					92
totaal	93	93	95	95	93
<i>cohort 00-8</i>					
1 vmbo-lwoo en -lwt	74	82	92	82	82
2 vmbo-bbl en -kbl	93	96	95	96	94
3 vmbo-gl en -tl	95	94	94	97	94
totaal	91	94	94	95	94

* = minder dan 10 leerlingen

Ook de opsplitsing naar sectoren binnen het vmbo – in cohort 96-8 niet aan de orde bij mavo-leerlingen – laat nauwelijks verschillen in slagingskansen zien. De grootste verschillen zien we op het laagste onderwijsniveau. Opvallend is dat de slagingspercentages in de sector zorg en welzijn bij deze leerlingen nauwelijks afwijken van die in de twee hogere niveaus – c.q. bij de reguliere leerlingen – en duidelijk hoger zijn dan in de andere sectoren. Het laagste percentage zien we in cohort 00-8 bij de sector techniek op onderwijsniveau 1. Van de 66 leerlingen waar het in deze cel om gaat, hebben er slechtst 49 het diploma gehaald.

Omdat de sectorkeuze in het vmbo in sterke mate samenhangt met het geslacht van de leerlingen, wordt in tabel 7.6 ingegaan op de verschillen tussen jongens en meisjes. Uit de rapportages over de cohorten 92-8 (Uerz, Suhre en Mulder, 1999) en 96-8 (Hulsen en Uerz, 2002) blijkt dat meisjes over de hele linie iets succesvoller zijn bij het examen dan jongens. Tabel 7.6 laat zien of dat ook in cohort 00-8 het geval is.

Tabel 7.6 – Slagingspercentages vmbo naar onderwijsniveau, richting en geslacht (totale steekproef cohort 00-8)

	techniek	economie	zorg en welzijn	landbouw	totaal
<i>jongens</i>					
1 vmbo-lwoo en -lwt	75	83	100*	67*	77
2 vmbo-bbl en -kbl	92	95	98	95	94
3 vmbo-gl en -tl	95	95	93	100	95
totaal	91	94	96	93	93
<i>meisjes</i>					
1 lwoo en lwt	-	84	92	100*	89
2 vmbo-bbl en -kbl	100	96	94	97	95
3 vmbo-gl en -tl	96	93	94	93	94
totaal	95	94	94	97	94

* = minder dan 10 leerlingen

- = minder dan 4 leerlingen

In cohort 00-8 verschillen de slagingspercentages tussen jongens en meisjes vrijwel niet. Alleen bij techniek en landbouw waren de jongens iets minder succesvol dan de meisjes. In de zorgsector lijkt het omgekeerde het geval te zijn, al is het verschil hier kleiner. Er is wel sprake van een aanzienlijk verschil tussen de resultaten van jongens en meisjes op het laagste onderwijsniveau. Dat komt door het reeds eerder genoemde lage percentage in de sector techniek – waar het nagenoeg alleen om jongens gaat – en het eveneens genoemde hoge percentage in de sector zorg en welzijn.

In tabel 7.7 wordt ingegaan op de slagingspercentages naar leerlinggewicht. Om de aantallen enigszins op peil te houden, worden de onderwijsniveaus binnen het vmbo daarbij samengenomen.

Tabel 7.7 – Slagingspercentages vmbo naar leerlinggewicht, richting en geslacht (totale steekproef cohort 00-8)

	techniek	economie	zorg en welzijn	landbouw	totaal
<i>jongens</i>					
1.0-leerlingen	96	99	97	97	97
1.25-leerlingen	90	97	94	88	92
1.9-leerlingen	80	88	92	-	85
totaal	91	94	96	93	93
<i>meisjes</i>					
1.0-leerlingen	100	99	95	97	97
1.25-leerlingen	90	95	94	96	94
1.9-leerlingen	80*	90	89	-	89
totaal	95	94	94	97	94

* = minder dan 10 leerlingen

- = minder dan 4 leerlingen

Meer dan met geslacht blijken de slagingspercentages samen te hangen met het leerlinggewicht. De 1.9-leerlingen lopen een grotere kans niet te slagen voor hun eindexamen dan de autochtone leerlingen. Opmerkelijk is dat de slagingskansen van de autochtone doelgroepleerlingen beduidend beter zijn dan die van de allochtone doelgroepleerlingen. Op de leerjarenladder hadden de eerstgenoemden immers vrijwel steeds een grotere achterstand dan de laatstgenoemden (zie tabel 3.13). Een verklaring zou kunnen zijn dat de 1.25-leerlingen vaker zijn afgestroomd naar een onderwijsniveau dat meer in overeenstemming is met hun capaciteiten en daardoor uiteindelijk toch meer succesvol zijn bij hun eindexamen. In tabel 7.8 maken we tenslotte nog een uitsplitsing naar SES-categorie en het onderscheid tussen de vier grote steden en de rest van het land. Vanwege de aantallen is een verdere uitsplitsing naar richting alleen mogelijk in de rest van het land.

Tabel 7.8 – Slagingspercentages vmbo in de vier grote steden en de rest van het land, naar SES-categorie; in de rest van het land ook naar richting (totale steekproef cohort 00-8)

	4 grote steden	rest van het land	rest van het land			
			techniek	economie	zorg	landbouw
LBO/Tur/Mar	83	87	62	94	81	-
LBO over. all.	92	90	88	88	96	-
LBO autocht	89	94	91	97	94	93
MBO	92	96	97	97	95	96
HBO/WO	100*	98	96	98	98	100
totaal	88	94	92	96	94	95

* = minder dan 10 leerlingen

- = minder dan 4 leerlingen

De tabel laat allereerst zien dat leerlingen in de vier grote steden vaker voor het vmbo-examen zakken dan elders. Dat geldt zowel voor de kinderen van laagopgeleide Turkse of Marokkaanse ouders als voor kinderen van laagopgeleide autochtone ouders en ouders met een MBO-opleiding. Kinderen van laagopgeleide ouders uit de overige herkomstlanden lijken in dit opzicht een uitzondering te vormen.

Bij de opsplitsing naar sector in de rest van het land zijn vooral de uitkomsten bij de kinderen van laagopgeleide Turkse of Marokkaanse ouders opvallend. Voor een technische opleiding zakken zij opvallend vaak, voor een opleiding in de sector economie opvallend weinig. Een geluk daarbij is dat deze laatste sector bij deze leerlingen ook verreweg het meest populair is (zie tabel 6.5).

7.4 Cognitieve en sociale competenties en de kans op slagen

In deze paragraaf willen we nagaan of er verschillen zijn in de cognitieve en sociale competenties van de geslaagde en gezakte leerlingen. Zoals in vorige hoofdstukken reeds aangegeven, gaat het hierbij om kenmerken die reeds in groep 8 van de basisschool zijn vastgesteld. Een probleem is wel dat de beoordeling van de leerlingen door de leerkrachten – om de belasting voor de leerkrachten binnen de perken te houden – indertijd maar voor de helft van de leerlingen heeft plaatsgevonden. Dat betekent dat bij de gezakte leerlingen – ook al maken we gebruik van de totale steekproef – de aantallen soms erg klein worden. Om die reden vermelden we ook de scores op de Cito-eindtoets omdat deze van aanzienlijk meer leerlingen bekend zijn.

Ondanks de kleine aantallen beginnen we de analyse net als in paragraaf 7.2 weer op basis van de leerwegen. De reden daarvoor is dat er een sterk verband bestaat tussen de leerweg enerzijds en cognitieve competenties en scores op de Cito-eindtoets an-

derzijds. In tabel 7.9 worden de scores van de geslaagde en gezakte leerlingen per leerweg en voor het totale vmbo weergegeven.

Tabel 7.9 – Cognitieve competentie, sociale competentie en scores op de Cito-eindtoets van geslaagde en gezakte leerlingen, naar leerweg (totale steekproef cohort 00-8)

	<i>cognitieve competentie</i>		<i>sociale competentie</i>		<i>Cito-eindtoets</i>	
	geslaagd	gezakt	geslaagd	gezakt	geslaagd	gezakt
bbl	1,4	1,5	2,6	2,6	521	518
kbl	2,1	1,2	2,7	3,2	528	524
gl	2,5	2,3*	2,9	3,0*	533	528*
tl	2,8	2,3	2,9	2,8	534	530
totaal	2,2	1,8	2,8	2,9	529	524

* = minder dan 10 leerlingen

Sociale competentie zoals die in groep 8 van de basisschool wordt vastgesteld hangt – zo laat de tabel zien – niet samen met de slagingskans aan het eind van het vmbo. Bij de cognitieve competentie en de Cito-eindtoets ligt dat anders. Ondanks geringe F-waarden van respectievelijk 7,1 en 27,7 zijn de verschillen op vmbo-niveau (totaal) significant. De gezakte leerlingen hadden in groep 8 lagere Cito-scores en lagere scores voor hun cognitieve competentie – dit laatste overigens niet in de basisberoepsgerichte leerweg – dan hun wel geslaagde klasgenoten. Wellicht hadden zij meer kans van slagen gehad wanneer zij eindexamen hadden gedaan op een lager niveau. In tabel 7.10 gaan we na of er in dit opzicht verschillen zijn tussen jongens en meisjes. Vanwege de aantallen kunnen we de analyse niet op het niveau van de leerweg uitvoeren. Daarom gebruiken we weer de indeling in drie onderwijsniveaus.

Tabel 7.10 – Cognitieve competentie, sociale competentie en scores op de Cito-eindtoets van geslaagde en gezakte vmbo-leerlingen, naar geslacht en onderwijsniveau (totale steekproef cohort 00-8)

	<i>cognitieve competentie</i>		<i>sociale competentie</i>		<i>Cito-eindtoets</i>	
	geslaagd	gezakt	geslaagd	gezakt	geslaagd	gezakt
<i>jongens</i>	2,4	2,0	2,4	2,4	529	524
lwoo/lwt	1,3	1,6*	2,0	2,2	517	517
bbl en kbl	2,0	1,5	2,2	2,4	526	522
gl en tl	3,0	2,7	2,6	2,5	535	532
<i>meisjes</i>	2,0	1,6	3,2	3,4	528	525
lwoo/lwt	1,1	1,3*	3,1	3,0*	517	522*
bbl en kbl	1,6	1,3*	3,1	3,6*	524	521
gl en tl	2,5	1,9	3,4	3,5	534	529
totaal	2,2	1,8	2,8	2,9	529	524

* = minder dan 10 leerlingen

Ook uit deze tabel blijkt dat sociale competentie – ook al worden meisjes in dit opzicht in groep 8 als aanzienlijk competentier beoordeeld dan jongens – geen invloed heeft op de slagingskans in het vmbo. Ook de scores voor cognitieve competentie en de Cito-eindtoets leiden niet tot andere conclusies dan uit tabel 7.9 waren af te leiden. Toch valt in tabel 7.10 op dat de gemiddelde score voor cognitieve competentie bij de gezakte jongens even hoog was als bij de geslaagde meisjes. Dat jongens gemiddeld hoger scores op cognitieve competentie wordt – zo blijkt uit nadere inspectie – veroorzaakt door hun hogere scores bij de Prima-rekentoets. In tabel 7.6 zagen we echter al dat zij desondanks niet vaker voor het eindexamen slagen dan meisjes.

In tabel 7.11 gaan we vervolgens na of de tot nu toe gevonden conclusies ook gelden voor de afzonderlijke leerlinggewichten. Vanwege te kleine aantallen laten we hier de opsplitsing naar onderwijsniveau achterwege.

Tabel 7.11 – Cognitieve competentie, sociale competentie en scores op de Cito-eindtoets van geslaagde en gezakte vmbo-leerlingen, naar leerlinggewicht (totale steekproef cohort 00-8)

	<i>cognitieve competentie</i>		<i>sociale competentie</i>		<i>Cito-eindtoets</i>	
	geslaagd	gezakt	geslaagd	gezakt	geslaagd	gezakt
1.0-lln	2,4	1,8	2,8	2,8	531	525
1.25-lln	2,2	1,9	2,8	2,9	528	524
1.9-lln	1,9	1,7	2,8	3,1	526	525
totaal	2,2	1,8	2,8	2,9	529	524

* = minder dan 10 leerlingen

Uit tabel 7.11 kan worden afgeleid dat de relatie tussen de in groep 8 vastgestelde competenties en de latere slagingskans in het vmbo bij de 1.9-leerlingen anders ligt dan bij de autochtone leerlingen. Terwijl we bij de 1.0- en 1.25-leerlingen hetzelfde patroon zien als reeds was vastgesteld in de voorgaande tabellen⁹, is er bij de scores voor cognitieve competentie en de Cito-eindtoets van de 1.9-leerlingen sprake van een zwakker verband of – wat de sociale competentie betreft – een verband in tegenovergestelde richting. Geen van deze verbanden is bij hen overigens significant. Daaruit kan worden opgemaakt dat het bij allochtone doelgroepleerlingen moeilijker is om op basis van gegevens uit het laatste jaar van de basisschool te voorspellen of zij het vmbo met succes zullen afsluiten dan bij autochtone leerlingen.

7.5 Analyse van de examenvakken en eindcijfers

Of leerlingen voor hun eindexamen slagen, hangt af van de eindcijfers die zij voor de verschillende vakken hebben gekregen. Om te slagen mogen zij niet meer dan één vijf op hun eindlijst hebben. Leerlingen met twee vijven of één vier zijn alleen geslaagd wanneer het gemiddelde cijfer voor alle vakken minimaal zes is. In deze paragraaf wordt beschreven in welke mate er bij de algemene vakken op de eindexamenlijst onvoldoendes¹⁰ zijn behaald. Daaraan voorafgaande komt de vraag welke algemene vakken als eindexamenvak zijn gekozen. In tabel 7.12 maken we een opsplitsing naar

9 Bij de 1.0-leerlingen is er zowel sprake van significantie bij de scores voor cognitieve competentie als bij de Cito-eindtoets. Bij de 1.25-leerlingen is dat alleen het geval bij de Cito-eindtoets.

10 Op de eindexamenlijst worden doorgaans alleen hele cijfers gegeven. Een 5 of lager is dan een onvoldoende. Door sommige scholen zijn echter ook cijfers met één decimaal achter de komma ingevuld. In die gevallen is een 5,4 of lager als onvoldoende beschouwd.

de vier leerwegen. Leerlingen die een leerwerktraject hebben gevolgd, zijn in deze tabel niet meegenomen.

Tabel 7.12 – Mate waarin vmbo-leerlingen eindexamen hebben gedaan in algemene vakken en percentages onvoldoendes, naar leerweg (totale steekproef cohort 00-8). Cursief is vakkenkeuze.

	<i>bbl</i>	<i>kbl</i>	<i>gl</i>	<i>tl</i>	<i>totaal</i>	bbl	kbl	gl	tl	totaal
	(649)	(632)	(142)	(924)	(2347)	% onvoldoendes				
Nederlands	100	100	100	100	100	5	5	11	6	6
Engels	98	100	99	100	99	11	16	21	14	14
Duits	8	10	28	54	28	14	16	20	14	14
Frans	0	2	15	18	8	-	10	14	15	15
Economie	27	33	61	71	48	7	20	17	10	12
Maatschappijleer	41	40	35	44	41	6	4	4	1	3
Aardrijkskunde	2	3	20	37	17	0	5	11	1	2
Geschiedenis	2	1	15	24	11	0	0*	0	4	3
Wiskunde	77	77	80	82	79	11	19	18	15	15
Natuur/scheik. 1	32	29	30	33	32	13	16	16	16	15
Natuur/scheik. 2	1	0	9	18	8	33*	-	15	14	14
Biologie	38	37	39	53	44	6	16	7	7	9

* = minder dan 10 leerlingen

- = minder dan 4 leerlingen

Het linkerdeel van de tabel – weergegeven in cursieve cijfers – heeft betrekking op de vakkenkeuze. Omdat Nederlands een verplicht eindexamenvak is, hebben we de frequentie waarin dit vak genoemd werd – bovenste regel tussen haakjes – op 100 procent gesteld. Dan blijkt dat vrijwel alle leerlingen ook Engels in hun pakket hadden. Bij vier op de vijf leerlingen staat wiskunde op de lijst, waarbij er nauwelijks een verschil is tussen de leerwegen. Andere vakken – zoals economie, Duits en Frans – zijn, zoals te verwachten in de theoretische en gemengde leerweg aanzienlijk vaker gekozen dan in de zuiver beroepsgerichte leerwegen.

In het rechterdeel van de tabel staan de percentages onvoldoendes die er behaald zijn. Opvallend is dat deze percentages in het vmbo als geheel (laatste kolom) bij de talen en de bètavakken (met uitzondering van biologie) op hetzelfde niveau liggen. Ongeveer een op de zeven leerlingen heeft bij deze vakken een onvoldoende. Bij maatschappijleer, geschiedenis en aardrijkskunde zijn er nauwelijks onvoldoendes gegeven. Wat de verschillen tussen de leerwegen betreft, is het alleen opvallend dat de leerlingen in de gemengde leerweg relatief veel onvoldoendes hadden bij Nederlands, Engels, Duits en aardrijkskunde.

In tabel 7.13 wordt de opsplitsing naar leerwegen vervangen door die in sectoren. De opzet van de tabel is verder exact gelijk aan die van tabel 7.12.

Tabel 7.13 – Mate waarin vmbo-leerlingen eindexamen hebben gedaan in algemene vakken en percentages onvoldoendes, naar sector (totale steekproef cohort 00-8). Cursief is vakkenkeuze.

	<i>techn</i>	<i>econ</i>	<i>zorg</i>	<i>landb</i>	<i>totaal</i>	techn	econ	zorg	landb	totaal
	(561)	(820)	(736)	(125)	(2242)	% onvoldoendes				
Nederlands	100	100	100	100	100	7	7	4	2	6
Engels	97	99	98	91	98	14	14	15	18	14
Duits	13	44	21	11	27	8	16	16	7	14
Frans	2	12	7	2	7	29	11	18	-	15
Economie	18	95	19	16	47	4	13	11	10	12
Maatschappijleer	29	42	49	30	41	2	1	6	5	3
Aardrijkskunde	6	21	20	2	16	0	2	4	-	2
Geschiedenis	3	17	12	1	11	0	2	5	-	3
Wiskunde	98	77	62	91	78	9	16	20	18	15
Natuur/scheik. 1	95	8	8	30	31	13	17	17	18	14
Natuur/scheik. 2	12	4	8	7	8	9	14	21	0*	14
Biologie	6	14	94	77	42	3	4	10	9	9

* = minder dan 10 leerlingen

- = minder dan 4 leerlingen

Welke vakken er voor het eindexamen worden gekozen hangt zoals te verwachten in belangrijke mate samen met de sectorindeling. In de sector zorg en welzijn laten de leerlingen vaker wiskunde schieten dan in de andere sectoren, terwijl biologie in deze sector door vrijwel alle leerlingen is gekozen. Dit laatste geldt uiteraard ook voor het vak economie is de gelijknamige sector. Wat de behaalde onvoldoendes betreft zijn er geen opvallende verschillen tussen de sectoren.

In tabel 7.14 maken we vervolgens voor de meest gekozen vakken ook nog een opsplitsing naar geslacht. Zoals bekend bestaat er een sterk verband tussen geslacht en sectorkeuze. De vraag is nu of het geslacht ook nog invloed heeft op de vakkenkeuze en de percentages onvoldoendes binnen dezelfde sector.

Tabel 7.14 – Mate waarin vmbo-leerlingen eindexamen hebben gedaan in algemene vakken en percentages onvoldoendes, naar sector en geslacht (totale steekproef cohort 00-8)

	<i>techn</i>	<i>econ</i>	<i>zorg</i>	<i>landb</i>	<i>totaal</i>	<i>techn</i>	<i>econ</i>	<i>zorg</i>	<i>landb</i>	<i>totaal</i>
	vakkenkeuze					% onvoldoendes				
<i>jongens</i>	(506)	(406)	(106)	(59)	(1077)					
Nederlands	100	100	100	100	100	8	10	8	3	9
Engels	99	100	100	98	99	13	14	8	22	13
Duits	11	42	36	10	25	7	21	11	17*	16
Economie	19	96	24	17	48	3	10	0	20*	8
Maatschappijleer	29	43	49	39	37	3	2	2	4	3
Wiskunde	100	82	75	98	90	9	14	18	14	12
Na-tuur/scheikunde	97	13	23	39	55	13	15	21	13	14
Biologie	5	12	93	75	20	0	9	10	7	8
<i>Meisjes</i>	(34)	(392)	(610)	(54)	(1090)					
Nederlands	100	100	100	100	100	3	4	4	0	4
Engels	100	98	99	100	99	18	13	16	15	15
Duits	32	47	19	15	29	18	11	15	0*	12
Economie	18	96	19	17	46	17*	16	13	0*	15
Maatschappijleer	35	42	51	28	46	0	1	6	7	4
Wiskunde	97	71	60	100	67	12	17	21	22	19
Na-tuur/scheikunde	91	3	6	24	8	16	23	15	31	19
Biologie	18	18	96	94	65	17*	1	10	12	10

* = minder dan 10 leerlingen

Wat de vakkenkeuze betreft, zien we in de totaalkolom vooral verschillen bij biologie dat primair een vak voor meisjes is (65 versus 20 procent) en de combinatie natuur- en scheikunde die vooral bij populair is bij jongens (55 versus 8 procent). Ook wiskunde laat nog een aanzienlijke kloof zien ten gunste van de jongens (90 versus 67 procent). Daarnaast hebben de meisjes voor deze vakken ook iets meer onvoldoendes gehaald en dat geldt ook voor economie. Nederlands ligt daarentegen de meisjes beter.

Binnen de sector techniek zijn er geen grote verschillen tussen de vakkenkeuze van jongens en meisjes. Naast Nederlands en Engels zijn ook wiskunde en de combinatie natuur- en scheikunde bij de overgrote meerderheid van de leerlingen in het pakket opgenomen. Wel hebben meisjes vaker daarnaast ook voor Biologie en Duits gekozen. Behalve voor Nederlands en Maatschappijleer hebben de meisjes in deze sector over de hele linie iets meer onvoldoendes op hun eindrapport.

In de sector economie liggen de verschillen vooral in de keuze van de bètavakken volgens het stramien dat boven reeds is vermeld. Jongens kiezen vaker voor wiskunde en de combinatie natuur- en scheikunde, meisjes vinden biologie aantrekkelijker. In het percentage onvoldoendes zien we deze voorkeur ook terug. Opvallend is dat de jongens in deze sector nogal veel problemen hadden met Duits.

Anders dan in de andere sectoren is de keuze voor het vak biologie in de sector zorg niet onderscheidend, maar jongens combineren dit vak weer vaker met de combinatie natuur- en scheikunde en met wiskunde. Ook Duits wordt in deze sector relatief vaak door de jongens gekozen en anders dan in de sector economie hebben zij daar weinig onvoldoendes bij behaald. In de sector landbouw ten slotte is wiskunde nagenoeg een universele keuze en dat geldt bij de meisjes ook voor biologie. Ook hier keert het eerder genoemde patroon terug dat de jongens minder vaak voor biologie en vaker voor de combinatie natuur- en scheikunde kiezen. Daarnaast hebben de jongens ook vaker voor maatschappijleer gekozen. Opvallend is dat het vak economie in deze sector noch bij de jongens, noch bij de meisjes populair is.

In tabel 7.14a in de bijlage staat de tabel waarin per geslacht de uitsplitsing naar leerweg gemaakt wordt. Opvallend is vooral dat meisjes in de kaderberoepsgerichte en gemengde leerweg voor wiskunde en economie veel meer onvoldoendes hebben behaald dan in de beide andere leerwegen. Hier volgt in tabel 7.15 de opsplitsing naar leerlinggewicht waarbij de vergelijking gemaakt wordt tussen de sectoren.

Tabel 7.15 – Mate waarin vmbo-leerlingen eindexamen hebben gedaan in algemene vakken en percentages onvoldoendes, naar sector en leerlinggewicht (totale steekproef cohort 00-8)

	<i>techn</i>	<i>econ</i>	<i>zorg</i>	<i>landb</i>	<i>totaal</i>	<i>techn</i>	<i>econ</i>	<i>zorg</i>	<i>landb</i>	<i>totaal</i>
	vakkenkeuze					% onvoldoendes				
<i>1.0-leerlingen</i>	(240)	(302)	(311)	(62)	(915)					
Nederlands	100	100	100	100	100	4	4	3	3	4
Engels	99	99	100	100	99	12	11	14	16	13
Duits	22	49	29	18	33	8	10	15	9	11
Economie	25	93	23	19	47	5	7	11	17	8
Maatschappijleer	34	41	45	34	40	1	1	3	0	2
Wiskunde	99	78	66	98	81	9	12	19	11	13
Natuur/scheikunde	96	12	11	37	36	10	8	11	22	11
Biologie	7	21	97	84	48	0	5	9	4	8
<i>1.25-leerlingen</i>	(233)	(194)	(285)	(43)	(755)					
Nederlands	100	100	100	100	100	7	7	5	0	6
Engels	100	100	99	98	99	15	14	16	21	15
Duits	5	48	16	7	20	17	13	13	-	13
Economie	13	97	16	12	36	3	10	6	0*	8
Maatschappijleer	26	39	52	35	40	3	3	9	7	6
Wiskunde	100	71	60	100	77	10	12	20	19	14
Natuur/scheikunde	98	5	6	26	35	12	22*	17	9	13
Biologie	3	11	95	86	45	0*	0	9	11	8
<i>1.9-leerlingen</i>	(68)	(291)	(113)	(5)	(477)					
Nederlands	100	100	100	100	100	17	11	6	0*	10
Engels	97	98	100	100	99	14	16	17	0*	16
Duits	4	36	18	-	27	-	25	10	-	22
Economie	6	97	17	-	64	-	21	21	-	21
Maatschappijleer	29	47	59	-	47	5	1	4	-	3
Wiskunde	100	78	58	100	77	7	22	29	80*	21
Natuur/scheikunde	97	7	4	-	19	27	32	60*	-	30
Biologie	9	9	90	-	29	17*	7	17	-	16

* = minder dan 10 leerlingen

- = minder dan 4 leerlingen

Nadat we eerder al gezien hadden dat de 1.9-leerlingen vaker dan de beide andere categorieën leerlingen voor het eindexamen zijn gezakt, is het niet verrassend dat zij over de hele linie meer onvoldoendes op hun rapport hadden. Dat geldt voor alle vakken behalve voor maatschappijleer. De 1.25-leerlingen hebben over de hele linie iets meer onvoldoendes dan de 1.0-leerlingen, maar opvallende verschillen doen zich hier niet voor.

In tabel 7.15 is verder te zien dat de 1.9-leerlingen vaker dan de andere leerlingen economie in hun vakkenpakket hebben opgenomen wat uiteraard direct samenhangt met hun grote voorkeur voor de sector economie. Maar binnen die sector hebben zij voor het vak economie drie keer zo vaak een onvoldoende behaald (21 procent) dan de 1.0-leerlingen en twee keer zo vaak dan de 1.25-leerlingen. En binnen de sector techniek zien we bij het vak natuur- en scheikunde – dat in deze sector door vrijwel alle leerlingen gevolgd wordt – vrijwel hetzelfde beeld: 27 procent onvoldoendes bij de 1.9-leerlingen vergeleken met 10 en 12 procent bij de beide andere categorieën. In de vergelijkbare opsplitsing naar leerwegen (Bijlage, tabel 7.15a) is te zien dat de percentages onvoldoendes bij de 1.9-leerlingen het hoogst zijn in de gemengde leerweg – waar de kleine aantallen overigens tot voorzichtigheid nopen – maar ook hoog zijn in de kaderberoepsgerichte en theoretische leerweg. In deze leerwegen heeft meer dan 40 procent van de allochtone doelgroepeleringen een onvoldoende voor natuur- en scheikunde, een vak dat overigens ook maar door 20 procent van hen is gekozen, bijna de helft minder dan bij de andere categorieën. Bij het vak economie dat zoals gezegd wel vaak is gekozen, zijn er alleen in de basisberoepsgerichte leerweg bij hen weinig onvoldoendes gevallen.

7.6 Samenvatting

De overgrote meerderheid van de Prima-leerlingen die na vier jaar in aanmerking kwamen voor het eindexamen in het vmbo, heeft dit examen succesvol afgesloten. Bij 5 procent lukte dat niet, hetzij omdat ze gezakt zijn (4 procent), hetzij omdat ze uiteindelijk toch niet aan het eindexamen hebben deelgenomen. Er zijn geen verschillen tussen de slagingspercentages in de vier leerwegen. Leerlingen in het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) lopen met 11 procent meer kans niet voor het eindexamen te slagen dan reguliere leerlingen. Bij de leerlingen in een leer-werktraject (lwt) is het percentage niet-geslaagden beduidend hoger (28 procent), maar opmerkelijk is hierbij dat lwoo-leerlingen onder hen aanzienlijk vaker geslaagd zijn dan degenen die deze ondersteuning moesten missen. Overigens gaat het bij de lwt-leerlingen om kleine aantallen.

De slagingspercentages in cohort 00-8 zijn iets hoger dan in cohort 96-8, maar dat komt niet door minder gezakten maar door minder leerlingen die – om onbekende redenen – niet aan het examen hebben meegedaan. Ook de opsplitsing naar sectoren binnen het vmbo en die naar geslacht laten slechts weinig verschillen zien. In voorgaande cohorten waren meisjes wel iets succesvoller dan jongens. Relatief weinig geslaagden zijn er nu op het laagste niveau in de sector techniek, waar het nagenoeg alleen om jongens gaat. Relatief veel geslaagden zijn er bij de jongens in de sector zorg en welzijn. Meer dan met geslacht blijken de slagingspercentages samen te hangen met leerlinggewicht. Opmerkelijk is dat de slagingskansen van de autochtone

doelgroepleerlingen beduidend beter zijn dan die van de allochtone doelgroepleerlingen. Op de leerjarenladder scoorden de eerstgenoemden immers steeds lager dan de laatstgenoemden. Een verklaring voor het feit dat de autochtone doelgroepleerlingen uiteindelijk succesvoller zijn, zou kunnen zijn dat ze vaker zijn afgestroomd naar een lager onderwijsniveau. In de vier grote steden zijn er minder geslaagden dan in de rest van het land. Opvallend was dat in de rest van het land veel leerlingen met laagopgeleide Turkse of Marokkaanse ouders niet succesvol waren bij hun examen in de sector techniek. In de sector economie scoorden deze leerlingen echter heel goed en dat is de sector die bij hen verreweg het populairst is.

Bij de leerlingen die niet voor het eindexamen slaagden, is in groep 8 van de basisschool geen lagere sociale competentie vastgesteld dan bij de geslaagden. Wat de cognitieve competentie en de Cito-eindtoets betreft zijn er wel significante verschillen. Dat geldt zowel voor de jongens als voor de meisjes, maar niet voor de allochtone doelgroepleerlingen. Daaruit kan worden opgemaakt dat het bij hen moeilijker is om op basis van gegevens uit het laatste jaar van de basisschool, te voorspellen of zij het vmbo succesvol zullen afsluiten.

Of leerlingen voor het vmbo-examen slagen, hangt uiteraard af van het aantal onvoldoendes bij de eindexamenvakken en indirect ook van hun vakkenkeuze. Wat de vakkenkeuze betreft blijkt biologie populair te zijn bij meisjes en de combinatie natuur- en scheikunde bij jongens. Ook wiskunde laat nog een aanzienlijke kloof zien ten gunste van de jongens (90 versus 67 procent). Voor al deze vakken en ook voor economie hebben de meisjes iets meer onvoldoendes gehaald dan de jongens. Nederlands ligt daarentegen de meisjes beter. Omdat de allochtone doelgroepleerlingen vaker niet zijn geslaagd, is het niet verrassend dat zij ook de meeste onvoldoendes op hun eindlijst hadden staan. Dat geldt voor alle vakken met uitzondering van maatschappijleer. Opmerkelijk is dat zij in de sector economie – waarvoor zij in meerderheid kiezen – heel veel onvoldoendes hadden bij het gelijknamige vak (21 procent vergeleken met 7 procent bij de 1.0- en 10 procent bij de 1.25-leerlingen). Ook natuur- en scheikunde, wiskunde en Duits leidt bij hen tot veel onvoldoendes bij het eindexamen.

8 Vervolgkeuzes na het eindexamen

8.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk hebben we gezien dat de overgrote meerderheid van de vmbo-leerlingen die in 2005 voor het eindexamen in aanmerking kwamen, geslaagd is. In de vragenlijst die door de scholen is ingevuld, was ook de vraag opgenomen wat deze leerlingen daarna zijn gaan doen. Hierbij moet worden aangetekend dat het om informatie gaat die door de school waarschijnlijk verzameld is in de periode rond het eindexamen, maar die op het tijdstip van ons onderzoek in een aantal gevallen alweer achterhaald kan zijn. De antwoorden geven derhalve niet meer dan een indicatie van de vervolgtrajecten en moeten daarom ook als zodanig geïnterpreteerd worden. Paragraaf 8.2 handelt over de geslaagden en paragraaf 8.3 over de kleine groep leerlingen die niet geslaagd zijn. In paragraaf 8.4 wordt daarna wat de geslaagden betreft nog een vergelijking gemaakt met eerdere cohorten.

8.2 De geslaagden

Het antwoord op de vraag wat de geslaagden na hun eindexamen zijn gaan doen, wordt in tabel 8.1 weergegeven. De tabel laat ook zien bij welk deel van de geslaagden de school überhaupt geen informatie heeft over het vervolgtraject van hun voormalige leerlingen.

Tabel 8.1 – Vervolgkeuzes geslaagden naar leerweg (representatieve steekproef cohort 00-8)

	andere opleiding	betaald werk	nog op zelfde school	anders	onbekend	<i>N</i>
leer-werktraject	70	9	4	0	17	23
basisberoepsgericht (bbl)	77	2	0	3	18	384
kaderberoepsgericht (kbl)	77	1	1	2	19	416
gemengd (gl)	87	1	5	0	8	106
theoretisch (tl)	72	0	13	1	13	620
totaal	76	1	6	1	16	1549

Bij 16 procent van de geslaagden kon de school op het moment van ons onderzoek niet aangeven wat de leerling na het eindexamen is gaan doen. Van driekwart van de leerlingen was bekend dat zij elders een andere opleiding zouden gaan volgen, en 6 procent blijft op dezelfde school. Het komt slechts sporadisch voor dat leerlingen over wie de school informatie heeft, na hun vmbo-diploma direct gaan werken. Dat dit vaker voorkomt bij leerlingen die de school uit het oog heeft verloren, moet uiteraard niet worden uitgesloten.

Gaan we er echter van uit dat de leerlingen van wie de plannen niet bekend waren, in dezelfde verhoudingen kiezen als de leerlingen van wie de plannen wel bekend waren, dan gaat 90 procent van de geslaagden aan een opleiding op een andere school beginnen. Wat voor opleiding dat is, is overigens in meer dan de helft van de gevallen niet bij de voormalige school bekend of althans niet ingevuld. Voor zover de vervolgopleiding wel is ingevuld, gaat het in 6 procent van de gevallen om een assistentenopleiding, terwijl de drie andere categorieën (basisberoepsopleiding, vakopleiding en middenkaderopleiding) ieder iets minder dan eenderde van de antwoorden toebedeeld hebben gekregen. Uiteraard is er sprake van een duidelijke samenhang tussen de leerweg in het vmbo en het niveau van de vervolgopleiding.

Wat de verschillen tussen de leerwegen betreft is het percentage dat voor een andere opleiding heeft gekozen in de gemengde leerweg opvallend hoger dan in de andere leerwegen, maar dat komt mede omdat in deze leerweg van relatief weinig leerlingen het vervolgtraject onbekend is. Voornamelijk in de theoretische leerweg kiest een minderheid van de leerlingen ervoor om op de eigen school te blijven. In meer dan 95 procent van de gevallen gaat het daarbij om havo. De andere leerlingen gaan naar de mbo-afdeling op de eigen school. Dat het percentage leerlingen dat direct gaat werken bij de lwt-leerlingen hoger ligt, is niet verrassend, al moet wel worden bedacht dat het in deze categorie slechts om weinig leerlingen gaat. In tabel 8.2 gaan we na of er bij de vervolgkeuze verschillen zijn tussen de vier sectoren in het vmbo.

Tabel 8.2 – Vevolgkeuzes geslaagden naar sector (representatieve steekproef cohort 00-8)

	andere opleiding	betaald werk	nog op zelfde school	anders	onbekend	<i>N</i>
techniek	74	1	4	2	19	381
economie	72	0	9	2	17	486
zorg en welzijn	79	1	4	1	14	508
landbouw	85	2	7	1	5	100
totaal	76	1	6	1	16	1475

In de sector landbouw is de vervolgkeuze vaker bekend dan in de andere sectoren met als logische gevolg dat het percentage ‘andere opleiding’ eruit springt. Voor de rest zijn er weinig opvallende verschillen. Dat er in de sector economie naar verhouding meer leerlingen naar (de havo van) de eigen school gaan, is niet verrassend.

De vervolgtrajecten van jongens en meisjes verschillen nauwelijks. Opvallend is wel dat meisjes in de sector techniek vaker naar de havo (van de eigen school) doorstromen dan de jongens (15 vergeleken met 4 procent) en derhalve minder vaak naar een mbo-school gaan (58 vergeleken met 75 procent). Maar bij de meisjes gaat het in deze sector om kleine aantallen, zodat het toeval een grote rol kan spelen. Bij de jongens doet zich hetzelfde voor in de sector zorg: als minderheid in de sector kiezen zij relatief vaak voor een vervolg op de havo (10 vergeleken met 3 procent).

Ook bij de leerlinggewichten gaat het om kleine verschillen. De 1.9-leerlingen in de theoretische leerweg kiezen iets vaker voor een havo-vervolg, terwijl de 1.25-leerlingen dat relatief weinig doen. Van de 1.9-leerlingen is overigens ook vaker niet bekend wat hun vervolgtraject is. Dat geldt met name voor de sector economie, maar dat is wel de sector waar meer dan de helft van deze leerlingen voor heeft gekozen.

8.3 De gezakten

Tot de gezakten rekenen we in deze paragraaf ook de leerlingen die om welke reden dan ook niet aan het eindexamen hebben deelgenomen. Tabel 8.3 laat zien wat de scholen bij hen hebben ingevuld ten aanzien van hun huidige situatie. Vanwege de aantallen maken we nu gebruik van de totale steekproef. Bovendien hebben we de theoretische en de gemengde leerweg samengenomen en hetzelfde geldt voor de beroepsgerichte leerwegen (inclusief de leerlingen die aan een leer-werktraject hebben deelgenomen).

Tabel 8.3 – Vevolgkeuzes gezakten naar leerweg (totale steekproef cohort 00-8)

	andere opleiding	betaald werk	nog op zelfde school	anders	onbekend	<i>N</i>
lwt, bbl en kbl	43	4	23	3	27	102
gl en tl	18	0	72	2	9	57
totaal	34	3	40	3	21	159

Leerlingen die in de gemengde of theoretische leerweg niet voor hun eindexamen slagen, kiezen er in overgrote meerderheid voor om het nog een jaartje over te doen. In de beroepsgerichte leerwegen kiest maar een kwart van de leerlingen voor deze oplossing. De anderen gaan ofwel naar een andere school of de school heeft hen uit het oog verloren. Tabel 8.4 laat zien in hoeverre er in dit opzicht ook verschillen bestaan tussen de sectoren.

Tabel 8.4 – Vervolgkeuzes gezakten naar sector (representatieve steekproef cohort 00-8)

	andere opleiding	betaald werk	nog op zelfde school	anders	onbekend	<i>N</i>
techniek	43	4	27	2	24	49
economie	24	4	54	6	12	50
zorg en welzijn	30	0	49	0	21	43
landbouw	71	0	29	0	0	7
totaal	34	3	42	3	18	149

Die verschillen zijn er wel degelijk, al hangen die voor een deel samen met de leerweg, maar door de kleine aantallen heeft het geen zin deze verdere opsplitsing te maken. In de sector economie en in de sector zorg en welzijn komt het veel vaker voor dat de leerlingen die niet geslaagd zijn nog een jaar overdoen dan bij techniek en landbouw. Vanwege de kleine aantallen zullen we in deze paragraaf de verdere opsplitsing naar geslacht en leerlinggewicht achterwege laten.

8.4 Vergelijking met eerdere cohorten

Bij de vergelijking met eerdere cohorten beperken we ons tot de vraag welk deel van de geslaagde vmbo-leerlingen na het eindexamen – volgens informatie van hun voormalige school – niet meer naar school gaat. De leerlingen die voor een vervolgopleiding op een andere school hebben gekozen en de leerlingen die doorstromen naar een andere opleiding binnen de eigen school, nemen we daarbij samen. De leerlingen waarover geen informatie bekend is, laten we bij deze vergelijking buiten beschouwing. In tabel 8.5 maken we allereerst een opsplitsing naar geslacht.

Tabel 8.5 – Vervolgkeuzes geslaagden in de laatste drie cohorten, naar geslacht (representatieve steekproeven)

	cohort 92-8		cohort 96-8		cohort 00-8	
	jongens	meisjes	jongens	meisjes	jongens	meisjes
volgt onderwijs	95,2	97,2	96,1	97,1	96,7	96,8
betaald werk	4,0	2,5	1,4	2,9	1,4	1,2
anders	0,7	0,3	2,5	0,0	1,9	2,0

De vergelijking met de twee voorgaande cohorten laat zien dat de percentages nage-noege stabiel zijn. Zowel de jongens als de meisjes van wie de school weet wat ze zijn gaan doen, volgen na het behalen van hun diploma nog vrijwel zonder uitzondering onderwijs. In tabel 8.6 wordt op basis van de totale steekproeven in de laatste twee cohorten de vergelijking gemaakt voor de afzonderlijke leerlinggewichten.

Tabel 8.6 – Vervolgkeuzes geslaagden in de laatste twee cohorten, naar leerlingge-wicht (totale steekproeven)

	cohort 96-8			cohort 00-8		
	1.0-lln	1.25-lln	1.9-lln.	1.0-lln	1.25-lln	1.9-lln
volgt onderwijs	97,8	93,8	96,4	97,6	95,9	97,0
betaald werk	0,5	4,2	1,1	1,2	2,7	0,5
anders	1,7	2,0	2,5	1,2	1,4	2,5

Ook hier zijn de verschillen minimaal, zowel tussen de cohorten als tussen de leer-linggewichten. Wel zijn de 1.25-leerlingen vaker dan de andere categorieën geneigd na het behalen van het diploma te gaan werken. In de laatste cohort is dat percentage evenwel lager dan vier jaar geleden. Zoals gezegd hebben deze percentages betrek-king op de leerlingen over wie de school informatie heeft. Of zij ook gelden voor de leerlingen die de school uit het oog heeft verloren is onbekend, maar dat hier naar verhouding meer voortijdig schoolverlaters onder zitten, lijkt niet onaannemelijk.

8.5 Samenvatting

Bij het inwinnen van informatie over het verloop van het eindexamen wordt de scho-len ook gevraagd wat de leerlingen daarna zijn gaan doen. Bij 16 procent van de leerlingen kon die vraag niet beantwoord worden. Wanneer we deze leerlingen buiten beschouwing laten en ervan uitgaan dat er zich in de door de scholen verstrekte in-

formatie sindsdien geen grote wijzigingen hebben voorgedaan, dan kan worden geconcludeerd dat 97 procent van de geslaagden doorgaat in het onderwijs. Dat is vrijwel hetzelfde als in voorgaande cohorten. Deze 97 procent zijn op te splitsen in 90 procent die de opleiding op een andere school voortzet (voornamelijk mbo) en 7 procent die op de eigen school doorgaat (voornamelijk havo). Slechts iets meer dan 1 procent is volgens deze informatie direct gaan werken. Dat dit vaker voorkomt bij de leerlingen waarover de scholen geen informatie konden verstrekken, moet uiteraard niet worden uitgesloten.

De vervolgkeuzes van jongens en meisjes verschillen nauwelijks en ook bij de leerlinggewichten gaat het om kleine verschillen. Wel is de vervolgkeuze van de 1.9-leerlingen vaker niet bij de scholen bekend. Bij de leerlingen die niet zijn geslaagd, zien we een duidelijk verschil tussen de leerwegen. In de gemengde en theoretische leerweg doen de meeste leerlingen nog een jaartje over en was er niemand die was gaan werken. In de beroepsgerichte leerwegen heeft maar een kwart van de gezakte leerlingen ervoor gekozen het na een jaar opnieuw te proberen. Bijna de helft is volgens de scholen naar een andere opleiding gegaan en 4 procent is gaan werken. Over het resterende kwart van de gezakte leerlingen tasten de scholen echter in het duister. Omdat het hier om kleine aantallen gaat, hebben we verdere opsplitsingen achterwege gelaten.

9 Vier jaar samengevat

9.1 Inleiding

Anders dan in de drie voorgaande rapportages over cohort 00-8 het geval was richten we ons in dit slothoofdstuk niet zozeer op het leerjaar waarvan nu verslag werd gedaan, maar op de vier jaar dat deze cohort gevolgd is. Het gaat derhalve om een totaaloverzicht waarbij we ons vooral concentreren op de leerjarenladder. Met de leerjarenladder kunnen de onderwijsposities van de verschillende categorieën leerlingen heel snel inzichtelijk worden gemaakt. Zowel het onderwijstype als het zittenblijven zijn er immers in verdisconteerd.

Hierbij moet wel worden bedacht dat het Prima-cohortonderzoek in het voortgezet onderwijs alleen betrekking heeft op leerlingen van reguliere basisscholen. Er zitten derhalve geen leerlingen bij die afkomstig zijn van scholen voor speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs (rec-scholen). Omdat aangenomen mag worden dat deze leerlingen overwegend naar het vmbo doorstromen, zijn de lagere onderwijsniveaus in de Prima-cohort in het voortgezet onderwijs enigszins ondervertegenwoordigd.

De analyses in dit hoofdstuk hebben alleen betrekking op de leerlingen die van het eerste tot en met het vierde jaar in het voortgezet onderwijs ieder jaar zijn opgespoord. Omdat het ieder jaar om dezelfde groep gaat, treden er geen veranderingen op in de achtergrondkenmerken van deze leerlingen. Zowel in de representatieve als in de totale steekproef gaat het daarbij – zoals in tabel 2.1 is weergegeven – om iets minder dan 70 procent van de leerlingen uit het eerste jaar. Hoewel er in de loop van de cohort sprake was van een zekere selectieve uitval, verschillen de gemiddelde scores op de Cito-eindtoets van de leerlingen die ieder jaar zijn opgespoord, vrijwel niet van die in de jaarlijkse responsgroepen (tabel 2.2).

Voor de analyse hebben we deze leerlingen op basis van hun score bij de Cito-eindtoets ingedeeld in vijf niveaugroepen. De daarbij gehanteerde procedure is hetzelfde als in eerdere Prima-rapportages: van laag naar hoog bedraagt het percentage leerlingen respectievelijk ongeveer 10, 15, 25, 25 en 25-procent van de scores in de representatieve steekproef. Anders dan in eerdere Primarapportages duiden we deze klassen niet aan met de letters E-D-C-B-A, maar met de corresponderende Cito-scores.

In paragraaf 9.2 richten we ons allereerst op verschillen tussen de geslachten. Daarna heeft paragraaf 9.3 betrekking op de verschillen tussen de leerlinggewichten van het onderwijsachterstandenbeleid.

9.2 Onderwijsloopbanen van jongens en meisjes

Niet alleen in Nederland, maar ook in andere westerse landen hebben meisjes in de afgelopen jaren een inhaalslag gemaakt met als gevolg dat er momenteel internationaal gezien sprake is van een zekere mate van verticale onderwijsongelijkheid in het nadeel van de jongens (Van Langen en Driessen, 2006). Meisjes presteren met name beter in de taalvakken en hebben hun oorspronkelijke achterstand bij rekenen en wiskunde goeddeels ingelopen. Dat heeft ertoe geleid dat in vrijwel alle bij dit onderzoek bestudeerde landen meer meisjes dan jongens deelnemen aan de hogere niveaus van het secundair onderwijs en vervolgens ook aan het hoger onderwijs. Door uit te gaan van gelijke niveaugroepen van jongens en meisjes hebben we de mogelijkheid om vast te stellen hoe deze ongelijkheid zich ontwikkelt in de eerste vier jaar voortgezet onderwijs van Prima-cohort 00-8.

In de eerste kolom van tabel 9.1 staan de vijf niveaugroepen weergegeven op basis van de scores op de Cito-eindtoets. Binnen iedere niveaugroep wordt in de tweede kolom een opsplitsing gemaakt naar geslacht. In de resterende kolommen van de tabel worden vervolgens de gemiddelde score op de Cito-eindtoets en de scores op de advies- en leerjarenladder vermeld.

Allereerst valt uit deze tabel af te leiden dat de procedure om vijf niveaugroepen te onderscheiden op basis van de scores op de Cito-eindtoets, succesvol is geweest. Binnen iedere niveaugroep is de gemiddelde Cito-score van jongens en meisjes exact gelijk. Binnen de representatieve steekproef als geheel is er wel een verschil, zoals in het onderste deel van de tabel zichtbaar is. De meisjes hadden een iets betere score op de Cito-eindtoets dan de jongens (535 versus 534), hoewel dit verschil niet significant is op 5-procentniveau. De meisjes hebben vervolgens ook een iets hoger advies gekregen. Dit verschil dat in de totale populatie net wel significant is, keert – anders dan bij de Cito-eindscores – ook terug bij drie van de vijf niveaugroepen. Er bestaat dus een zwakke tendens dat meisjes bij gelijke prestaties gemiddeld een iets hoger advies krijgen. Al eerder is vastgesteld dat leerlingen in het eerste jaar gemiddeld hoger op de leerjarenladder scoren dan hun advies inhield. Dat geldt echter voor meisjes en jongens in gelijke mate. In het eerste jaar is de positie van de meisjes derhalve ook weer iets beter dan die van de jongens. Ook nu gaat het om een significant verschil, maar opvallend is dat één niveaugroep het tegendeel laat zien. Bij de Cito-scores in de categorie 521-527 staan de jongens iets hoger op de leerjarenladder.

Tabel 9.1 – Posities op de leerjarenladder naar niveaugroepen bij de Cito-eindtoets en geslacht (representatieve steekproef 00-8)

Cito-klasse	Cito-score	advies	jaar 1	jaar 2	jaar 3	jaar 4	N
500-520	516	2,4	2,7	3,5	4,5	5,4	237
jongens	516	2,4	2,6	3,5	4,4	5,4	120
meisjes	516	2,5	2,7	3,6	4,5	5,5	117
521-527	524	3,1	3,3	4,2	5,1	6,0	359
jongens	524	3,1	3,3	4,2	5,1	6,0	177
meisjes	524	3,1	3,2	4,2	5,1	6,1	182
528-535	532	3,8	3,9	4,9	5,7	6,6	603
jongens	532	3,8	3,9	4,8	5,6	6,5	317
meisjes	532	3,9	4,0	4,9	5,8	6,8	286
536-542	539	4,7	4,8	5,8	6,7	7,6	634
jongens	539	4,6	4,8	5,7	6,6	7,4	304
meisjes	539	4,7	4,9	5,8	6,8	7,7	330
543-550	546	5,5	5,5	6,6	7,5	8,4	649
jongens	546	5,5	5,5	6,6	7,5	8,4	302
meisjes	546	5,5	5,5	6,6	7,5	8,5	347
totaal	535	4,2	4,4	5,3	6,2	7,1	2482
jongens	534	4,2	4,3	5,2	6,1	7,0	1220
meisjes	535	4,3	4,4	5,4	6,3	7,2	1262
Eta (totaal)	.039	.052	.049	.065	.080	.086	

Vervolgens groeien de verschillen in de totale populatie met het jaar. Dat blijkt niet alleen uit de scores zelf, maar ook uit de eta's. De verschillen nemen vooral toe in de op één en twee na hoogste niveaugroepen (resp. 528-535 en 536-542). Dat de verschillen in de hoogste prestatiegroep klein blijven, kan gezien worden als een drempel-effect. Leerlingen kunnen niet hoger dan in een vwo-klas zitten. Wel is zichtbaar dat jongens vaker dan meisjes afstromen naar een havo-klas. Opmerkelijker is dat de verschillen ook in de twee laagste niveaugroepen kleiner zijn. Hier komt het effect dat meisjes beter scoren op de leerjarenladder derhalve minder duidelijk aan het licht.

In tabel 9.2 worden vervolgens nog andere gegevens weergegeven van de in tabel 9.1 reeds onderscheiden categorieën leerlingen. In het linkerdeel van de tabel wordt allereerst de ladder in jaar 4 herhaald. Daarna wordt het percentage leerlingen weergegeven dat in het vierde (verblijfs)jaar in het vmbo zit. In de laagste niveaugroep is dat 100 procent, in de hoogste niveaugroep 8 procent. Ook nu blijkt weer dat de verschil-

len tussen jongens en meisjes zich voordoen in de op één en twee na hoogste niveau-groepen. Jongens in deze niveaugroepen zitten in het vierde jaar vaker in het vmbo dan meisjes. In de totale populatie – zo is onderaan in deze kolom zichtbaar – zit 62 procent van de jongens en 55 procent van de meisjes in het vierde jaar in het vmbo.

Tabel 9.2 – Posities op de leerjarenladder, percentages vmbo-leerlingen, percentages onvertraagde vmbo-leerlingen en percentages geslaagde vmbo-leerlingen naar niveau-groepen bij de Cito-eindtoets en geslacht (representatieve steekproef 00-8)

	alle leerlingen			vmbo onver- traagd	vmbo-eindexamen		
	ladder jaar 4	% vmbo	N		ladder jaar 4	% geslaagd	N
500-520	5,4	100	237	94	5,5	93	177
jongens	5,4	100	120	93	5,4	92	86
meisjes	5,5	100	117	96	5,5	95	91
521-527	6,0	97	359	93	6,0	93	252
jongens	6,0	97	177	94	6,0	92	122
meisjes	6,1	97	182	93	6,0	94	130
528-535	6,6	87	603	92	6,5	97	373
jongens	6,5	90	317	92	6,4	96	210
meisjes	6,8	83	286	92	6,5	98	163
536-542	7,6	44	634	90	6,8	97	206
jongens	7,4	49	304	87	6,8	97	105
meisjes	7,7	40	330	95	6,8	97	101
543-550	8,4	8	649	89	6,8	100	36
jongens	8,4	9	302	81	6,8	100	18
meisjes	8,5	8	347	96	6,9	100	18
totaal	7,1	58	2482	92	6,3	95	1044
jongens	7,0	62	1220	91	6,2	95	541
meisjes	7,2	55	1262	94	6,3	96	503

Een deel van de vmbo-leerlingen zit evenwel in het vierde jaar niet in de vierde klas. Welk deel wel in de vierde klas zit, staat in de middelste kolom van de tabel (onvertraagd).¹¹ Wat opvalt is dat de verschillen zich nu in de twee hoogste niveaugroepen

¹¹ Deze percentages zijn berekend op de vmbo-leerlingen in het vierde jaar. Om deze percentages te berekenen voor alle leerlingen moeten de percentages in de kolommen % vmbo en onvertraagd met

voordoen. Jongens die ondanks een goede Cito-score in het vmbo zitten, hebben daarnaast ook nog veel vaker dan de meisjes vertraging opgelopen

De laatste drie kolommen hebben betrekking op de leerlingen die voor het vmbo-examen in aanmerking kwamen. In de allerlaatste kolom staan de aantallen leerlingen die ieder jaar zijn opgespoord en waarvan vervolgens ook nog bekend is of ze voor het eindexamen zijn geslaagd. In de kolom 'ladder jaar 4' staan hun ladderscores in het vierde jaar. Wanneer we deze scores vergelijken met de ladderscores voor alle leerlingen in de eerste kolom, zien we dat er in de hoogste niveaugroep een verschil is ontstaan van 1,6 jaar (6,8 versus 8,4). In de op één en twee na hoogste groepen zijn de verschillen tussen jongens en meisjes bij de vmbo-leerlingen afwezig of kleiner, omdat – zoals we al zagen – meisjes veel vaker dan jongens in een havo- of vwo-klas zitten en derhalve in deze ladderscore niet meetellen. Tenslotte de kolom waarin staat weergegeven welk deel van deze leerlingen voor het eindexamen is geslaagd. In de hoogste niveaugroepen zijn dat nagenoeg alle leerlingen en hier zijn er ook geen verschillen tussen jongens en meisjes. Het lijkt erop alsof deze leerlingen onder hun niveau examen hebben gedaan. In de lagere niveaugroepen zijn de percentages geslaagden niet alleen lager, maar hier treden wel verschillen op in het voordeel van de meisjes, zij het dat het niet om grote verschillen gaat.

9.3 Onderwijsloopbanen van achterstandsleerlingen

In een overzichtstudie van Mulder e.a. (2005) naar het verloop van de onderwijsachterstanden tussen 1988 en 2002 werd vastgesteld dat de relatieve achterstand van de autochtone achterstandsleerlingen in het basisonderwijs ondanks alle vormen van achterstandsbeleid steeds groter is geworden. Bij de allochtone achterstandsleerlingen is het beeld positiever: hun relatieve achterstand is afgenomen, vooral bij Turkse en Marokkaanse leerlingen. De relatieve achterstand van leerlingen zegt overigens niets over hun absolute prestaties. Hiervoor geldt dat deze tussen 1994 en 2002 voor alle categorieën leerlingen beter zijn geworden. Op dezelfde manier als we in de vorige paragraaf gedaan hebben voor het geslacht, vatten we in tabel 9.3 de ontwikkelingen in de posities op de leerjarenladder in cohort 00-8 samen voor de gewichtscategorieën.

elkaar vermenigvuldigd worden. Van de laagste niveaugroep zit derhalve $100 \times .94 = 94$ procent onvertraagd in het vmbo. Bij de hoogste niveaugroep is dat $8 \times .89 = 7$ procent.

Tabel 9.3 – Posities op de leerjarenladder naar niveaugroepen bij de Cito-eindtoets en leerlinggewicht (totale steekproef 00-8)

	Cito-score	advies	jaar 1	jaar 2	jaar 3	jaar 4	N
500-520	516	2,5	2,6	3,5	4,5	5,4	416
1.0-leerlingen	516	2,5	2,7	3,6	4,5	5,6	96
1.25-leerlingen	515	2,4	2,6	3,4	4,4	5,3	180
1.9-leerlingen	515	2,5	2,6	3,5	4,5	5,5	140
521-527	524	3,1	3,3	4,2	5,1	6,0	566
1.0-leerlingen	524	3,2	3,4	4,2	5,2	6,1	192
1.25-leerlingen	524	3,0	3,2	4,0	4,8	5,8	188
1.9-leerlingen	524	3,1	3,2	4,3	5,1	6,0	186
528-535	532	3,8	3,9	4,9	5,7	6,6	890
1.0-leerlingen	532	3,9	4,0	5,0	5,9	6,8	430
1.25-leerlingen	531	3,6	3,7	4,6	5,4	6,3	256
1.9-leerlingen	532	3,9	4,0	4,9	5,8	6,7	204
536-542	539	4,6	4,8	5,8	6,6	7,5	875
1.0-leerlingen	539	4,7	4,9	5,9	6,7	7,6	526
1.25-leerlingen	539	4,4	4,6	5,4	6,2	7,0	187
1.9-leerlingen	539	4,6	4,8	5,9	6,8	7,6	162
543-550	546	5,5	5,5	6,6	7,5	8,4	843
1.0-leerlingen	546	5,5	5,5	6,6	7,6	8,5	648
1.25-leerlingen	546	5,3	5,3	6,3	7,2	8,0	111
1.9-leerlingen	546	5,5	5,5	6,6	7,3	8,3	84
totaal	534	4,1	4,2	5,2	6,1	7,0	3590
1.0-leerlingen	537	4,5	4,6	5,6	6,6	7,5	1892
1.25-leerlingen	530	3,6	3,7	4,6	5,4	6,4	922
1.9-leerlingen	530	3,8	3,9	4,9	5,8	6,7	776
Eta (totaal)	.361	.371	.353	.376	.388	.386	

Ook nu heeft de indeling in niveaugroepen geleid tot nagenoeg gelijke scores op de Cito-eindtoets binnen iedere niveaugroep. Dat het aandeel van de gewichtscategorieën in de onderscheiden niveaugroepen sterk uiteenloopt kan worden afgeleid uit de gemiddelde Cito-scores in de totale populatie. Die bedragen bij de 1.0-leerlingen gemiddeld 537 en bij de beide categorieën doelgroepleerlingen 530. Dat is uiteraard een significant verschil ($\eta = .361$).

Zoals ook in voorgaande cohorten is vastgesteld (Mulder e.a., 2005) krijgen autochtone doelgroepleerlingen over de hele linie ondanks gelijke Cito-scores lagere adviezen dan de 1.0- en de 1.9-leerlingen. Die lagere adviezen leiden ook tot een lagere

startpositie, hoewel ook zij iets hoger instromen dan geadviseerd. Die relatieve achterstand blijft in de volgende leerjaren bestaan en lijkt zelfs nog iets toe te nemen, met name ook bij de lagere niveaugroepen. Hoewel zij in de totale populatie met gemiddeld dezelfde score op Cito-eindtoets aan het voortgezet onderwijs zijn begonnen als de allochtone doelgroepleerlingen, nemen zij in het vierde jaar een aanzienlijk lagere positie in. Dat verschil is vooral groot in de op één na (7,0 versus 7,6) en op twee na (6,3 versus 6,7) hoogste niveaugroep. Ook nu wordt de betreffende kolom met de ladderscore in het vierde jaar weer overgenomen in de volgende tabel (9.4).

Tabel 9.4 – Posities op de leerjarenladder, percentages vmbo-leerlingen, percentages onvertraagde vmbo-leerlingen en percentages geslaagde vmbo-leerlingen naar niveaugroepen bij de Cito-eindtoets en leerlinggewicht (totale steekproef 00-8)

	alle leerlingen			vmbo onvertraagd	vmbo-eindexamen		
	ladder jaar 4	% vmbo	<i>N</i>		ladder jaar 4	% geslaagd	<i>N</i>
500-520	5,4	100	420	94	5,5	91	311
1.0-leerlingen	5,6	100	97	97	5,6	97	76
1.25-leerlingen	5,3	100	182	93	5,4	90	139
1.9-leerlingen	5,5	100	141	95	5,5	86	96
521-527	6,0	97	569	91	6,0	91	388
1.0-leerlingen	6,1	95	193	90	6,1	96	126
1.25-leerlingen	5,8	100	189	94	5,9	92	145
1.9-leerlingen	6,0	96	187	89	6,0	85	117
528-535	6,6	85	893	90	6,5	95	530
1.0-leerlingen	6,8	82	431	91	6,6	98	239
1.25-leerlingen	6,3	95	257	90	6,3	96	180
1.9-leerlingen	6,7	81	205	88	6,5	89	111
536-542	7,5	47	879	89	6,8	96	295
1.0-leerlingen	7,6	42	528	90	6,9	99	153
1.25-leerlingen	7,0	68	187	88	6,7	95	101
1.9-leerlingen	7,6	39	164	86	6,8	90	41
543-550	8,4	10	850	84	6,8	100	54
1.0-leerlingen	8,5	7	654	86	6,9	100	29
1.25-leerlingen	8,0	22	111	88	6,8	100	18
1.9-leerlingen	8,3	14	85	67	6,5	100	7
Totaal	7,0	62	3611	91	6,2	94	1580
1.0-leerlingen	7,5	47	1903	91	6,5	98	625
1.25-leerlingen	6,4	83	926	91	6,1	94	583
1.9-leerlingen	6,7	72	782	89	6,1	87	372

De lagere positie op de leerjarenladder kan – zo blijkt uit tabel 9.4 – worden toegeschreven aan het feit dat de autochtone doelgroep leerlingen bij gelijke Cito-scores in het vierde jaar veel vaker in het vmbo zitten dan zowel de 1.0- als de 1.9-leerlingen. Dat is vooral het geval bij een Cito-score in de categorie 536-542. Van de 1.25-leerlingen binnen deze niveaugroep zit bijna 70 procent in het vmbo, van de allochtone doelgroep leerlingen en de leerlingen zonder gewicht maar 40 procent. Ook van de 1.25-leerlingen in de hoogste niveaugroep heeft meer dan 20 procent voor het vmbo gekozen.

In het rechterdeel van tabel 9.4 zien we vervolgens dat de allochtone doelgroep leerlingen in het vmbo vaker dan de autochtone doelgroep leerlingen niet slagen voor hun eindexamen. Dat neemt natuurlijk niet weg dat de allochtone doelgroep leerlingen in het vierde jaar weer wel vaker in een havo- of vwo-klas zitten. Of deze leerlingen hun eindexamen halen, zullen we nooit te weten komen omdat zij na het vierde jaar niet meer worden gevolgd. Op basis van de talrijke onvoldoendes die zij echter in het vierde jaar bij de die kernvakken hadden (tabel 4.2), lijkt een hoog slagingspercentage niet voor de hand te liggen. De vraag kan daarom gesteld worden of zij niet voor een te hoog onderwijsniveau hebben gekozen.

9.4 Besluit

Aan het slot van de rapportages over de onderwijsloopbanen van cohort 00-8 in de eerste vier jaar van het voortgezet onderwijs plaatsen we de bevindingen van dit hoofdstuk en die uit de voorgaande hoofdstukken nog in een breder perspectief. Voor een beknopte samenvatting verwijzen we naar de managementsamenvatting aan het begin van dit rapport.

Zoals ook eerder al werd vastgesteld, hebben meisjes hun vroegere achterstand inmiddels omgezet in een voorsprong. De problematiek van ongelijke kansen in het onderwijs – ook wel aangeduid als de verticale onderwijsongelijkheid – heeft alleen nog betrekking op achterstanden als gevolg van sociaal milieu en herkomst. Die achterstanden bestaan al aan het begin van de onderwijsloopbaan en het onderwijs slaagt er niet in ze op te heffen. De vraag is of die verwachting terecht was. Achterstanden kunnen immers alleen worden opgeheven wanneer de achterblijvers beter presteren dan de voorlopers. Een recente vergelijking van eerdere Primacohorten heeft laten zien dat de achterblijvers – c.q. de doelgroep leerlingen – zich in absolute zin wel verbeterd hebben, maar dat de voorlopers – de overige leerlingen – dat ook gedaan hebben, waardoor de achterstand is blijven bestaan of zelfs nog iets is toegenomen. In cohort 00-8 worden deze bevindingen wederom bevestigd.

Er zijn in het achterstandenbeleid van oudsher twee categorieën achterblijvers: autochtone en allochtone doelgroep leerlingen. Zowel uit de eerdere Prima-cohorten als

uit cohort 00-8 blijkt dat de laatstgenoemden het in doorsnee beter doen dan de eerstgenoemden. Probleem bij die vergelijking is wel dat de allochtone doelgroepleerlingen een aanzienlijk heterogenere categorie vormen dan de autochtone. Een aanzienlijk deel van hen heeft middelbaar of hoger opgeleide ouders – veelal afkomstig uit wat we met de term ‘overige herkomstlanden’ hebben aangeduid – en vaak slagen zij erin hun aanvankelijke achterstand deels of zelfs helemaal in te lopen, daarbij geruggesteund door hun ouderlijk milieu en hun eigen ambitie.

Ambitie lijkt een centrale term om de verschillen tussen autochtone en allochtone doelgroepleerlingen – ook degenen onder hen met laagopgeleide ouders – te verklaren. Autochtone achterstandsleerlingen en hun ouders hebben over het algemeen lage ambities en daarin worden ze ook bevestigd door het advies van de basisschool. Bij eenzelfde score op de Cito-eindtoets krijgen zij in doorsnee een lager advies voor het voortgezet onderwijs. Door zich aan dit voorzichtige advies aan te passen, komen deze leerlingen overwegend in het vmbo terecht, dat zij vervolgens met relatief weinig vertraging succesvol met een diploma afronden. Allochtone doelgroepleerlingen zijn in doorsnee ambitieuzer waardoor zij – bewust of onbewust – meer risico’s nemen door een onderwijstype te proberen waarin zij op hun tanden moeten lopen. Een deel van hen lijkt met die strategie succes te hebben, een ander deel heeft te hoog gegrepen en zakt uiteindelijk voor het eindexamen. Wellicht speelt de mate waarin zij kunnen terugvallen op steun van hun ouders daarbij een belangrijke rol.

Ook bij de horizontale onderwijsongelijkheid – de ongelijke verdeling over sectoren en profielen – zien we ook in cohort 00-8 nog een duidelijk verschil tussen autochtone en allochtone doelgroepleerlingen. De autochtone doelgroepleerlingen in het vmbo kiezen heel traditioneel: 60 procent van de jongens voor techniek, 60 procent van de meisjes voor zorg en welzijn. In hun keuze tussen deze twee sectoren zijn de allochtone doelgroepleerlingen zo mogelijk nog traditioneler: dat meisjes voor techniek en jongens voor zorg kiezen, is hier een hele grote uitzondering. Maar opvallend is dat er bij de allochtone doelgroepleerlingen in het vmbo geen sekseverschil is in de grote voorkeur voor de sector economie, handel en administratie. Zowel bij de jongens als bij de meisjes heeft ongeveer 60 procent voor deze sector gekozen. Deze vorm van horizontale gelijkheid kan echter ook weer negatief geïnterpreteerd worden: de vraag kan gesteld worden of de relatief geringe belangstelling van allochtone leerlingen voor de zorgsector geen problemen gaat opleveren bij de te verwachten toename van zorgbehoefte allochtone ouderen.

Hoewel de allochtone doelgroepleerlingen in het havo/vwo-segment ook relatief vaak voor het profiel economie en maatschappij kiezen, speelt het onderscheid tussen de categorieën doelgroepleerlingen hier slechts een ondergeschikte rol. De problematiek van de ongelijke verdeling over de profielen heeft vooral betrekking op sekseongelijkheid. Net als in het vmbo hangt ook in havo en vwo de keuze tussen de profielen nog steeds heel sterk samen met het geslacht: meisjes met belangstelling voor een na-

tuurprofiel kiezen in grote meerderheid voor natuur en gezondheid, terwijl de jongens vooral een keuze voor natuur en techniek maken. In de maatschappijprofielen is de horizontale sekseongelijkheid nauwelijks minder: jongens zoeken hun heil vrijwel uitsluitend in economie en maatschappij, terwijl meisjes vooral voor cultuur en maatschappij kiezen.

De problematiek van de horizontale sekseongelijkheid in havo en vwo heeft vooral de aandacht getrokken door de geringe belangstelling van meisjes voor het profiel natuur en techniek. Van Langen (2005) heeft vastgesteld dat deze belangstelling in Nederland kleiner is dan in andere westerse landen. De verklaring zou voor een deel kunnen liggen in de profielenstructuur zelf, waarbij een eenmaal gemaakte keuze voor natuur en gezondheid vrijwel niet meer om te buigen is naar een technische opleiding in het hoger onderwijs. Cohort 00-8 laat daarnaast zien dat ook ambitie en ouderlijke steun mogelijk een belangrijke rol spelen. Een keuze voor natuur en techniek wordt door meisjes het vaakst gemaakt wanneer zij hoogopgeleide ouders hebben. In groep 8 van de basisschool waren deze meisjes ook al 'buitenbeentjes', gezien hun hoge scores op zowel de cognitieve als de sociale variabelen.

Literatuur

- Bosker, R.J. & R.K.W. van der Velden (1989). Schooleffecten en rendement. In: Creemers e.a. (red.) *Bijdragen aan de onderwijsresearch, nr 25*. Lisse.
- Claassen, A. & L. Mulder (2003). *Leerlingen na de overstap. Een vergelijking van vier cohorten leerlingen na de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs met nadruk op de positie van doelgroep leerlingen van het onderwijsachterstandenbeleid*. Nijmegen: ITS
- Claassen, A. & L. Mulder (2004). *In het tweede jaar voortgezet onderwijs. Een vergelijking van leerlingen vóór en na de invoering van het vmbo met nadruk op cognitieve en sociale competenties*. Nijmegen: ITS
- Claassen, A., L. Mulder & M. Hulsen (2005). *In het derde jaar voortgezet onderwijs. Een vergelijking van leerlingen vóór en na de invoering van het vmbo met nadruk op cognitieve en sociale competenties*. Nijmegen: ITS
- Driessen, G., H. Dekkers & R. Bosker (1997). *Sociaal-etnische en sekseverschillen in loopbanen in het voortgezet onderwijs*. Nijmegen: ITS.
- Driessen, G., A. van Langen, R. Portengen & H. Vierke (1998). *Basisonderwijs: veldwerkverslag, leerling-gegevens en oudervragenlijsten. Basisrapportage PRIMA-cohortonderzoek. Tweede meting 1996-1997*. Nijmegen: ITS.
- Driessen, G., A. van Langen & H. Vierke (2002). *Basisonderwijs: veldwerkverslag, leerlinggegevens en oudervragenlijsten. Basisrapportage PRIMA-cohortonderzoek. Vierde meting 2000-2001*. Nijmegen: ITS
- Hulsen, M. & D. Uerz (2002). *Onderwijsachterstanden in het voortgezet. Deel 4: De onderwijspositie en de eindexamenresultaten van cohort 96-8 in het vierde jaar*. Nijmegen: ITS.
- Mulder, L. (1991). *De overgang van basis- naar voortgezet onderwijs van de OVB-doelgroepen. Advies, schoolkeuze en rapportcijfers in het eerste leerjaar*. Nijmegen/Groningen: ITS/RION.

- Mulder, L. & B. Pijl (1992). *De onderwijspositie van leerlingen uit de OVB-doelgroepen na twee jaar voortgezet onderwijs*. Nijmegen/Groningen: ITS/RION.
- Mulder, L. & C. Suhre (1995). *OVB-doelgroepleerlingen in het voortgezet onderwijs. Deel 1: De overgang van basis- naar voortgezet onderwijs in schooljaar 1992/1993*. Nijmegen/Groningen: ITS/GION.
- Mulder, L., J. Roeleveld, I. van der Veen & H. Vierke (2005). *Onderwijsachterstanden tussen 1988 en 2002. Ontwikkelingen in basis- en voortgezet onderwijs*. Nijmegen/Amsterdam: ITS/SCO-Kohnstamminstituut.
- Langen, A. van (2005). *Unequal participation in mathematics and science education*. Nijmegen: ITS.
- Langen, A. van & G. Driessen (2006). *Sekseverschillen in onderwijsloopbanen. Een internationaal comparatieve trendstudie*. Nijmegen: ITS.
- Suhre, C., Uerz, D. & L. Mulder (1999). *OVB-doelgroepen in het voortgezet onderwijs. Deel 5: De examenresultaten en vervolgkeuzes van (i)vb0- en mavo-leerlingen in cohort 92-8*. Nijmegen/Groningen: ITS/GION.
- Uerz, D. C. Suhre & L. Mulder (1999). *OVB-doelgroepleerlingen in het voortgezet onderwijs. Deel 4: De onderwijspositie van cohort 92-8 in het vierde jaar*. Nijmegen/Groningen: ITS/GION.
- Uerz, D. & L. Mulder (1999) *Onderwijsachterstanden in het voortgezet onderwijs. Deel 1: De overgang naar het voortgezet onderwijs van cohort 96-8*. Nijmegen: ITS.
- Uerz, D. & L. Mulder (2000) *Onderwijsachterstanden in het voortgezet onderwijs. Deel 2: De onderwijspositie van cohort 96-8 in het tweede jaar*. Nijmegen: ITS.

Bijlage – Niet in de tekst opgenomen tabellen

In de tekst wordt naar de betreffende tabel verwezen.

Tabel 2.3a – Aantallen en percentages leerlingen in de oorspronkelijke totale steekproef en in de totale steekproef in de het derde verblijfsjaar van het voortgezet onderwijs (voor zover het onderwijstype bekend is), uitgesplitst naar geslacht, wegingsfactor en herkomstland

	oorspronkelijke totale steekproef voortgezet onderwijs		totale steekproef vierde jaar	
	N	%	N	%
<i>geslacht</i>				
jongens	3744	50,1	2871	49,5
meisjes	3733	49,9	2931	50,5
totaal	7477			
<i>OVB-weefactor</i>				
1.0	3757	51,0	3053	53,2
1.25	1851	25,1	1420	24,7
1.4	26	0,4	18	0,3
1.7	28	0,4	18	0,3
1.9	1709	23,2	1229	21,4
totaal	7371		5738	
<i>herkomstland ouders</i>				
Nederland	5335	71,6	4270	73,8
Suriname	264	3,5	185	3,2
Antillen	79	1,1	48	0,8
Molukken	26	0,3	18	0,3
Turkije	504	6,8	368	6,4
Marokko	495	6,6	369	6,4
overig	745	10,0	526	9,1
totaal	7448		5784	

Tabel 3.1a – Verdeling naar onderwijstypen in het vierde jaar van het voortgezet onderwijs van de cohorten 92-8, 96-8 en 00-8 (representatieve steekproef, percentages)

oude onderwijstypen	92-8	96-8	00-8	nieuwe onderwijstypen
vso en isk	0,8	0,5	0,3	vso en vmbo-pro
ivbo	2,8	2,4	3,2	vmbo-lwoo
			0,7	vmbo-leerwerktraject
ivbo/vbo	0,3	0,1	12,3	vmbo-bbl
			0,9	vmbo-bbl/kbl
vbo	28,5	24,1	14,0	vmbo-kbl
vbo/mavo	0,4	3,1	3,5	vmbo-gl
			0,2	vmbo-gl/tl
mavo	30,2	30,2	24,0	vmbo-tl
mavo/havo		0,1		vmbo-tl/havo
havo	19,3	20,7	20,4	havo
havo/vwo			0,1	havo/vwo
vwo	17,7	18,8	20,4	vwo
<i>N</i>	2406	2294	4098	

Tabel 3.13a – Gemiddelde scores op de leerjarenladders in het eerste, tweed, derde en vierde jaar (cohorten 96-8 en 00-8; cohort 96-8 op basis van nieuwe gewichtenre-geling; 1.9-leerlingen totale steekproef)

	<i>cohort 1996-8</i>				<i>cohort 2000-8</i>			
	leerjr. 1	leerjr. 2	leerjr. 3	leerjr. 4	leerjr. 1	leerjr. 2	leerjr. 3	leerjr. 4
repres.steekproef	4,35	5,28	6,26	7,15	4,31	5,31	6,21	7,09
1.0-leerlingen	4,66	5,59	6,58	7,44	4,61	5,65	6,56	7,44
1.25-leerlingen	3,85	4,73	5,66	6,58	3,78	4,65	5,51	6,38
1.9-leerlingen	3,89	4,83	5,77	6,66	3,73	4,71	5,65	6,54

Tabel 3.14a – Gemiddelde posities op de leerjarenladder in het eerste, tweede, derde en vierde jaar, naar geslacht en herkomstland (cohort 00-8, totale steekproef)

	<i>jongens</i>				<i>meisjes</i>			
	leerjr. 1	leerjr. 2	leerjr. 3	leerjr. 4	leerjr. 1	leerjr. 2	leerjr. 3	leerjr. 4
Nederland	4,24	5,19	6,05	6,95	4,33	5,34	6,23	7,13
Turkije	3,62	4,56	5,40	6,37	3,52	4,65	5,59	6,47
Marokko	3,62	4,47	5,44	6,34	3,59	4,51	5,56	6,36
Suriname	4,01	4,87	5,80	6,68	4,00	4,96	5,70	6,66
Antillen	3,67	4,43	5,53	6,31	3,66	4,65	5,41	6,41
overige landen	4,15	5,18	6,16	6,99	4,20	5,29	6,23	7,16

Tabel 3.15a – Gemiddelde afwijking van de positie op de leerjarenladder in het eerste, tweede, derde en vierde jaar in de vier grote steden en de rest van Nederland, naar SES-categorie en de aantallen leerlingen voor de berekening van de positie op de leerjarenladder (cohort 00-8, totale steekproef)

	<i>4 grote steden</i>				<i>rest van Nederland</i>			
	leerjr. 1	leerjr. 2	leerjr. 3	leerjr. 4	leerjr. 1	leerjr. 2	leerjr. 3	leerjr. 4
totale steekproef	4,04	5,02	5,82	6,73	4,18	5,19	6,08	6,97
LBO Turks/Marok.	- 0,29	- 0,27	- 0,19	- 0,26	- 0,79	- 0,82	- 0,72	- 0,69
LBO Surinaams/Antill.	- 0,27	- 0,34	- 0,23	- 0,21	- 0,34	- 0,51	- 0,78	- 0,71
LBO overig allochtoon	+0,20	+0,14	+0,02	+0,26	- 0,35	- 0,32	- 0,17	- 0,19
LBO autochtoon	- 0,18	- 0,54	- 0,66	- 0,51	- 0,44	- 0,58	- 0,62	- 0,62
MBO	+0,17	+0,23	+0,26	+0,24	+0,16	+0,12	+0,13	+0,10
HBO/WO	+1,03	+1,20	+1,18	+1,13	+0,68	+0,79	+0,85	+0,86
<i>LBO Turks/Marok.</i>	<i>242</i>	<i>191</i>	<i>159</i>	<i>200</i>	<i>485</i>	<i>434</i>	<i>407</i>	<i>376</i>
<i>LBO Surinaams/Antill.</i>	<i>66</i>	<i>57</i>	<i>50</i>	<i>50</i>	<i>81</i>	<i>69</i>	<i>55</i>	<i>57</i>
<i>LBO overig allochtoon</i>	<i>80</i>	<i>70</i>	<i>59</i>	<i>66</i>	<i>244</i>	<i>220</i>	<i>192</i>	<i>189</i>
<i>LBO autochtoon</i>	<i>71</i>	<i>68</i>	<i>58</i>	<i>60</i>	<i>1679</i>	<i>1545</i>	<i>1390</i>	<i>1371</i>
<i>MBO</i>	<i>124</i>	<i>111</i>	<i>92</i>	<i>103</i>	<i>1970</i>	<i>1840</i>	<i>1674</i>	<i>1683</i>
<i>HBO/WO</i>	<i>57</i>	<i>52</i>	<i>43</i>	<i>35</i>	<i>1364</i>	<i>1310</i>	<i>1192</i>	<i>1157</i>

Tabel 4.5a – Absolute aantallen bij tabel 4.5 (cohort 00-8, totale steekproef)

	<i>Nederlands</i>		<i>wiskunde</i>		<i>Engels</i>	
	opstomers	zelfde niveau	opstomers	zelfde niveau	opstomers	zelfde niveau
1.0-leerlingen	77	592	77	591	74	596
1.25-leerlingen	10	57	10	56	9	68
1.9-leerlingen	28	71	27	71	28	72
totaal	116	734	115	732	112	740

Tabel 5.3a – Verdeling over profielen in de vierde klas voortgezet onderwijs naar leerlinggewicht, onderwijsniveau en geslacht, voor zover de keuze bekend is (totale steekproef cohort 00-8)

	<i>jongens</i>				<i>meisjes</i>			
	natuur en techniek	natuur en gezondheid	economie en maatschappij	cultuur en maatschappij	natuur en techniek	natuur en gezondheid	economie en maatschappij	cultuur en maatschappij
1.0-leerlingen	29,1	22,5	40,1	8,3	7,6	27,6	23,3	41,5
havo	23,5	19,2	46,5	10,8	1,6	22,5	19,9	55,9
vwo	35,5	26,1	32,9	5,6	13,4	32,6	26,5	27,5
1.25-leerlingen	28,0	14,6	48,8	8,5	2,1	25,5	26,6	45,7
havo	26,3	15,8	49,1	8,8	1,6	23,8	27,0	47,6
vwo	32,0	12,0	48,0	8,0	3,2	29,0	25,8	41,9
1.9-leerlingen	25,0	18,8	47,5	8,8	3,9	21,6	31,4	43,1
havo	20,4	14,3	53,1	12,2	1,5	17,6	29,4	51,5
vwo	32,3	25,8	38,7	3,2	8,8	29,4	35,3	26,5

Tabel 6.3a – Verdeling van richtingen in de vierde klas voortgezet onderwijs naar leerlinggewicht, onderwijsniveau en geslacht, voor zover de keuze bekend is (totale steekproef cohort 00-8)

	<i>jongens</i>				<i>meisjes</i>			
	techniek	economie	zorg	landbouw	techniek	economie	zorg	landbouw
1.0-leerlingen	43,5	36,2	12,5	7,8	4,0	30,8	56,6	8,6
pro en lwoo	66,7	19,0	4,8	9,5	0,0	25,0	66,7	8,3
bbl en kbl	51,7	25,7	10,6	12,1	2,7	24,5	58,6	14,1
gl en tl	35,1	46,2	14,6	4,1	5,0	35,0	54,9	5,0
1.25-leerlingen	58,0	25,1	9,0	7,9	2,3	26,7	62,6	8,4
pro en lwoo	70,4	9,3	9,3	11,1	2,4	23,8	59,5	14,3
bbl en kbl	63,3	20,4	6,6	9,7	1,8	24,5	63,5	10,3
gl en tl	40,3	42,7	14,5	2,4	3,3	31,6	61,8	3,3
1.9-leerlingen	28,3	65,6	5,2	0,9	1,6	58,3	39,0	1,1
pro en lwoo	56,7	40,0	0,0	3,3	3,2	38,7	51,6	6,5
bbl en kbl	30,8	62,6	5,6	1,0	0,5	58,6	40,5	0,5
gl en tl	16,5	77,4	6,1	0,0	3,3	62,6	33,3	0,8

Tabel 6.4a – Verdeling over richtingen in de vierde klas voortgezet onderwijs bij 1.9-leerlingen in de vier grote steden en de rest van het land, voor zover de keuze bekend is (totale steekproef cohort 00-8)

	<i>jongens</i>				<i>meisjes</i>			
	techniek	economie	zorg	landbouw	techniek	economie	zorg	landbouw
4 grote steden	28,3	66,0	4,7	0,9	1,6	56,9	41,5	0,0
rest van 't land	28,3	65,0	5,8	0,9	1,4	57,8	39,0	1,8

Tabel 7.2a – Verdeling van niet-lwoo- en lwoo-leerlingen over de leerwegen in het vmbo (representatieve steekproef, cohort 00-8)

	zonder lwoo	met lwoo	totaal
leer-werktraject	1	10	2
basisberoepsgericht	18	67	25
kaderberoepsgericht	29	16	27
gemengd	7	3	7
theoretisch	45	4	39
<i>N</i>	<i>1418</i>	<i>220</i>	<i>1638</i>

Tabel 7.14a – Mate waarin vmbo-leerlingen eindexamen hebben gedaan in algemene vakken en percentages onvoldoendes, naar leerweg (totale steekproef cohort 00-8)

	<i>bbl</i>	<i>kbl</i>	<i>gl</i>	<i>tl</i>	<i>totaal</i>	<i>bbl</i>	<i>kbl</i>	<i>gl</i>	<i>tl</i>	<i>totaal</i>
<i>jongens</i>	(321)	(317)	(64)	(447)	(1149)	% onvoldoendes				
Nederlands	100	100	100	100	100	8	6	13	9	8
Engels	98	100	98	100	99	11	15	21	13	13
Duits	6	8	23	54	26	26	8	20	16	16
Economie	25	32	66	77	49	8	13	10	7	8
Maatschappijl. II	31	33	38	45	37	3	3	8	1	2
Wiskunde	93	92	89	88	91	8	16	5	13	12
Nask1	62	54	56	51	55	13	15	17	14	14
Biologie	12	13	13	35	21	3	12	0*	8	7
<i>meisjes</i>	(320)	(305)	(76)	(469)	(1170)					
Nederlands	100	100	100	100	100	3	4	9	3	4
Engels	98	100	99	99	99	12	18	23	15	15
Duits	10	13	32	55	30	6	21	21	11	13
Economie	29	34	57	67	47	6	27	26	14	16
Maatschappijl. II	51	47	32	43	46	8	5	0	1	4
Wiskunde	61	60	72	77	68	17	24	27	17	19
Nask 1	3	3	9	17	9	-	-	-	20	20
Biologie	65	62	61	71	66	7	17	9	7	9

* = minder dan 10 leerlingen

- = minder dan 4 leerlingen

Tabel 7.15a – Mate waarin vmbo-leerlingen eindexamen hebben gedaan in algemene vakken en percentages onvoldoendes, naar leerweg en leerlinggewicht (totale steekproef cohort 00-8)

1.0--leerlingen	bbl	kbl	gl	tl	totaal	bbl	kbl	gl	tl	totaal
	(177)	(238)	(74)	(498)	(987)					
Nederlands	100	100	100	100	100	3	3	8	4	4
Engels	99	100	99	100	99	9	11	27	11	12
Duits	7	8	27	54	33	8	15	10	12	12
Economie	19	22	57	68	47	12	9	14	6	7
Maatschappijleer II	34	37	46	41	39	3	3	3	0	2
Wiskunde	77	79	84	84	81	9	13	16	13	13
Nask1	33	35	31	38	36	9	12	13	11	11
Biologie	44	40	39	57	50	1	16	3	7	7
<i>1.25-leerlingen</i>										
	(273)	(253)	(50)	(221)	(797)					
Nederlands	100	100	100	100	100	5	6	12	6	6
Engels	99	100	98	100	99	12	20	14	16	16
Duits	5	9	30	55	22	7	22	27	11	13
Economie	17	25	60	70	37	6	16	13	8	10
Maatschappijleer II	41	42	18	46	41	9	6	0*	2	5
Wiskunde	77	73	84	82	78	14	17	21	10	15
Nask 1	40	33	34	33	36	14	13	18	15	14
Biologie	41	42	36	57	46	8	15	6	3	8
<i>1.9-leerlingen</i>										
	(186)	(127)	(17)	(183)	(513)					
Nederlands	100	100	100	100	100	9	9	18	13	11
Engels	97	99	100	99	98	14	18	18	18	17
Duits	11	14	29	54	28	19	11	40*	23	22
Economie	47	68	82	81	65	6	29	36	24	21
Maatschappijleer II	47	43	35	50	47	5	2	17*	2	3
Wiskunde	76	80	53	79	77	11	30	22*	24	21
Nask 1	22	13	18	20	19	15	44	-	43	31
Biologie	27	20	35	38	29	10	20	33*	16	15

* = minder dan 10 leerlingen

- = minder dan 4 leerlingen